

EL GUERRER DE MOIXENT EN EL TEMPS

ARQUEOLOGIA D'UNA ICONA

ARQUEOLOGIA D'UNA ICONA EL GUERRER DE MOIXENT EN EL TEMPS

Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez, Laura Fortea Cervera, Eva Ripollés Adelantado

2022

ARHEOLOGIA D'UNA ICONA EL GUERRER DE MOIXENT EN EL TEMPS

Organitza / Organiza

Diputació de València

Museu de Prehistòria de València
Àrea de Cultura

Oficina Tècnica de Restauració, d'Investigació i de
Difusió del Patrimoni Artístic de la Diputació de València
Àrea de Patrimoni

President de la Diputació de València

Antoni Francesc Gaspar Ramos

Diputat de l'Àrea de Cultura

Francesc Xavier Rius Torres

Directora del Museu de Prehistòria de València

María Jesús de Pedro Michó

Cap de l'Oficina Tècnica de Restauració, d'Investigació i de Difusió del Patrimoni Artístic

Francesc Ferrando i Vila

© del text / de los textos: els autors/es

© de les imatges / de las imágenes: els
autors/es o institucions propietàries

© de l'edició / de la edición: Diputació
de València. Museu de Prehistòria, 2022

Museu de Prehistòria, 2022

ISBN: 978-84-7795-921-2

D.L.: V-795-2022

Exposició / Exposición

Comissariat / Comisariado

Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez

Coordinació / Coordinación

Salvador Calabuig i Sorlí

Didàctica / Didáctica

Laura Fortea Cervera
Eva Ripollés Adelantado

Visites comentades / Visitas comentadas

Aurora Bellver Jiménez
Maria Lucrècia Centelles Fullana

Fons exposats / Fondos expuestos

Museu de Prehistòria de València
Cooperativa V. Sant Pere de Moixent
Helena Bonet Rosado
Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez

Restauració i conservació Restauración y conservación

Trinidad Pasíes Oviedo
Ramón Canal Roca

Disseny / Diseño

Pepe Beltrán
Diego Saiz

Transport, muntatge, fusteria Transporte, montaje, carpintería

Iteart
SIT
Arte y Memoria

Il·luminació / Iluminación

Jesús Lindo

Producció gràfica / Producción gráfica

Pepe Beltrán

Il·lustracions / Ilustraciones

Carlos Fernández del Castillo
Diego Rodríguez Robredo
Ángel Sánchez Molina

Cartell / Cartel

Cento Yuste
MacDiego

Traduccions / Traducciones

Unitat de Normalització Lingüística
Diputació de València

Administració / Administración

Blanca Bueno

Música de l'exposició / Música de la exposición

I Sinfonia “La Bastida de les Alcusses”. Compositor:
David Penadés Fasanar

Agraïments / Agradecimientos

Francisco Moratal Ferrandis
Neus Tormo Jorques
Flaminia Guallart
A tot l'equip del projecte de recerca i difusió
a La Bastida de les Alcusses

Catàleg / Catálogo

Coordinació / Coordinación

Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez

Autors / Autores

Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez
Laura Fortea Cervera
Eva Ripollés Adelantado

Disseny / Diseño

matra museografia

Traducció / Traducción

Unitat de Normalització Lingüística de la
Diputació de València

Traducció a l'anglès / Traducción al inglés

Michael Maudsley

Imatges / Imágenes

Arxiu SIP. Museu de Prehistòria de València (MPV),
Ajuntament de Moixent, Archivo Casa-Museo Pinazo
de Godella, Arquitectura Virtual, Raquel Abulaila, Carlos
Fernández del Castillo, Diego Rodríguez Robredo,
Ángel Sánchez Molina, Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez.

Impressió / Impresión

LaImprentaCG

Edita

Museu de Prehistòria de València
Diputació de València

Índex / Índice

Presentació / Presentación	12
Introducció / Introducción	18
Icones entre el passat i el present Iconos entre el pasado y el presente	24
Cultures mediterrànies Culturas mediterráneas	32
A la recerca de les cultures ibèriques A la búsqueda de las culturas ibéricas	35
La Bastida de les Alcusses. La nova Pompeia La Bastida de les Alcusses. La nueva Pompeya	40
La societat a La Bastida de les Alcusses La sociedad en La Bastida de les Alcusses	51
Fotografies i diaris d’excavació Fotografías y diarios de excavación	56
La troballa / El hallazgo	78

Construint una icona. El guerrer a cavall Construyendo un icono. El guerrero a caballo	85
Reconstruint una icona. Usos i apropiacions contemporànies Reconstruyendo un icono. Usos y apropiaciones contemporáneas	106
La icona institucional El icono institucional	108
Identitats / Identidades	117
Mercantilització / Mercantilización	128
Epíleg / Epílogo	134
Per a saber més / Para saber más	136
English version	140
Quadern didàctic / Cuaderno didáctico	155

Presentació

María Jesús de Pedro Michó
Directora del Museu de Prehistòria de València

El 21 de juliol de 1931, en el curs de les excavacions arqueològiques al poblat ibèr de La Bastida de les Alcusses de Moixent, es trobà una singular figureta de bronze que representa un guerrer a cavall. Enguany es compleix el 90 aniversari de la troballa que, amb el pas del temps, s'ha convertit en una icona emblemàtica del patrimoni valencià, coneguda popularment com el Guerrer de Moixent.

Les primeres notícies de La Bastida de les Alcusses daten de 1909, però la seua excavació només fou possible a partir de la creació del Servei d'Investigació Prehistòrica (SIP), el 1927; així, al juliol de 1928 s'iniciaren les que foren les primeres campanyes d'excavació del SIP, dirigides pel que fou el primer director de la institució. Ben prompte va ser anomenada la Nova Pompeia per la premsa del moment i, abans que finalitzara la quarta campanya, va ser declarada Monument Historicoartístic, el 1931, pel Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts.

L'*oppidum* o fortificació tingué una ocupació curta però molt intensa al llarg del segle IV aC, com mostren les troballes efectuades i tota la documentació obtinguda. L'excavació transcorregué entre 1928 i 1931, i va generar un arxiu documental important, entre el qual destaquem un bon grapat de fotografies, tant de l'excavació com de les escenes de la vida quotidiana desenvolupades al Pla de les Alcusses. Les troballes d'objectes de prestigi se succeïren entre l'aparició del primer plom escrit, el 1928, i la troballa, el 1931, de la figureta del genet, que s'ha convertit en el logotip del Museu de Prehistòria i en element identitari de Moixent.

Noranta anys després, La Bastida de les Alcusses és, sens dubte, el projecte més capdavanter i representatiu del Museu de Prehistòria, amb una inversió continuada

Presentación

María Jesús de Pedro Michó
Directora del Museu de Prehistòria de València

El 21 de julio de 1931, en el curso de las excavaciones arqueológicas en el poblado íbero de La Bastida de les Alcusses de Moixent, se encontró una singular figurita de bronce que representa un guerrero a caballo. Este año se cumple el 90 aniversario del hallazgo que, con el paso del tiempo, se ha convertido en un emblemático icono del patrimonio valenciano, conocido popularmente como el Guerrer de Moixent.

De La Bastida de les Alcusses, las primeras noticias datan de 1909 pero su excavación solo fue posible a partir de la creación del Servicio de Investigación Prehistórica (SIP), en 1927; así, en julio de 1928 se iniciaron las que serían las primeras campañas de excavación, dirigidas por el primer director de la institución. Bien pronto ya era denominada como “la Nueva Pompeya” por la prensa del momento y, antes de finalizarse la cuarta campaña, ya fue declarado Monumento Histórico-Artístico, en 1931, por el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes.

El *oppidum* o fortificación tuvo una ocupación corta pero muy intensa a lo largo del siglo IV a.C., como muestran los hallazgos efectuados y toda la documentación obtenida. La excavación transcurrió entre 1928 y 1931, generando un importante archivo documental, entre el que destacamos un buen puñado de fotografías, tanto de la excavación como de las escenas de vida cotidiana desarrolladas en el Pla de les Alcusses. Los hallazgos de objetos de prestigio se sucedieron entre la aparición del primer plomo escrito, en 1928, y el hallazgo en 1931 de la figurita del jinete que se ha convertido en el logotipo del Museu de Prehistòria y en elemento identitario de Moixent.

Noventa años después, La Bastida de les Alcusses es, sin duda, el proyecto más puntero y representativo del Museu de Prehistòria, con una inversión continuada

47

De 21 Julio 1931

Trabajaron 24 obreros

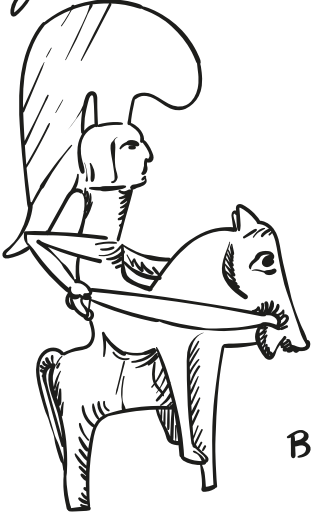
Todos cavaban en las cisternas de la división de aguas, n.º 9 del 213 al 223;

hay mucha piedra suelta, pudiendo asegurarse que las dos primeras cisternas tienen la piedra y la tierra por mitad. Tierra y piedras se echan fuera de la manilla de la cisterna sur.

Cinco minutos antes de dejar el trabajo para la comida, el obrero Vicente Espi descubrió una bellísima escultura de bronce representada por un guerrero a caballo; la cabeza es de un modelado perfecto y su perfil parece copia del CAROLUS IV de los "grecorromanos"; lleva un casco enorme que imprime alginato un sello arrogante, la cabeza del caballo es de una expresión grande y con el gesto tenso el dolor producido por el tirón de la rienda, detalle que da a entender la contracción del brazo derecho del jinete y la inclinación de la cabeza del ca-

Pàgina del diari d'excavació a La Bastida de les Alcusses del dia 21 de juliol de 1931 (Arxiu MPV).

Página del diario de excavación en La Bastida de les Alcusses del día 21 de julio de 1931 (Archivo MPV).

des de 1990, fent arqueologia, recuperant patrimoni i apostant pels recursos culturals, turístics i socials. El poblat s’ha convertit en un espai emblemàtic, amb la valorització que s’ha fet de les restes arqueològiques, amb uns criteris d’intervenció reversibles; i la seua presentació al públic, combinant la investigació amb la creació d’un espai patrimonial per a gaudi públic.

Així, les activitats que es desenvolupen al jaciment, com ara tallers dirigits a escolars i visites guiades per a tot tipus de públic; la recreació de la casa ibèrica, o l’existència d’un servei de vigilància i manteniment, gràcies a un conveni de la Diputació de València i de l’Ajuntament de Moixent, han contribuït a dinamitzar el turisme i l’economia local. La realització de les Jornades de Portes Obertes, des del 2008; les intervencions de dinamització de l’espai forestal i la recent construcció d’un centre d’acollida, són totes iniciatives molt positives en el marc d’una gestió integral del patrimoni arqueològic, amb una relació equilibrada d’interessos entre la investigació i la seua aplicació pràctica amb la fi d’obtenir rendibilitat social i de complementar una oferta turística d’oci cultural.

Han passat, en efecte, noranta anys des d’aquell matí del 21 de juliol de 1931, quan es va efectuar la singular troballa del Guerrer, i no podem deixar de celebrar-ho. Ja al 2006, l’Ajuntament de Moixent ens va convidar a participar en la Fira del Massís del Caroig, just l’any en què es commemorava el 75 aniversari del seu descobriment. I ara, el 2021, la iniciativa ha vingut de la mà del president de la Diputació de València, Antoni Gaspar, interessat per la figura icònica del Guerrer i assabentat de la importància d’aquesta efemèride.

La proposta, perquè la Diputació de València dedicara una mostra expositiva a la commemoració d’aquesta data, ens brindava una oportunitat magnífica per a

desde 1990, haciendo arqueología, recuperando patrimonio y apostando por los recursos culturales, turísticos y sociales. El poblado se ha convertido en un espacio emblemático, con la valorización que se ha hecho de los restos arqueológicos, con unos criterios de intervención reversibles; y su presentación al público, combinando la investigación con la creación de un espacio patrimonial para disfrute público.

Así, las actividades que se desarrollan en el yacimiento, como por ejemplo talleres dirigidos a escolares y visitas guiadas para todo tipo de público; la recreación de la casa ibérica; o la existencia de un servicio de vigilancia y mantenimiento, gracias a un convenio de la Diputación de Valencia y del Ayuntamiento de Moixent, han contribuido a dinamizar el turismo y la economía local. La realización de las Jornadas de Puertas Abiertas, desde el año 2008, las intervenciones de dinamización del espacio forestal y la reciente construcción de un centro de acogida, son todas iniciativas muy positivas en el marco de una gestión integral del patrimonio arqueológico, con una relación equilibrada de intereses entre la investigación y su aplicación práctica con el fin de obtener rentabilidad social y de complementar una oferta turística de ocio cultural.

Han pasado, en efecto, noventa años desde aquella mañana del 21 de julio de 1931, cuando se efectuó el singular hallazgo del Guerrer, y no podíamos dejar de celebrarlo. Ya en 2006, el Ayuntamiento de Moixent nos invitó a participar en la Feria del Macizo del Caroig, justo el año en que se conmemoraba el 75 aniversario de su descubrimiento. Y ahora, en 2021, la iniciativa ha venido de la mano del presidente de la Diputación de Valencia, Antoni Gaspar, interesado por la figura icónica del Guerrer, e informado de la importancia de esta efeméride.

La propuesta, para que la Diputación de Valencia dedicara una muestra expositiva a la conmemoración de esta fecha, nos brindaba una magnífica oportunidad para

presentar de manera monogràfica la peça. Però també significava, d’alguna manera, el retorn del Guerrer a la que fou la seua «casa» durant més de tres dècades.

Recordem de forma molt entranyable l’antiga seu del Museu de Prehistòria, el Palau de la Batlia, entre 1950 i 1982. Aquelles sales i aquelles velles vitrines on es presentaven les col·leccions més destacades de la prehistòria valenciana. Allí, a la Sala VII, dedicada a la primera Edat del Ferro i la Cultura Ibèrica, dins de la vitrina 58, estant 2, es trobava el Guerrer, fins al moment en què fou traslladat (agost de 1982) a l’antiga Casa de Beneficència. I ara, al Centre Museístic La Beneficència on es troba, des d’aleshores, el Museu de Prehistòria de València, el Guerrer de Moixent continua presidint les sales permanents dedicades a la Cultura Ibèrica, reconvertit en imatge institucional i ambaixador dels projectes patrimonials i educatius del Museu.

Des del Museu de Prehistòria, com no podia ser d’una altra manera, acceptàrem gustosament la invitació i el repte d’elaborar un projecte museogràfic original i innovador que mostrara el Guerrer de Moixent com mai no s’havia presentat. Ben prompte, Jaime Vives-Ferrándiz, conservador del museu i comissari de la mostra, juntament amb Laura Fortea i Eva Ripollés, tècniques de didàctica del museu, es posaren a treballar en col·laboració amb el personal de l’OFITEC, l’Oficina Tècnica de Restauració d’Investigació i de Difusió del Patrimoni Artístic de la Diputació de València, amb Francesc Ferrando al capdavant i Salvador Calabuig com a coordinador de l’exposició, amb la selecció de continguts i de materials a exposar, disseny de sala, etc., per tal de tancar el projecte abans de l’estiu i d’arribar en un temps rècord a la data inaugural, el 7 d’octubre de 2021.

presentar de manera monográfica la pieza. Pero también significaba, de alguna manera, el retorno del Guerrer a la que fue su “casa” durante más de tres décadas.

Recordamos de forma muy entrañable la antigua sede del Museu de Prehistòria, el Palau de la Batlia, entre 1950 y 1982. Aquellas salas y aquellas viejas vitrinas donde se presentaban las colecciones más destacadas de la prehistoria valenciana. Allí, en la Sala VII, dedicada a la primera Edad del Hierro y la Cultura ibérica, dentro de la vitrina 58, estante 2, se encontraba el Guerrer hasta el momento en que fue trasladado (agosto de 1982) a la antigua Casa de Beneficencia. Y ahora, en el Centro Museístico La Beneficencia donde se encuentra, desde entonces, el Museu de Prehistòria de Valencia, el Guerrer de Moixent continúa presidiendo las salas permanentes dedicadas en la Cultura Ibérica, reconvertido en imagen institucional y embajador de los proyectos patrimoniales y educativos del Museo.

Desde el Museu de Prehistòria, como no podía ser de otra manera, aceptamos gustosamente la invitación y el reto de elaborar un proyecto museográfico original e innovador que mostrara al Guerrer de Moixent como nunca se había presentado. Bien pronto, Jaime Vives-Ferrándiz, conservador del museo y comisario de la muestra, junto con Laura Fortea y Eva Ripollés, técnicas de didáctica del museo, se pusieron a trabajar en colaboración con el personal de la OFITEC, la Oficina Técnica de Restauración de Investigación y de Difusión del Patrimonio Artístico de la Diputación de València, con Francesc Ferrando a la cabeza y Salvador Calabuig como coordinador de la exposición, con la selección de contenidos y de materiales a exponer, diseño de sala, etc., para cerrar el proyecto antes del verano, y llegar en un tiempo récord a la fecha inaugural, el 7 de octubre de 2021.

L'exposició «Arqueologia d'una icona. El Guerrier de Moixent en el temps» ens acosta, mitjançant una acurada selecció d'objectes arqueològics i no arqueològics, a la singularitat d'una peça emblemàtica i a la construcció d'una icona forjada al llarg dels darrers noranta anys. El present catàleg recull l'excel·lent documentació generada a partir del projecte expositiu, com a part d'altre de major envergadura, el projecte de difusió patrimonial singular, transversal i sostenible desenvolupat al jaciment de La Bastida de les Alcusses.

Agraïm a totes aquelles persones que l'han fet possible per la seua implicació i voluntat de col·laborar, en concret al personal del Museu de Prehistòria, entre els quals està Helena Bonet, i de forma signficada, Jaime Vives-Ferrándiz; al personal de l'OFITEC; a la Unitat de Normalització Lingüística; a l'Àrea de Presidència i, de manera molt especial, a l'Excm. Sr. President de la Diputació de València, Antoni Gaspar.

La exposición “Arqueología de un icono. El Guerrier de Moixent en el tiempo” nos acerca por medio de una cuidadosa selección de objetos arqueológicos, y no arqueológicos, a la singularidad de una pieza emblemática y a la construcción de un icono forjado a lo largo de los últimos 90 años. Y el presente catálogo recoge la excelente documentación generada a partir del proyecto expositivo, como parte de otro de mayor envergadura, el proyecto de difusión patrimonial singular, transversal y sostenible desarrollado en el yacimiento de La Bastida de les Alcusses.

Agradecemos a todas aquellas personas que lo han hecho posible su implicación y voluntad de colaborar, en concreto al personal del Museu de Prehistòria, entre los cuales Helena Bonet, y de forma signficada a Jaime Vives-Ferrándiz; al personal de la OFITEC; a la Unitat de Normalització Lingüística; al área de Presidencia y, de manera muy especial, al Excmo. Sr. Presidente de la Diputación de Valencia, Antoni Gaspar.

Presentació i àmbit
introdutori de l'exposició.
Fotografia Raquel Abulaila.

Presentación y ámbito
introdutorio de la exposición.
Fotografía Raquel Abulaila.

Introducció

Aquesta exposició tracta per primera vegada de manera monogràfica la figura coneguda popularment com el Guerrer de Moixent. Feta des de diferents punts de vista, ha convertit la mostra en una proposta original que aborda les relacions entre el passat i el present mediant per objectes icònics. Pretén ser una reflexió sobre els objectes arqueològics que es converteixen en imatges emblemàtiques amb trajectòries biogràfiques i les narratives que es creen al seu voltant.

La investigació arqueològica en La Bastida de les Alcusses, quasi centenària, es posa en valor a partir de les circumstàncies de la troballa. Es presenta el jaciment, la riquesa patrimonial i el seu valuós llegat documental. Els detalls d'unes excavacions que van ser model·liques en la seua època es reconeixen en la col·lecció de fotografies, en el minuciós registre documental i en els diaris d'excavació, que són una finestra única per acostar-nos a la vida quotidiana d'aquells primers arqueòlegs i al context dels incipients estudis de les cultures ibèriques en la primera meitat del segle xx.

El bloc expositiu següent tracta aspectes tècnics, socials o simbòlics de la peça durant l'època ibèrica, des de la tècnica de producció de la cera perduda, amb rèpliques de tot el procés d'elaboració, fins als atributs que mostra el genet, amb les armes ofensives i defensives de ferro tan característiques del període ibèric. A continuació s'aborden els usos contemporanis de la icona de la figura, des de la seua utilització en àmbits institucionals com la Diputació de València, l'Ajuntament de Moixent o el mateix Museu de Prehistòria, fins als usos particulars, lúdics o associatius o la mercantilització de la figura. Tot això ens permet explorar les relacions entre l'arqueologia i la societat, subratllant els objectius i interessos de diferents agents o col·lectius entorn de les restes del passat.

Introducción

Esta exposición trata por primera vez la figura conocida popularmente como el Guerrer de Moixent de manera monográfica. Se hace desde diferentes puntos de vista, convirtiendo la muestra en una original propuesta que aborda las relaciones entre el pasado y el presente mediadas por objetos icónicos. Pretende ser una reflexión sobre los objetos arqueológicos que se convierten en imágenes emblemáticas con trayectorias biográficas y las narrativas que se crean en torno a ellos.

La investigación arqueológica en La Bastida de les Alcusses, casi centenaria, se pone en valor a partir de las circunstancias del hallazgo. Se presenta el yacimiento, la riqueza patrimonial y su valioso legado documental. Los detalles de unas excavaciones que fueron modelicas en su época se reconocen en la colección de fotografías, en el minucioso registro documental y en los diarios de excavación, que son una ventana única para acercarnos a la vida cotidiana de aquellos primeros arqueólogos y al contexto de los incipientes estudios de las culturas ibéricas en la primera mitad del siglo xx.

El siguiente bloque expositivo trata aspectos técnicos, sociales o simbólicos de la pieza durante la época ibérica, desde la técnica de producción de la cera perdida, con réplicas de todo el proceso de elaboración, hasta los atributos que ostenta el jinete, con las armas ofensivas y defensivas de hierro tan características del periodo ibérico. A continuación se abordan los variados usos contemporáneos del icono, desde su utilización en ámbitos institucionales como la Diputación de Valencia, el Ayuntamiento de Moixent o el propio Museu de Prehistòria, hasta los usos particulares, lúdicos o asociativos o la mercantilización de la figura. Todo ello nos permite explorar las relaciones entre la arqueología y la sociedad, subrayando los objetivos e intereses de diferentes agentes o colectivos en torno a los restos del pasado.

En la conceptualització de l'exposició s'ha tingut en compte una acció didàctica decidida a construir aprenentatge. Per a això, s'han implementat mòduls interactius que reforcen els aspectes més importants del discurs expositiu i que es fonamenten en estratègies cognitives que generen aprenentatge significatiu. Tanca la mostra una invitació a explicar quin sentit o significat té aquesta icònica figura per a la persona visitant en l'actualitat. Ens sembla la millor manera de culminar aquest projecte i de connectar l'arqueologia amb la societat.

En la conceptualización de la exposición se ha tenido en cuenta una acción didáctica decidida a construir aprendizaje. Para ello se han implementado módulos interactivos que refuerzan los aspectos más importantes del discurso expositivo y que se fundamentan en estrategias cognitivas que generan aprendizaje significativo. Cierra la muestra una invitación a explicar qué sentido o significado tiene esta icónica figura para el visitante en la actualidad. Nos parece la mejor manera de culminar este proyecto y de conectar la arqueología con la sociedad.

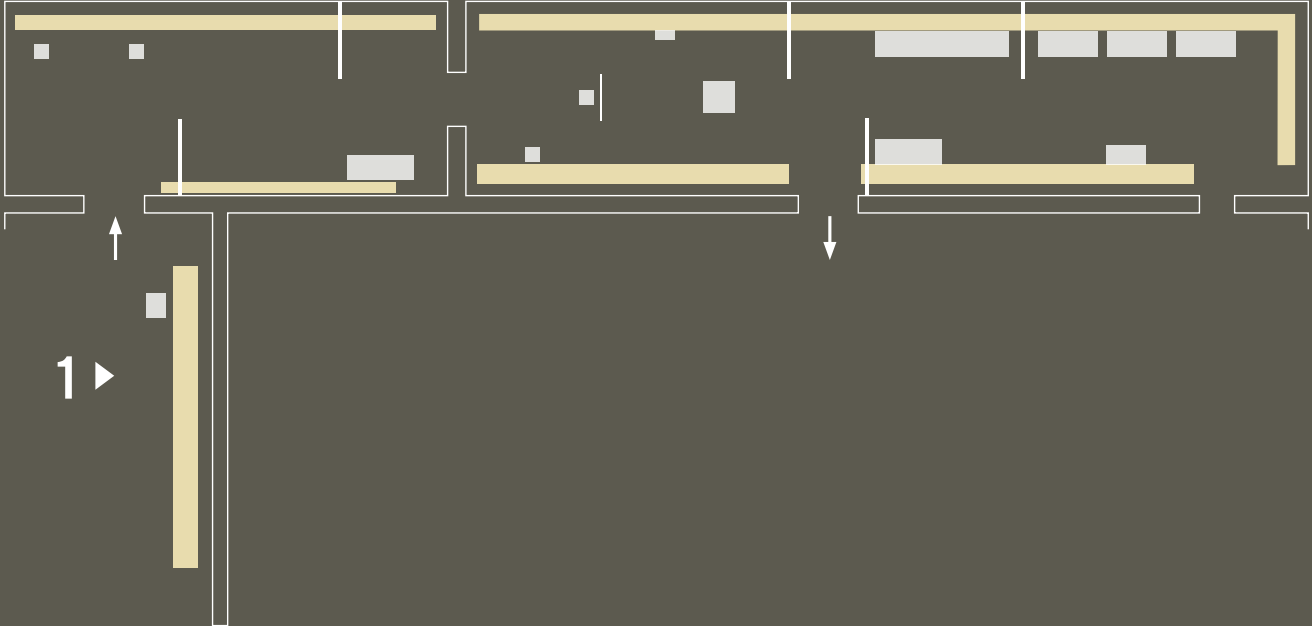

Lupa utilitzada per Isidro Ballester, primer director del Museu i de les excavacions a La Bastida de les Alcusses. Fotografia Raquel Abulaila.

Lupa utilizada por Isidro Ballester, primer director del Museu y de las excavaciones en La Bastida de les Alcusses. Fotografia Raquel Abulaila.

Icones entre el passat i el present

Iconos entre el pasado y el presente

ICONES ENTRE EL PASSAT I EL PRESENT

Per què algunes imatges es converteixen en icones emblemàtiques?

Qui ho fa i quins motius té? Són imatges del passat o del present?

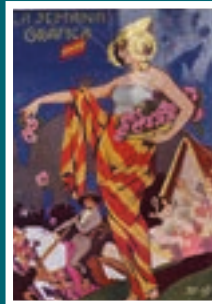
El museu exhibeix una varietat d'objectes i d'imatges que mantenen una relació bidireccional amb les persones que els donen significat. El passat pot explicar el present però també intervenim el passat des del present. De manera que algunes peces arriben a ser referents en cada època com noves noves. Es converteixen en referents de la col·lectivitat i són vincles d'identitat que arriben a personificar regions, grups, individus o valors. La Dama d'Elche i el Guerrer de Moixent són dos casos paradigmàtics d'aquests fenòmens.

La escultura ibèrica de la Dama d'Elche ha canviat aquest tipus de comportaments afectius des que es va descobrir a l'Alcúdia el 1897. S'ha utilitzat en narratives diferents de les arqueològiques, se l'ha atribuït a diverses col·lectivitats de l'època ibèrica, des del nacionalisme espanyol fins al regionalisme valencià o la identitat local i l'itàlica, o bé per a promoure valors com l'ideal de bellesa femenina valenciana o pràctiques asimilables a la ritualitat catòlica.

ICONOS ENTRE EL PASADO Y EL PRESENTE
¿Por qué algunas imágenes se convierten en iconos emblemáticos?
¿Quién las hace y qué motivos tiene?
¿Son imágenes del pasado o del presente?

Los museos exhiben una variedad de objetos e imágenes que mantienen una relación bidireccional con las personas que les dan significado. El pasado puede explicar el presente pero también intervenimos el pasado desde el presente. De manera que algunas piezas llegan a ser referencias en cada época con nuevos sentidos. Se convierten en referentes de la colectividad y son vinculos de identidad llegando a personificar regiones, grupos, individuos o valores. La Dama de Elche y el Guerrer de Moixent son dos casos paradigmáticos de estos fenómenos.

La escultura ibérica de la Dama de Elche ha canalizado este tipo de comportamientos afectivos desde que se descubrió en Alcúdia en 1897. Se ha utilizado en narrativas diferentes a las arqueológicas, bien para evocar identidades colectivas de distinto signo, desde el nacionalismo español hasta el regionalismo valenciano o la identidad local itálica, o para promover valores como el ideal de belleza femenina valenciana o prácticas asimilables a la ritualidad católica.

13E0⊕:✱NP N4⊕:NYI

ARQUEOLOGIA D'UNA ICONA EL GUERRER DE MOIXENT EN EL TEMPS

Des 29 Julio 1931

Cinco minutos antes de dejar el trabajo para la comida, el obrero Vicente Epi descubrió una bellísima escultura de bronce representada por un guerrero a caballo; la cabeza es de un modelado perfecto y su perfil parece copia del CARO-LUS IV de los "placenos"; lleva un casco enorme que imprime al frente un sello arrogante; la cabeza del caballo es de una expresión grande y con el gesto burlón el de los griegos por el torso de la pieza, todo que da a entender la unificación del bronce de hierro del jinete y la inclinación de la cabeza del ca-

B-3102

El 21 de julio de 1931, en las excavaciones arqueológicas del poblado ibero de la Bastida de los Alcuses de Moixent, se halló una singular figura de bronce que representa un guerrero a caballo. Con el tiempo se ha convertido en una icona emblemática del patrimonio valenciano, conocida popularmente como el Guerrer de Moixent.

Aquesta exposició tracta la figura des de diferents punts de vista. A partir de les circumstàncies de la troballa es presenta el context arqueològic i es tracten aspectes tècnics, socials o simbòlics de la peça durant l'època ibèrica. Els usos contemporanis del icono del guerrero permeten explorar les relacions entre la arqueologia i la societat, subratllant els objectius i interessos de diferents agents sobre les restes del passat.

La mostra pretén ser una reflexió sobre els objectes arqueològics que es converteixen en imatges emblemàtiques amb trajectòries biogràfiques i les narratives que es creen al seu voltant.

ARQUEOLOGIA DE UN ICONO
EL GUERRER DE MOIXENT EN EL TIEMPO

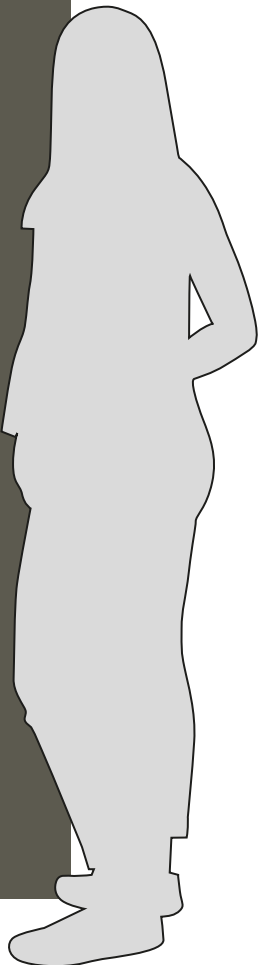
El 21 de julio de 1931, en las excavaciones arqueológicas en el poblado ibero de la Bastida de los Alcuses de Moixent, se halló una singular figura de bronce que representa un guerrero a caballo. Con el tiempo se ha convertido en una icona emblemática del patrimonio valenciano, conocido popularmente como el Guerrer de Moixent.

Esta exposición trata la figura desde diferentes puntos de vista. A partir de las circunstancias del hallazgo se presenta el contexto arqueológico y se tratan aspectos técnicos, sociales o simbólicos de la pieza durante la época ibérica. Los usos contemporáneos del icono del guerrero permiten explorar las relaciones entre la arqueología y la sociedad, subrayando los objetivos e intereses de diferentes agentes en torno a los restos del pasado.

La muestra pretende ser una reflexión sobre los objetos arqueológicos que se convierten en imágenes emblemáticas con trayectorias biográficas y las narrativas que se crean en torno a ellos.

OFITEC
Oficina Técnica de Investigación
Arqueológica de la Diputación de Valencia

DIPUTACIÓN DE
VALENCIA
Cofinancia con el Ayuntamiento

Icones entre el passat i el present

Per què algunes imatges es converteixen en icones emblemàtiques?

Qui ho fa i quins motius té?

Són imatges del passat o del present?

Els museus exhibeixen una varietat d'objectes i d'imatges que mantenen una relació bidireccional amb les persones que els donen significat. El passat pot explicar el present però també interpretem el passat des de l'actualitat, de manera que algunes peces arriben a ser redefinides en cada època amb sentits nous. Es converteixen en referents de la col·lectivitat i són vincles d'identitat que arriben a personificar regions, grups, individus o valors. La Dama d'Elx i el Guerrer de Moixent són dos casos paradigmàtics d'aquests fenòmens.

L'escultura ibèrica de la Dama d'Elx ha canalitzat aquest tipus de comportaments afectius des que es va descobrir a L'Alcúdia el 1897. S'ha utilitzat en narratives diferents de les arqueològiques, bé per a evocar identitats col·lectives de signe divers, des del nacionalisme espanyol fins al regionalisme valencià o la identitat local il·licitana, o bé per a promoure valors com l'ideal de bellesa femenina valenciana o pràctiques assimilables a la ritualitat catòlica.

Coberta del número 55 de *La Semana Gráfica* (1927).

Una dona amb l'adorn de cap de la Dama d'Elx està acompanyada d'elements d'identitat del regionalisme valencià.

Cubierta del número 55 de *La Semana Gráfica* (1927).

Una mujer con el tocado de la Dama de Elche está acompañada de elementos de identidad del regionalismo valenciano.

Iconos entre el pasado y el presente

¿Por qué algunas imágenes se convierten en iconos emblemáticos?

¿Quién lo hace y qué motivos tiene?

¿Son imágenes del pasado o del presente?

Los museos exhiben una variedad de objetos e imágenes que mantienen una relación bidireccional con las personas que les dan significado. El pasado puede explicar el presente pero también interpretamos el pasado desde la actualidad, de manera que algunas piezas llegan a ser redefinidas en cada época con nuevos sentidos. Se convierten en referentes de la colectividad y son vínculos de identidad, llegando a personificar regiones, grupos, individuos o valores. La Dama de Elche y el Guerrer de Moixent son dos casos paradigmáticos de estos fenómenos.

La escultura ibérica de la Dama de Elche ha canalizado este tipo de comportamientos afectivos desde que se descubriera en L'Alcúdia en 1897. Se ha utilizado en narratives diferentes a las arqueológicas, bien para evocar identidades colectivas de distinto signo, desde el nacionalismo español hasta el regionalismo valenciano o la identidad local il·licitana, o para promover valores como el ideal de belleza femenina valenciana o prácticas asimilables a la ritualidad católica.

Bitllet de 100 pesetes de 1938 amb la Dama d'Elx.

Billete de 100 pesetas de 1938 con la Dama de Elche.

Reproducció de la Dama d'Elx realitzada per Ignacio Pinazo Martínez (1908). Escaiola pintada (MPV). Al fons, l'escultor realitzant la còpia en escaiola de la Dama d'Elx al Museu del Louvre (París, França) (Arxiu de la Casa-Museo Pinazo).
Fotografia Raquel Abulaila.

Reproducción de la Dama de Elche realizada por Ignacio Pinazo Martínez (1908). Escayola pintada (MPV). En el fondo, el escultor realizando la copia en escayola de la Dama de Elche en el Museo del Louvre (París, Francia) (Archivo de la Casa-Museo Pinazo).
Fotografía Raquel Abulaila.

Bitllet d'1 pesseta amb la Dama d'Elx a l'anvers. Any 1948.

Billete de 1 peseta con la Dama de Elche en el anverso. Año 1948.

A la recerca de les cultures ibèriques

A la búsqueda de las culturas ibéricas

[kiskeraktarbankoberimbaf]-[baltuterban]
 [kiskeraktarbankoberimbaf]-[baltuterban]

A LA RECERCA DE LES CULTURES IBÈRIQUES

Al treball d'excavació, arqueològics i col·leccionistes valencians, catalans, des del final del segle XIX, l'activitat d'organització oficial, museística i científica que promou la recerca de les àrees properes en un context d'establiment d'identitat nacional i regional. En els primers decennis del segle XX es van fundar institucions que continuen l'interès en el passat ibèric, com el Centre de Cultura Valenciana (1942) i el Servei d'Investigació Prehistòrica i etnològica (1927). Aquest últim va començar la seva activitat arqueològica el 1928 a la Bastida de les Alcusses, iniciant una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

A LA RECERCA DE LES CULTURES IBÈRIQUES

Al treball de recerca, arqueològics i col·leccionistes valencians, catalans, des del final del segle XIX, l'activitat d'organització oficial, museística i científica que promou la recerca de les àrees properes en un context d'establiment d'identitat nacional i regional. En els primers decennis del segle XX es van fundar institucions que continuen l'interès en el passat ibèric, com el Centre de Cultura Valenciana (1942) i el Servei d'Investigació Prehistòrica i etnològica (1927). Aquest últim va començar la seva activitat arqueològica el 1928 a la Bastida de les Alcusses, iniciant una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

La Bastida de les Alcusses va ser un assentament fortificat del segle IV a.C., situat a l'oest sud-oest de la Serra Grossa, a Múrcia. Entre 1928 i 1931 es van fer a sobre excavacions que van trobar a la Bastida un bon nombre d'assentaments. La recerca i la importància de les troballes van fer que el jaciment es convertís en un jaciment internacionalment.

El 1931 es va decidir l'estructura i l'estructura i el 1931 es va començar la excavació de la Bastida de les Alcusses, iniciant una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

LA BASTIDA DE LES ALCUSSES: LA NOVA POMPEIA

La Bastida de les Alcusses és un assentament fortificat del segle IV a.C., situat a l'oest sud-oest de la Serra Grossa, a Múrcia. Entre 1928 i 1931 es van fer a sobre excavacions que van trobar a la Bastida un bon nombre d'assentaments. La recerca i la importància de les troballes van fer que el jaciment es convertís en un jaciment internacionalment.

El 1931 es va decidir l'estructura i l'estructura i el 1931 es va començar la excavació de la Bastida de les Alcusses, iniciant una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

El 1931 es va decidir l'estructura i l'estructura i el 1931 es va començar la excavació de la Bastida de les Alcusses, iniciant una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

LA SOCIETAT A LA BASTIDA DE LES ALCUSSES

Hi havia una desigualtat que es reflectia en les diferents maneres de habitar el territori: uns assentaments amb murals i urbanitzats que controlaven les comunicacions i les rutes comercials i altres llocs que van desaparèixer.

La Bastida de les Alcusses era un assentament fortificat amb murals i urbanitzats que controlaven les comunicacions i les rutes comercials i altres llocs que van desaparèixer.

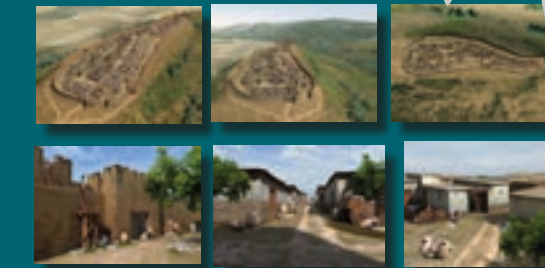
La Bastida de les Alcusses era un assentament fortificat amb murals i urbanitzats que controlaven les comunicacions i les rutes comercials i altres llocs que van desaparèixer.

LA SOCIETAT EN LA BASTIDA DE LES ALCUSSES

Hi havia una desigualtat que es reflectia en les diferents maneres de habitar el territori: uns assentaments amb murals i urbanitzats que controlaven les comunicacions i les rutes comercials i altres llocs que van desaparèixer.

La Bastida de les Alcusses era un assentament fortificat amb murals i urbanitzats que controlaven les comunicacions i les rutes comercials i altres llocs que van desaparèixer.

La Bastida de les Alcusses era un assentament fortificat amb murals i urbanitzats que controlaven les comunicacions i les rutes comercials i altres llocs que van desaparèixer.

El 1931 es va decidir l'estructura i l'estructura i el 1931 es va començar la excavació de la Bastida de les Alcusses, iniciant una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

Cultures mediterrànies

Els pobles ibers van habitar el territori que s'estén entre l'alt Guadalquivir, a Andalusia, i el Llenguadoc, a França, durant els segles VI i I aC. Els van anomenar ibers els escriptors grecollatins encara que mai no van constituir una unitat política o social. Van desenvolupar trets culturals propis en el context del Mediterrani antic amb diversitat regional en les tecnologies, els ritus, les creences, l'escriptura o les manifestacions artístiques.

El torn terrissaire, el cultiu d'arbres fruiters o la metal·lúrgia del ferro són innovacions tecnològiques importants d'aquesta època. De fet, aquest període també es coneix com l'Edat del Ferro.

No tota la població vivia igual. Les famílies de l'elit controlaven la producció del camp i el comerç. Residien a ciutats, llogarets i cases de camp juntament amb gent dedicada als treballs agraris i artesanals especialitzats. Les diferències en les condicions de vida tenien a veure amb el grup social, el gènere o l'edat de les persones.

Culturas mediterráneas

Los pueblos iberos habitaron el territorio que se extiende entre el alto Guadalquivir, en Andalucía, y el Languedoc, en Francia, durante los siglos VI y I a.C. Les llamaron iberos los escritores grecolatinos aunque nunca constituyeron una unidad política o social. Desarrollaron rasgos culturales propios en el contexto del Mediterráneo antiguo con diversidad regional en las tecnologías, los ritos, las creencias, la escritura o las manifestaciones artísticas.

El torno alfarero, el cultivo de árboles frutales o la metalurgia del hierro son importantes innovaciones tecnológicas de esta época. De hecho, este periodo también se conoce como la Edad del Hierro.

No toda la población vivía igual. Las familias de la elite controlaban la producción del campo y el comercio. Residían en ciudades, aldeas y casas de campo junto a gente dedicada a los trabajos agrarios y artesanales especializados. Las diferencias en las condiciones de vida tenían que ver con el grupo social, el género o la edad de las personas.

2500 aC
Egipte
Egipto

1500-1200 aC
Micenes
Mikenas

s. VII-III aC
Etrúria
Etruria

s. V aC
Partenó d'Atenes
Partenón de Atenas

s. IV aC
La Bastida de les Alcusses

218 aC
Arribada romana a la Península Ibèrica
Llegada romana a la Península Ibérica

138 aC
Fundació de València
Fundación de València

27 aC
Imperi romà d'August
Imperio romano de Augusto

Detall i vista general de l'àmbit expositiu sobre l'arqueologia de les cultures ibèriques a les terres valencianes. S'exposa una gerreta ibèrica del Tossal de Sant Miquel (Llíria), assentament excavat a partir de 1933 pel Servei d'Investigació Prehistòrica.
Fotografia Raquel Abulaila.

A la recerca de les cultures ibèriques

Al treball d'erudits, antiquaris i col·leccionistes valencians, s'afegeix, des del final del segle XIX, l'activitat d'organismes oficials, museus i institucions que promouen la recerca de les arrels pròpies en un context d'enaltiment d'identitats nacionals i regionals. En les primeres dècades del segle XX es van fundar institucions que centrarien l'atenció en el passat ibèric, com el Centre de Cultura Valenciana (1915) o el Servei d'Investigació Prehistòrica i el seu Museu de Prehistòria (1927). Aquest últim va començar la seua activitat arqueològica el 1928 a La Bastida de les Alcusses, i va iniciar una trajectòria d'investigació sobre la cultura ibèrica que arriba fins a l'actualitat.

A la búsqueda de las culturas ibéricas

Al trabajo de eruditos, anticuarios y coleccionistas valencianos se añade, desde finales del siglo XIX, la actividad de organismos oficiales, museos e instituciones que promueven la búsqueda de las raíces propias en un contexto de enaltecimiento de identidades nacionales y regionales. En las primeras décadas del siglo XX se fundaron instituciones que centrarían la atención en el pasado ibérico, como el Centro de Cultura Valenciana (1915) o el Servicio de Investigación Prehistórica y su Museo de Prehistòria (1927). Este último inició su actividad arqueológica en 1928 en La Bastida de les Alcusses, iniciando una trayectoria de investigación sobre la cultura ibérica que llega hasta la actualidad.

Detalle y vista general del ámbito expositivo sobre la arqueología de las culturas ibéricas en tierras valencianas. Se expone una tinajilla ibérica del Tossal de Sant Miquel (Llíria), asentamiento excavado a partir de 1933 por el Servicio de Investigación Prehistórica.
Fotografía Raquel Abulaila.

]kiske:ekiar:bankebe:eiмба́r[-]:baltu:ser:ban:

Gerreta amb tapadora. Ceràmica pintada, Tossal de Sant Miquel (Llíria), segles III-II a.C. Alt. 23,7 cm (MPV).

A la tapadora hi ha un rètol pintat amb cinc paraules separades per punts en signari oriental. La llengua ibèrica no es pot traduir però es coneix l'equivalència dels signes amb síl·labes i lletres actuals.

Tinajilla con tapadera. Cerámica pintada. Tossal de Sant Miquel (Llíria), siglos III-II a.C. Alt. 23,7 cm (MPV).

En la tapadera hay un letrero pintado con cinco palabras separadas por puntos en signario oriental. La lengua ibérica no se puede traducir pero se conoce la equivalencia de los signos con sílabas y letras actuales.

Vista general de les excavacions a La Bastida de les Alcusses el 1928. Isidro Ballester, amb jaqueta blanca, ulleres fosques i bastó, supervisa els treballs. A la dreta, recolzat en un bastó, està Mariano Jornet (Arxiu MPV).

Vista general de las excavaciones en La Bastida de les Alcusses en 1928. Isidro Ballester, con chaqueta blanca, gafas oscuras y bastón, supervisa los trabajos. A la derecha, apoyado en un bastón, está Mariano Jornet (Archivo MPV).

La Bastida de les Alcusses.
La nova Pompeia

La Bastida de les Alcusses va ser un assentament fortificat del segle IV aC, situat a l’extrem sud-oest de la Serra Grossa, a Moixent. Entre 1928 i 1931 s’hi van dur a terme excavacions que van traure a la llum un terç de l’assentament. La riquesa i la importància de les troballes van fer que el jaciment es coneguera internacionalment.

El lloc va ser declarat Monument Historicoartístic el 1931 i actualment és Bé d’Interés Cultural del patrimoni valencià. Encara hui hi continuen els treballs, amb una gestió integral que combina la investigació arqueològica i l’accés públic al patrimoni.

La Bastida de les Alcusses.
La nueva Pompeya

La Bastida de les Alcusses fue un asentamiento fortificado del siglo IV a.C. situado en el extremo suroeste de la Serra Grossa, en Moixent. Entre 1928 y 1931 se llevaron a cabo excavaciones que sacaron a la luz un tercio del asentamiento. La riqueza e importancia de los hallazgos hicieron que el yacimiento fuera conocido internacionalmente.

El lugar fue declarado Monumento Histórico-Artístico en 1931 y actualmente es Bien de Interés Cultural del patrimonio valenciano. Todavía hoy continúan los trabajos, con una gestión integral que combina la investigación arqueológica y el acceso público al patrimonio.

Reconstrucció hipotètica de
l’assentament a la fase final (MPV i
Arquitectura Virtual).

Reconstrucción hipotética del
asentamiento en la fase final (MPV
y Arquitectura Virtual).

La Bastida de les Alcusses. La ciutat imaginada.
Sobrevola el poblat i recorre el carrer central.

La Bastida de les Alcusses. La ciudad imaginada.
Sobrevuela el poblado y recorre la calle central.

Val

Cas

Reconstruccions hipotètiques de l'assentament, de la Porta Oest, del carrer principal i d'un grup de cases del sector central (MPV i Arquitectura Virtual).

Reconstrucciones hipotéticas del asentamiento, de la Puerta Oeste, de la calle principal y de un grupo de casas del sector central (MPV y Arquitectura Virtual).

Vista aèria del sector central de l'assentament des del sud. Any 2020 (Ajuntament de Moixent).

Vista aérea del sector central del yacimiento desde el sur. Año 2020 (Ajuntament de Moixent).

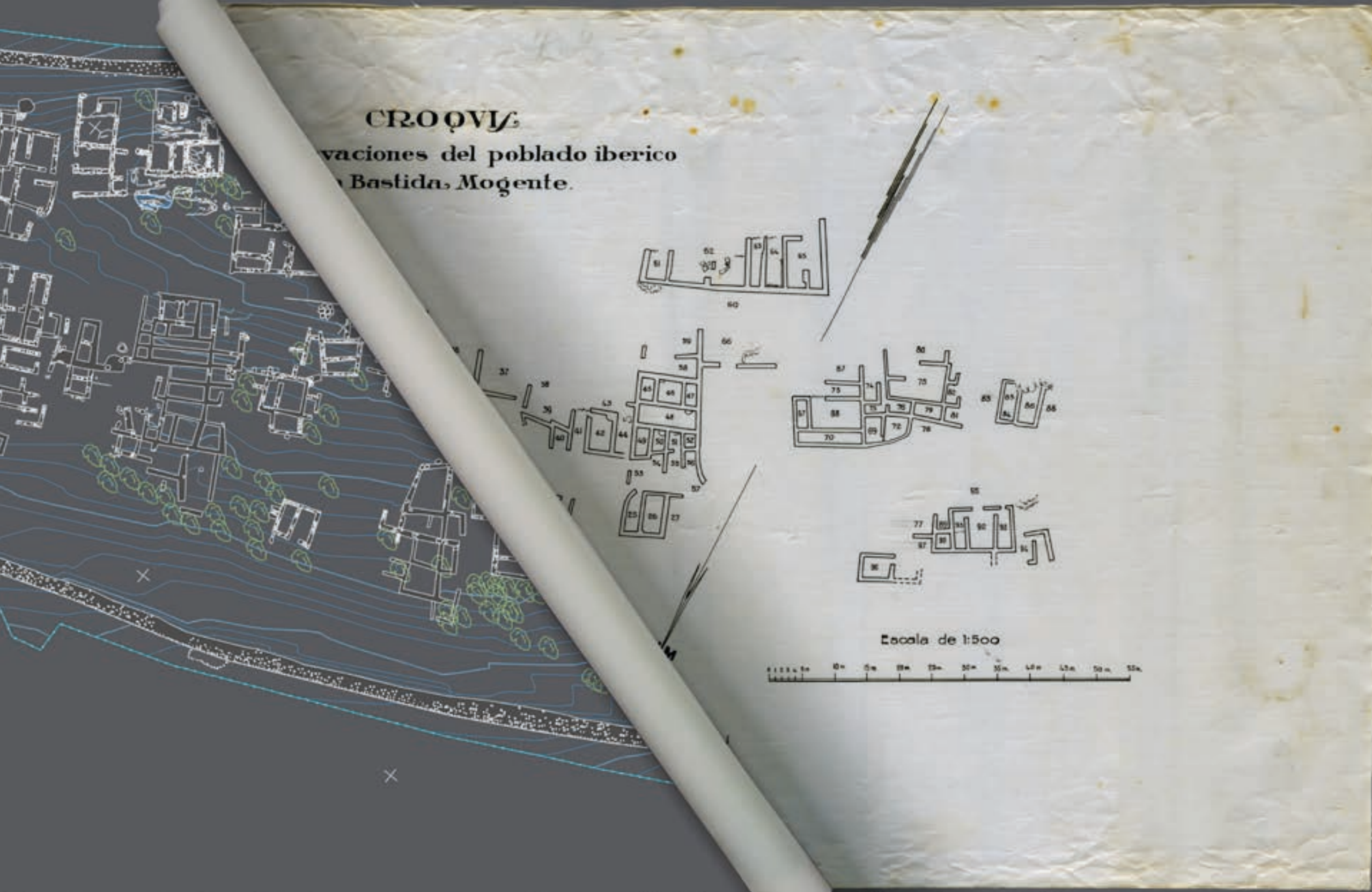
Reconstruccions hipotètiques
de l'assentament i de la Porta
Oest a la fase final (MPV i
Arquitectura Virtual).

Reconstrucciones hipotéticas
del asentamiento y de la Puerta
Oeste en la fase final (MPV y
Arquitectura Virtual).

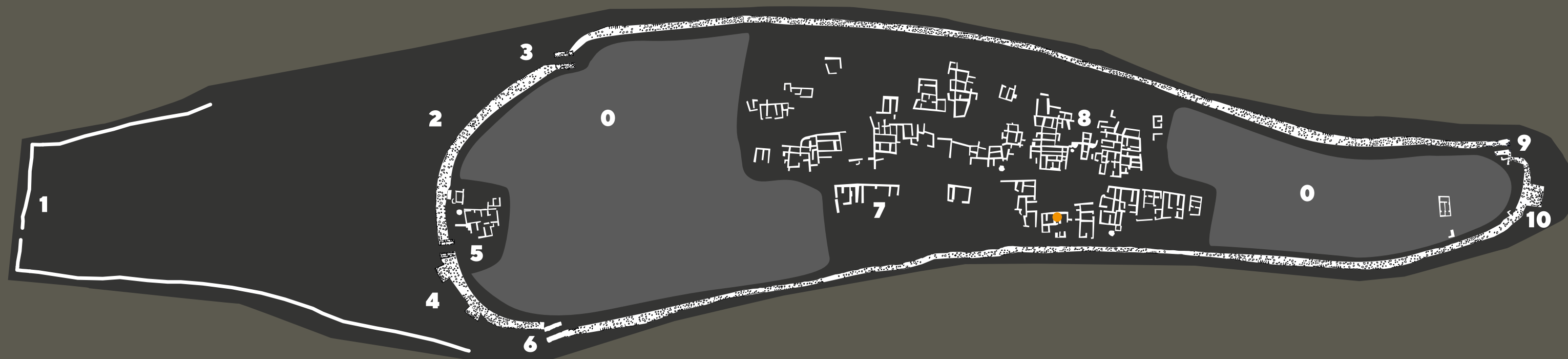
Vista aèria del front de la
muralla des de l'oest. Any 2020
(Ajuntament de Moixent).

Vista aérea del frente de la
muralla desde el oeste. Año 2020
(Ajuntament de Moixent).

Plànol de la zona excavada en 1930
i, per baix, la planimetria digital
actual del jaciment. Muntatge
Ángel Sánchez (Arxiu MPV).

Plano de la zona excavada en 1930
y, por debajo, la planimetría digital
actual del yacimiento. Montaje
Ángel Sánchez (Archivo MPV).

0. No excavat / No excavado
1. Muralla inacabada
2. Muralla
3. Porta Nord / Puerta Norte
4. Torres
5. Porta Oest / Puerta Oeste
6. Porta Sud / Puerta Sur

- 7. Edifici públic / Edificio público
- 8. Graner i magatzems / Granero y almacenes
- 9. Porta Est / Puerta Este
- 10. Torre
- Departament 218, lloc de la troballa del genet de bronze / Departamento 218, lugar del hallazgo del jinete de bronce

La societat a La Bastida de les Alcusses

Hi havia una desigualtat que es detecta en les diferents maneres d'habitar el territori: uns assentaments emmurallats i urbanitzats que controlaven les comunicacions i els recursos i uns altres llocs que en depenien.

La Bastida de les Alcusses era un d'aquests centres de poder. La muralla amb torres i portes fortificades era l'obra pública més important. Internament estava organitzat amb vials longitudinals, perimetrals i carrerons, amb illes de cases i construccions públiques, com un gran magatzem i un edifici de reunions.

Les cases tenien diferents graus de riquesa, derivada del treball de la terra, els metalls, els teixits i el comerç. Les armes estaven en mans d'una minoria. Algunes dones tenien una consideració social elevada, com a persones amb poder i transmissores de llinatges governants.

Falçó. Ferro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), segle iv aC. Alt. 20,5 cm (MPV).

Podón. Hierro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), siglo iv a.C. Alt. 20,5 cm (MPV).

La sociedad en La Bastida de les Alcusses

Había una desigualdad que se detecta en las diferentes maneras de habitar el territorio: unos asentamientos amurallados y urbanizados que controlaban las comunicaciones y los recursos y otros lugares que dependían de ellos.

La Bastida de les Alcusses era uno de estos centros de poder. La muralla con torres y puertas fortificadas era la obra pública más importante. Internamente estaba organizado con viales longitudinales, perimetrales y callejones, con manzanas de casas y construcciones públicas, como un gran almacén y un edificio de reuniones.

Las casas tenían diferentes grados de riqueza, derivada del trabajo de la tierra, los metales, los tejidos y el comercio. Las armas estaban en manos de una minoría. Algunas mujeres tenían una elevada consideración social, como personas con poder y transmisoras de linajes gobernantes.

Diaris d'excavació

Diarios de excavación

Caixes utilitzades per emmagatzemar les troballes de les excavacions a La Bastida de les Alcusses al Museu de Prehistòria. Fotografia Raquel Abulaila.

Cajas utilizadas para almacenar los hallazgos de las excavaciones en La Bastida de les Alcusses en el Museu de Prehistòria. Fotografia Raquel Abulaila.

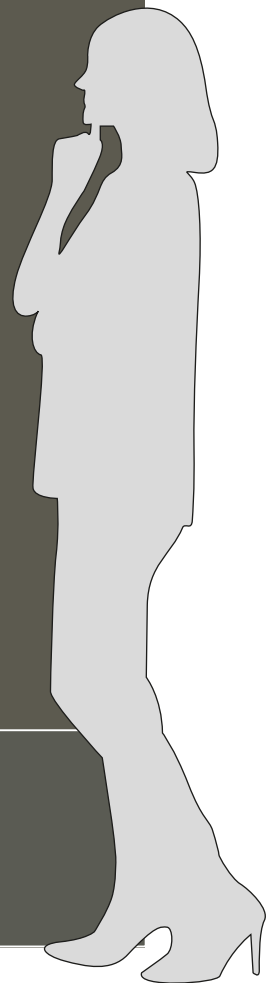
3

DIARIS D'EXCAVACIÓ

Les fotografies i els diaris d'excavació ens donen informació molt valuosa de les primeres campanyes. En els quaderns s'anotaven les circumstàncies del treball, des del l'origen que feia i les persones que excavaven fins a la intenció, els contrastes o les vistes. Les dades arqueològiques són molt detallades perquè s'omienaven les troballes per habitacions i capes, i es dibuixaven les peces i els plans dels espais descoberts.

Las fotografías y los diarios de excavación nos dan información muy valiosa de las primeras campañas. En los cuadernos se anotaban las circunstancias del trabajo, desde el tiempo que hacía y las personas que excavaban hasta la intención, percances o vistas. Los datos arqueológicos son muy detallados pues se mencionaban los hallazgos por habitaciones y capas, y se dibujaban las piezas y los planos de los espacios descubiertos.

Fotografies i diaris d'excavació

Les fotografies i els diaris d'excavació ens donen informació molt valuosa de les primeres campanyes. En els quaderns s'anotaven les circumstàncies del treball, des de l'oratge que feia i les persones que excavaven fins a la intenció, els contratemps o les visites. Les dades arqueològiques són molt detallades perquè s'esmentaven les troballes per habitacions i capes, i es dibuixaven les peces i els plànols dels espais descoberts.

Fotografías y diarios de excavación

Las fotografías y los diarios de excavación nos dan información muy valiosa de las primeras campañas. En los cuadernos se anotaban las circunstancias del trabajo, desde el tiempo que hacía y las personas que excavaban hasta la intención, percances o visitas. Los datos arqueológicos son muy detallados pues se mencionaban los hallazgos por habitaciones y capas, y se dibujaban las piezas y los planos de los espacios descubiertos.

Cor. Palmí 21 Julis 1931

Sr. Dr. J. J. Gualter

Querido amigo: El hallazgo vale
la pena de la prouga de las letras
Al momento de hoy se ha encontrado

Un grup d'obers posa davant un molí durant les excavacions. Mariano Jornet està en un segon pla. Any 1928 (Arxiu MPV).

Un grupo de obreros posa ante un molino durante las excavaciones. Mariano Jornet está en un segundo plano. Año 1928 (Archivo MPV).

Vista general de l'excavació en el sector central. Any 1931 (Arxiu MPV).

Vista general de la excavación en el sector central. Año 1931 (Archivo MPV).

Vista general del campament
muntat en el jaciment. Any 1928
(Arxiu MPV).

Vista general del campamento
montado en el yacimiento. Año 1928
(Archivo MPV).

Vista general de les cases
excavades en el sector central. En
primer terme hi ha restes d'una llar.
Any 1931 (Arxiu MPV).

Vista general de las casas
excavadas en el sector central. En
primer término hay restos de un
hogar. Año 1931 (Archivo MPV).

Cases del barri meridional
de l'assentament el 1931 i en
l'actualitat. Muntatge Àngel
Sánchez (Arxiu MPV).

Casas del barrio meridional
del asentamiento en 1931 y en
la actualidad. Montaje Ángel
Sánchez (Archivo MPV).

Transcripció del diari d'excavació a La Bastida de les Alcusses

Transcripción del diario de excavación en La Bastida de les Alcusses

4ª campaña

1931. 12 de julio a 28 de julio

[páginas 47-48]

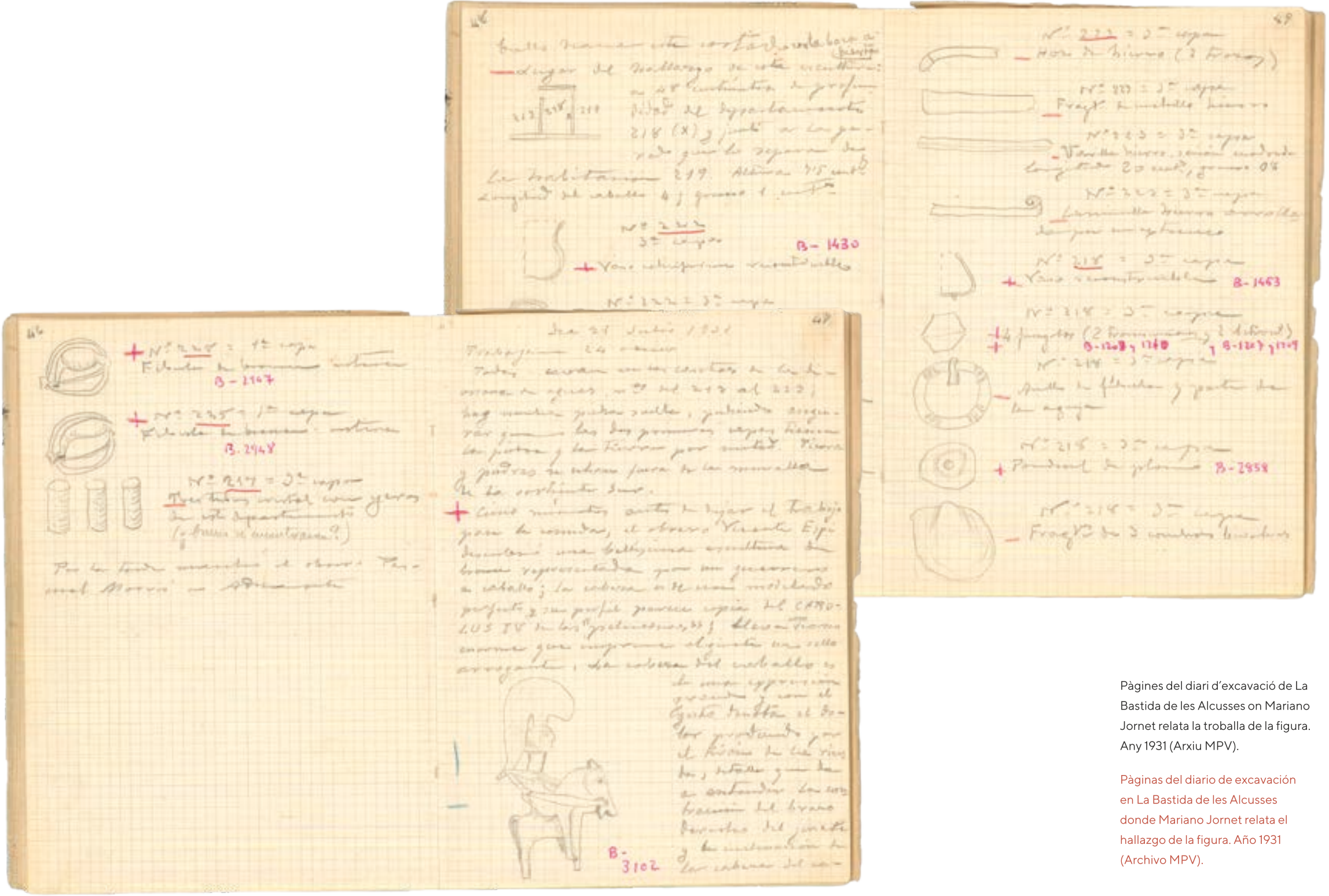
Día 21 Julio 1931

Trabajan 24 obreros

Todos cavan en las casetas de la divisoria de aguas, nº del 213 al 223; hay mucha piedra suelta, pudiendo asegurar que las dos primeras capas tienen la piedra y la tierra por mitad. Tierra y piedras se echan fuera de la muralla de la vertiente sur.

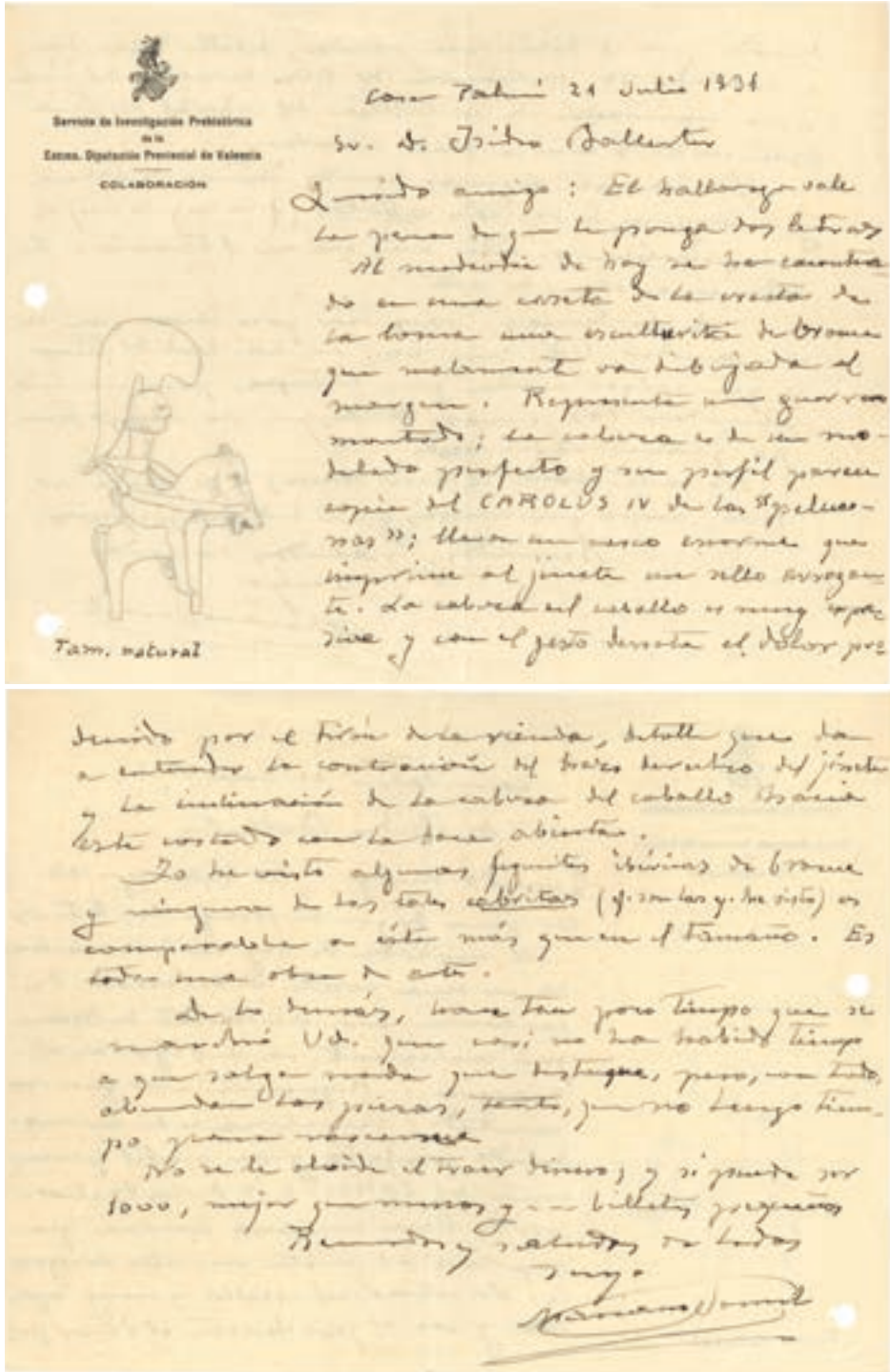
Cinco minutos antes de dejar el trabajo para la comida, el obrero Vicente Espi desenterró una bellísima escultura de bronce representada por un guerrero a caballo; la cabeza es de un modelado perfecto y su perfil parece copia del CAROLUS IV de las ‘peluconas’; lleva un casco enorme que imprime al jinete un sello arrogante. La cabeza del caballo es de una expresión gro[?] y con el gesto denota el dolor producido por el tirón de las riendas, detalle que da a entender la contracción del brazo derecho del jinete y la inclinación de la cabeza del caballo hacia este costado con la boca abierta.

Lugar del hallazgo de esta escultura: a 48 centímetros de profundidad del departamento 218 (x) y junto a la pared que lo separa de la habitación 219. Altura 7,5 cents. Longitud del caballo 4; guerrero 1 cent.

Pàgines del diari d'excavació de La Bastida de les Alcusses on Mariano Jornet relata la troballa de la figura. Any 1931 (Arxiu MPV).

Páginas del diario de excavación en La Bastida de les Alcusses donde Mariano Jornet relata el hallazgo de la figura. Año 1931 (Archivo MPV).

Transcripció de la correspondència de Mariano Jornet a Isidro Ballester relatant-li la troballa de la figura del Guerrer de Moixent

Transcripción de la correspondencia de Mariano Jornet a Isidro Ballester relatándole el hallazgo de la figura del Guerrer de Moixent

Casa Palmí 21 Julio 1931

Sr. D. Isidro Ballester

Querido amigo: El hallazgo vale la pena de que le ponga las letras.

Al mediodía de hoy se ha encontrado en una caseta de la cresta de la loma una esculturita de bronce que malamente va dibujada al margen. Representa un guerrero montado; la cabeza es de un modelado perfecto y su perfil parece copia del CAROLUS IV de las "peluconas"; lleva un casco enorme que imprime al jinete un sello arrogante. La cabeza del caballo es muy expresiva y con el gesto denota el dolor producido por el tirón de la rienda, detalle que da a entender la contracción del brazo derecho del jinete y la inclinación de la cabeza del caballo hacia este costado con la boca abierta.

Yo he visto algunas figuritas ibéricas de bronce y ninguna de las tales cabritas (q. son las que he visto) es comparable a ésta más que en el tamaño. Es toda una obra de arte.

De lo demás, hace tan poco tiempo que se marchó Ud. que casi no ha habido tiempo a que salga nada que destaque, pero, con todo, abundan las piezas, tanto, que no tengo tiempo para rascarme [?]

No se le olvide el traer dinero; y si puede ser 1000, mejor que menos y ... billetes pequeños.

Recuerdos y saludos de todos

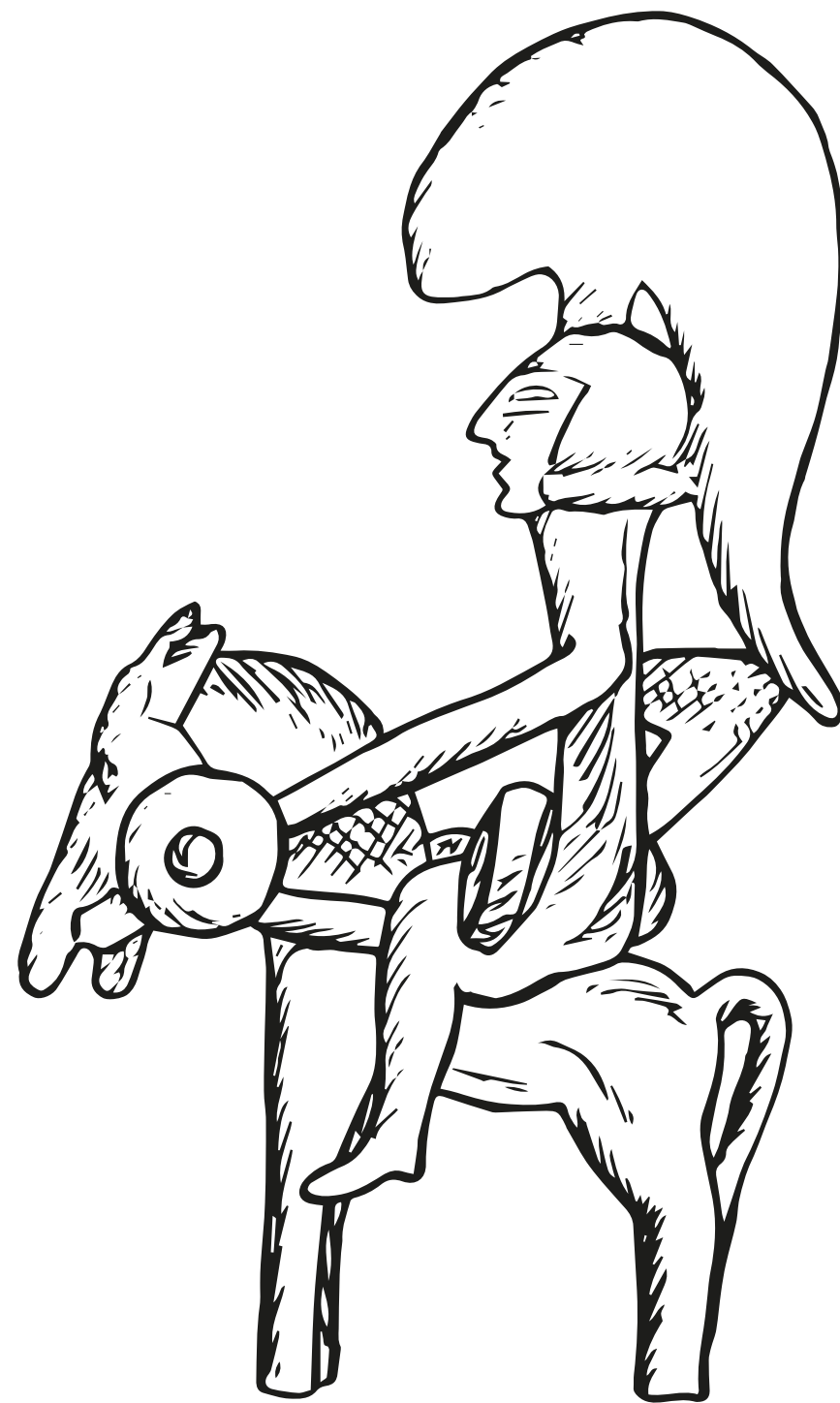
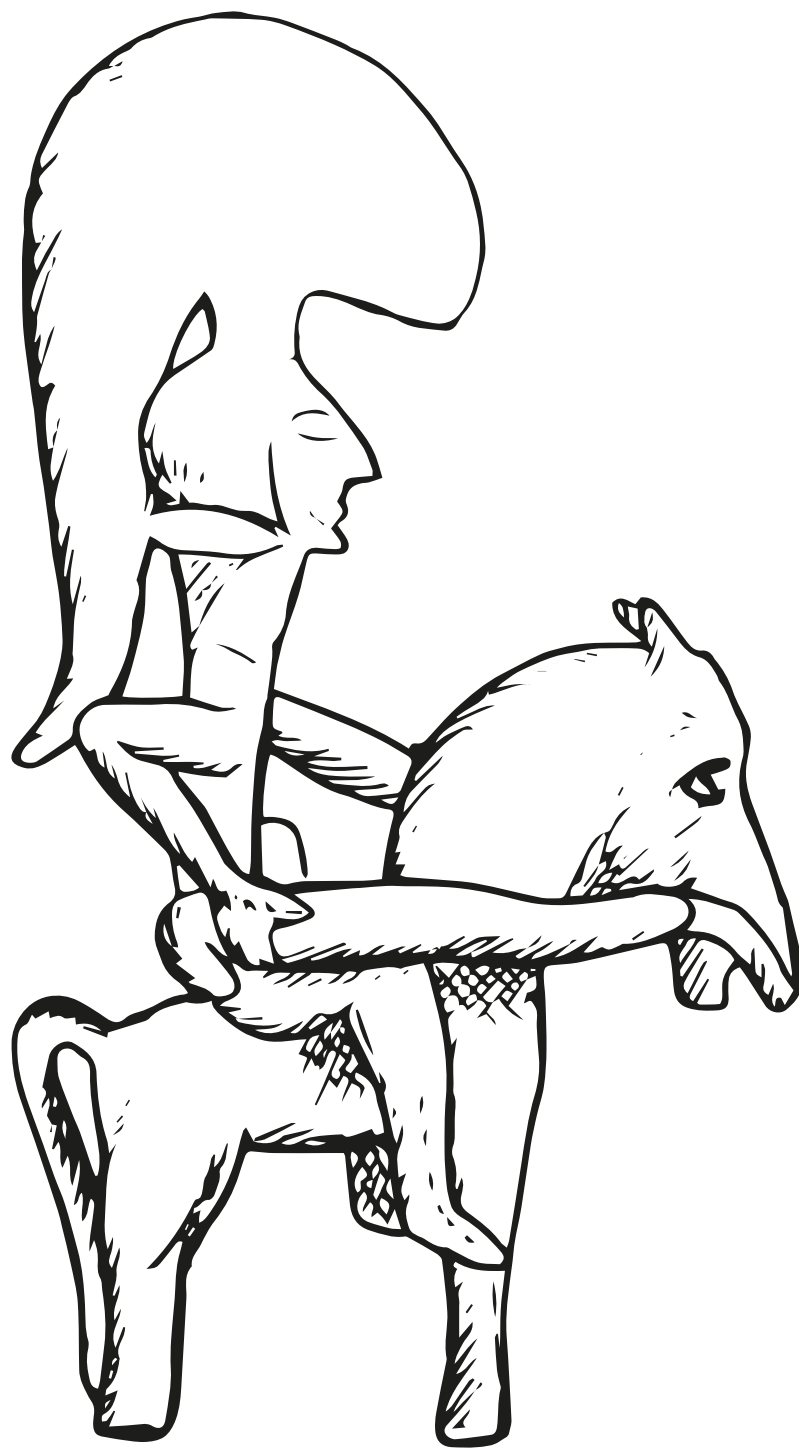
Suyo
Mariano Jornet

Pàg. següent. Dibuixos a tinta del genet de bronze. Autor desconegut (Arxiu MPV).

Página siguiente. Dibujos a tinta del jinete de bronce. Autor desconocido (Archivo MPV).

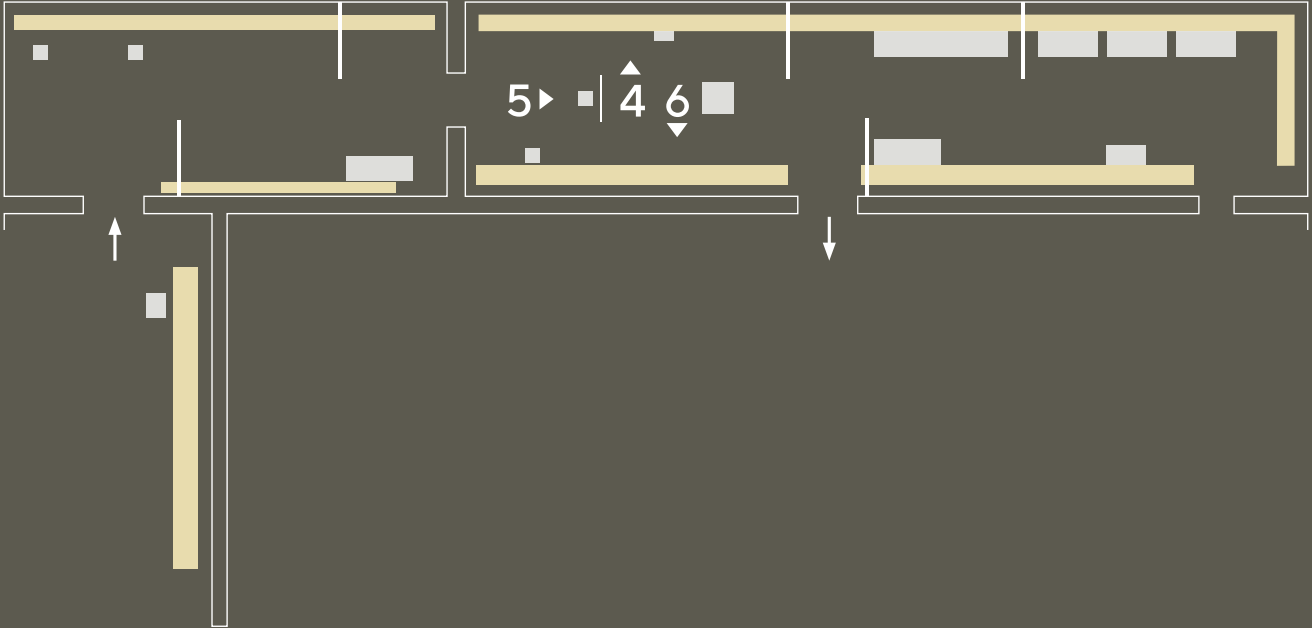
Carta de Mariano Jornet a Isidro Ballester, 21 de juliol de 1931 (Arxiu MPV).

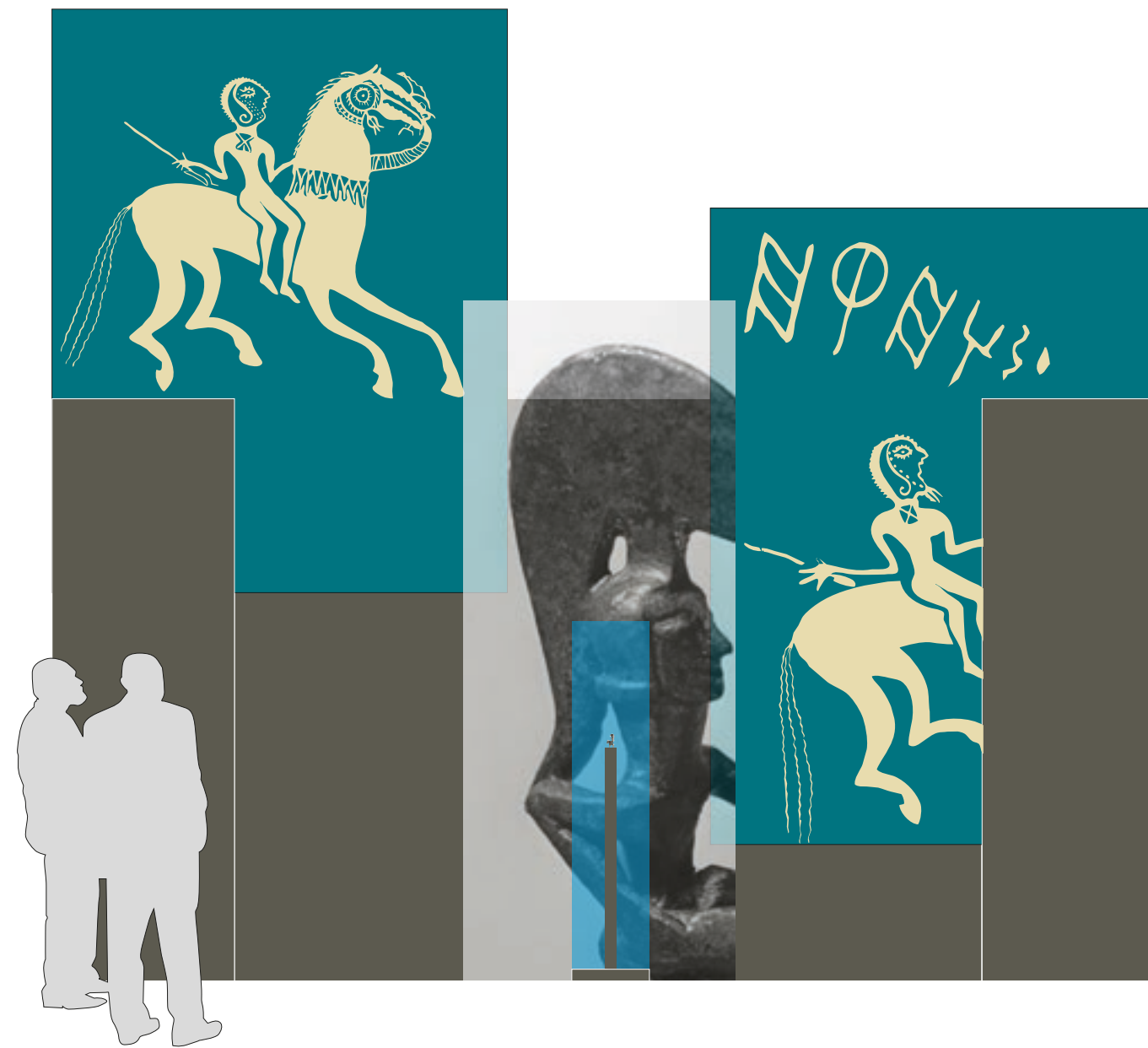
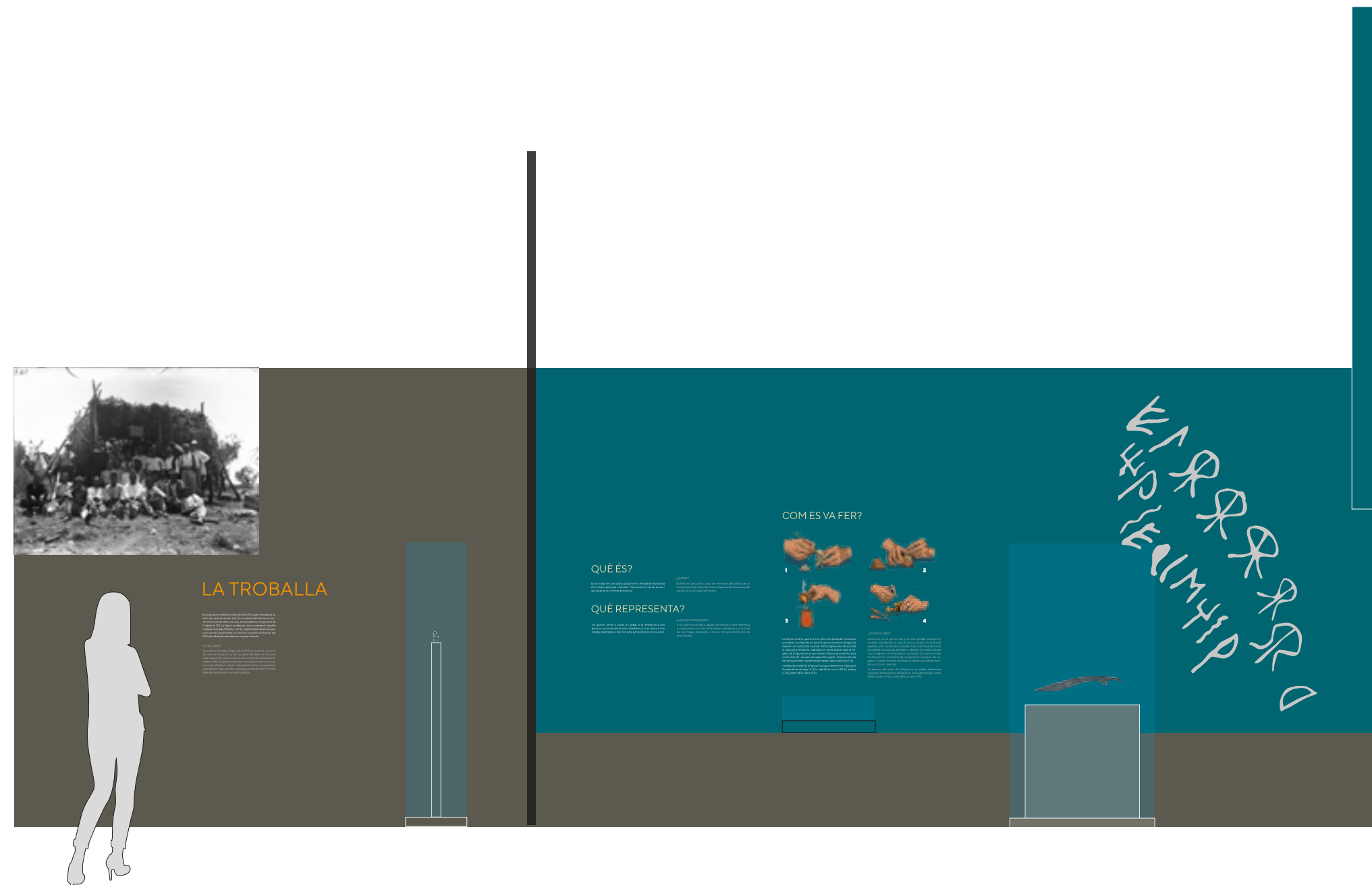
Carta de Mariano Jornet a Isidro Ballester, 21 de julio de 1931 (Archivo MPV).

La troballa

El hallazgo

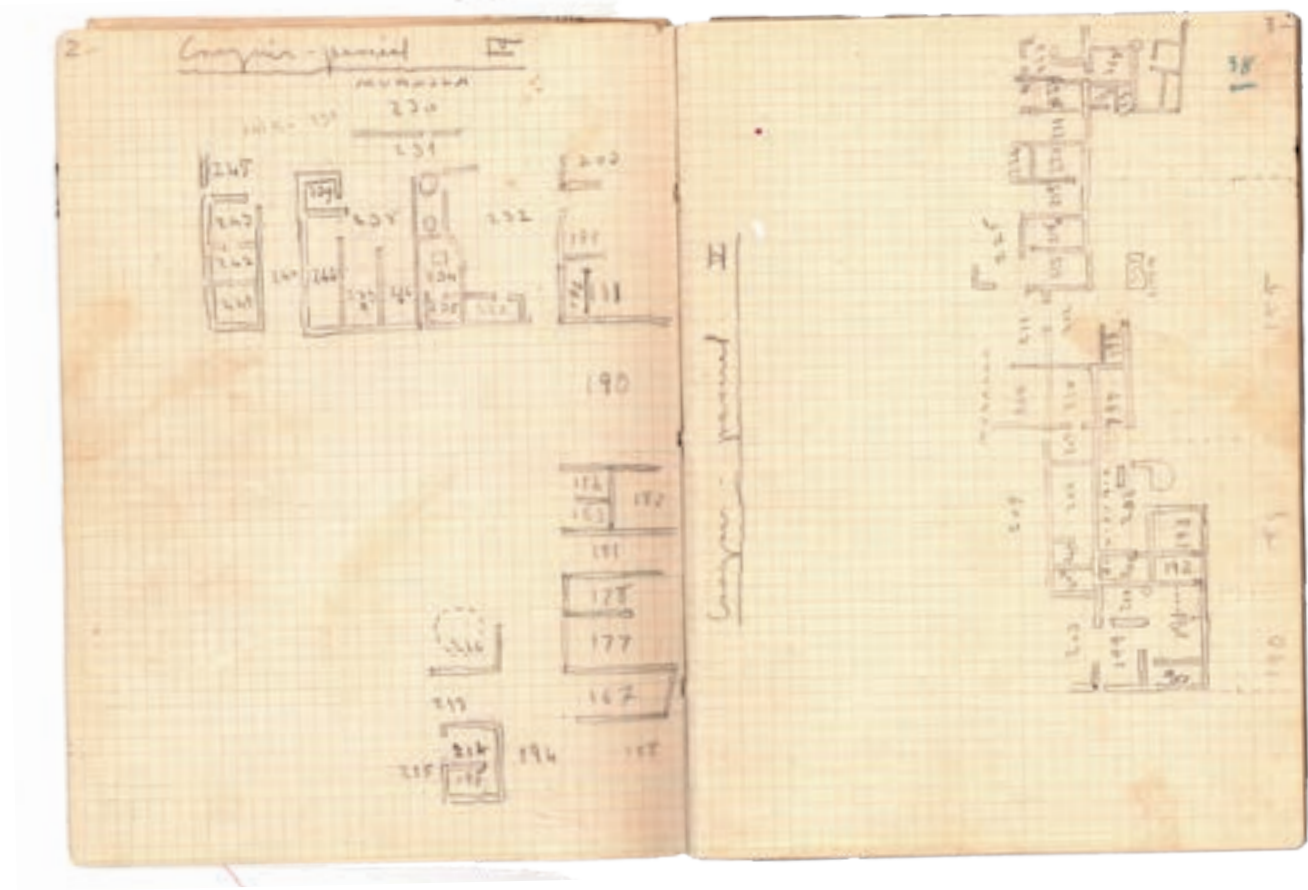

Vista general de l'exposició amb la peça del Guerrier de Moixent a la sala. Fotografia Raquel Abulaila.

Vista general de la exposición con la pieza del Guerrero de Moixent en sala. Fotografía Raquel Abulaila.

La troballa

Es va produir el dimarts 21 de juliol de 1931, quan s’excavava un barri de cases del sector sud. En un plànol del diari es va marcar el lloc exacte amb una creu, al costat del mur de ponent de l’habitació 218. La figura es descriu minuciosament i aquella mateixa vesprada Mariano Jornet, responsable de les excavacions durant aquells dies, va escriure una carta al director del SIP Isidro Ballester detallant la singular troballa.

El hallazgo

Se produjo el martes 21 de julio de 1931, excavando un barrio de casas en el sector sur. En un plano del diario se marcó el lugar exacto con una cruz, junto al muro de poniente de la habitación 218. La figura se describe minuciosamente y esa misma tarde, Mariano Jornet, responsable de las excavaciones durante esos días, escribió una carta al director del SIP Isidro Ballester detallando el singular hallazgo.

Croquis de part de les estructures excavades durant la campanya de 1931 fet al diari d’excavacions. Amb una creu es marca el lloc exacte a l’habitació 218 on es va trobar el Guerrer de Moixent (Arxiu MPV).

Croquis de parte de las estructuras excavadas durante la campaña de 1931 hecho en el diario de excavaciones. Con una cruz se marca el lugar exacto en la habitación 218 donde se halló el Guerrer de Moixent (Archivo MPV).

Grup de treball posant davant d’un rafal al jaciment. El primer per la dreta dempeus és Isidro Ballester. El tercer per l’esquerra és Mariano Jornet (Arxiu MPV).

Grupo de trabajo posando delante de un cobertizo en el yacimiento. El primero por la derecha de pie es Isidro Ballester. El tercero por la izquierda es Mariano Jornet (Archivo MPV).

Figura de guerrer a cavall. Bronze. La Bastida de les Alcusses (Moixent), segle iv aC. Alt. 7,3 cm (MPV).

Figura de guerrero a caballo. Bronze. La Bastida de les Alcusses (Moixent), siglo iv a.C. Alt. 7,3 cm (MPV).

Què és?

Es va trobar en una casa i pogué ser la rematada decorativa d'un símbol personal o familiar. Transmetia l'ús de les armes i del cavall en la intimitat domèstica.

Què representa?

Un guerrer armat a cavall. Es debat si fa referència a una persona concreta de les elits ciutadanes o si es tracta d'una imatge idealitzada o, fins i tot, de la personificació d'uns valors.

Objectes i materials que reproduïen el procés de fosa de la figura amb la tècnica de la cera perduda: cera, figura modelada en cera, recobriment d'argila i peça acabada.

Objetos y materiales que reproducen el proceso de fundición de la figura con la técnica de la cera perdida: cera, figura modelada en cera, recubrimiento de arcilla y pieza acabada.

¿Qué es?

Se halló en una casa y pudo ser el remate decorativo de un símbolo personal o familiar. Transmitía el uso de las armas y del caballo en la intimidad doméstica.

¿A quién representa?

A un guerrero armado a caballo. Se debate si haría referencia a una persona concreta de las elites ciudadanas o si se trata de una imagen idealizada o, incluso, de la personificación de unos valores.

Seqüència d'elaboració amb la tècnica de la cera perduda. Dibuix Àngel Sánchez.

Secuencia de elaboración con la técnica de la cera perdida. Dibujo Ángel Sánchez.

Com es va fer?

La tècnica amb la qual es va fer és la cera perduda. Consisteix a modelar una figureta en cera (1) que es recobreix d'argila (2) deixant uns conductes o canals. Amb l'argila endurida es calfa la cera per a fondre-la i obtindre un motle tancat amb el negatiu de la figureta en el seu interior. S'aboca el metall fos pels conductes (3), i ocupa els espais del negatiu. Quan es refreda es trenca el motle i es defineixen detalls amb cisell o burí (4).

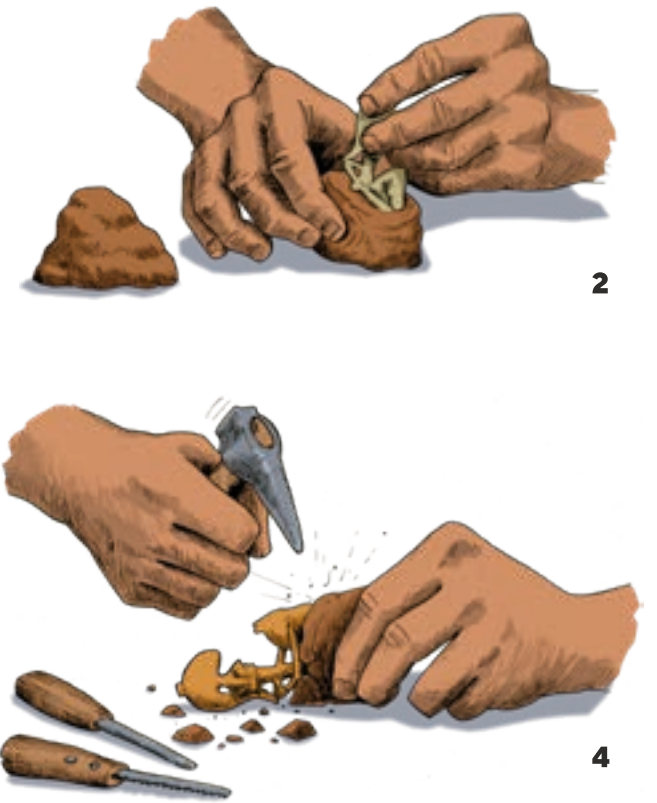
L'aliatge del metall de la figura s'ha pogut determinar mitjançant fluorescència de raigs X. S'ha identificat coure (58 %), estany (17 %), plom (18 %) i ferro (7 %).

¿Cómo se hizo?

La técnica con la que se hizo es la cera perdida. Consiste en modelar una figurilla en cera (1) que se recubre de arcilla (2) dejando unos conductos o canales. Con la arcilla endurecida se calienta la cera para derretirla y obtener un molde cerrado con el negativo de la figurilla en su interior. Se vierte el metal fundido por los conductos (3), ocupando los espacios del negativo. Cuando se enfría se rompe el molde y se definen detalles con cincel o buril (4).

La aleación del metal de la figura se ha podido determinar mediante fluorescencia de rayos X. Se ha identificado cobre (58 %), estaño (17 %), plomo (18 %) y hierro (7 %).

**Construint una icona.
El guerrer a cavall**

Els atributs del guerrer

L'espasa. A la mà dreta porta una falcata, una espasa d'un sol tall i de fulla corba amb l'extrem punxant. Aquestes espases estaven fetes de ferro i la forma de l'empunyadura solia tindre forma d'ocell o cavall.

L'escut. A la mà esquerra porta un escut circular reforçat en la part central amb un umbó. La seua estructura era de fusta recoberta de cuir, i potser estava pintat. S'agafava amb una ansa de ferro per la part interior, que és la peça que normalment es conserva.

El casc. Té forma arrodonida i vora ressaltada per a protegir el clatell. És possible que fora de cuir. Està rematat per un gran plomall o cimera alta, segurament feta de crinera de cavall, que cau per darrere fins als muscles.

El cavall. Era un signe d'alt rang social. Es calcula que els cavalls de l'època tenien una altura a la creu d'uns 130 cm. Coneixem bé els guarniments per a governar-los, com els mossos o els esperons, encara que en la figura no estan clarament representats.

Primera fotografia de la figura. Any 1931 (Arxiu MPV).

Primera fotografía de la figura. Año 1931 (Archivo MPV).

**Construyendo un icono.
El guerrero a caballo**

Los atributos del guerrero

La espada. En la mano derecha lleva una falcata, una espada de un solo filo y de hoja curva con el extremo punzante. Estas espadas estaban hechas de hierro y la forma de la empuñadura solía tener forma de ave o caballo.

El escudo. En la mano izquierda lleva un escudo circular reforzado en la parte central con un umbo. Su estructura era de madera recubierta de cuero, y quizás estaba pintado. Se cogía con un asa de hierro por la parte interior, que es la pieza que normalmente se conserva.

El casco. Tiene forma redondeada y borde resaltado para proteger la nuca. Es posible que fuera de cuero. Está rematado por un gran penacho o cimera alta, seguramente hecha de crin de caballo, que cae por detrás hasta los hombros.

El caballo. Era un signo de alto rango social. Se calcula que los caballos de la época tenían una altura a la cruz de unos 130 cm. Conocemos bien los arreos para gobernarlos, como los bocados o los acicates, aunque en la figura no están claramente representados.

Vista general de l'àmbit expositiu
dedicat als atributs del guerrer.
Fotografia Raquel Abulaila.

Vista general del ámbito expositivo
dedicado a los atributos del guerrero.
Fotografía Raquel Abulaila.

Falcata. Ferro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), segle iv aC.
Long. 58 cm (MPV).

Número 1 al gràfic de la pàgina 95.

Falcata. Hierro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), siglo iv a.C.
Long. 58 cm (MPV).

Número 1 en el gráfico de la página 95.

Esperó. Ferro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), segle iv aC.
Long. 5,6 cm (MPV).

Número 2 al gràfic de la pàgina 95.

Espuela. Hierro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), siglo iv a.C.
Long. 5,6 cm (MPV).

Número 2 en el gráfico de la página 95.

Manilla d'escut. Ferro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), segle iv aC. Long. 30,5 cm (MPV).

Número 3 al gràfic de la pàgina 95.

Manilla de escudo. Hierro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), siglo iv a.C. Long. 30,5 cm (MPV).
Número 3 en el gráfico de la página 95.

Mos de cavall. Ferro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), segle iv aC. Long. 20,5 cm (MPV).

Número 4 al gràfic de la pàgina 95.

Bocado de caballo. Hierro. La Bastida de les Alcusses (Moixent), siglo iv a.C. Long. 20,5 cm (MPV).
Número 4 en el gráfico de la página 95.

Documentació arqueològica de la il·lustració del genet

En el projecte expositiu es va plantejar la necessitat de disposar d'una il·lustració d'un guerrer muntat a cavall inspirada en la peça de bronze de La Bastida de les Alcusses. Es pretenia mostrar, en el seu context, les armes ofensives i defensives d'un guerrer del segle IV aC, a partir d'una imatge realista i a grandària real. Per a això es va comptar amb el treball de Diego Rodríguez Robredo, que ja tenia experiència en la realització d'il·lustracions inspirades en cavallers ibers.

La posa general triada és la del perfil dret de la figura de bronze. D'aquesta manera es fa ben visible l'espasa que sosté amb la mà dreta i, en un segon pla, l'escut amb l'esquerra, encara que en una posició parcialment elevada respecte a l'original. El genet s'ha vestit amb una túnica curta amb un cinturó ample amb sivella decorada i porta calçat de cuir, encara que aquests atributs no estan representats en la figureta de bronze. Les plaques del cinturó s'inspiren en peces de bronze trobades a La Bastida de les Alcusses.

La falcata, la manilla d'escut, l'esperó i el mos de cavall reproduïen peces originals, totes de ferro, trobades a La Bastida de les Alcusses. L'espasa segueix el tipus d'un exemplar amb empuñadura en forma de cap de cavall trobat a la Porta Oest el 2010. Dels escuts normalment es conserva la manilla de ferro. La que s'ha reproduït és un exemplar molt ben conservat trobat el 1928. Tant el mos de cavall com l'esperó es van trobar en la campanya de 1931 en la mateixa habitació. El primer és del tipus de filet articulat estriat i cames semicirculars. L'esperó és una placa rectangular doblegada amb dues perforacions per a lligar les corretges de cuir. Si bé en la figura original no són visibles els esperons, s'hi han inclòs perquè són relativament abundants en el jaciment i sens dubte formarien part de l'equipament dels genets. En aquest cas s'ha il·lustrat lligat al turmell, i no al taló, perquè és la posició més ferma ajustada amb una tira.

Documentación arqueológica de la ilustración del jinete

En el proyecto expositivo se planteó la necesidad de contar con una ilustración de guerrero montado a caballo inspirada en la pieza de bronce de La Bastida de les Alcusses. Se pretendía mostrar en su contexto las armas ofensivas y defensivas de un guerrero del siglo IV a.C. a partir de una imagen realista y a tamaño real. Para ello se contó con el trabajo de Diego Rodríguez Robredo, que ya tenía experiencia en la realización de ilustraciones inspiradas en caballeros iberos.

La pose general escogida es la del perfil derecho de la figura de bronce. De este modo se hace bien visible la espada que sostiene en la mano derecha y, en un segundo plano, el escudo en la izquierda, aunque en una posición parcialmente elevada respecto a la original. El jinete se ha vestido con túnica corta con un ancho cinturón con hebilla decorada y con calzado de cuero, aunque estos atributos no están representados en la figurilla de bronce. Las placas del cinturón se inspiran en piezas de bronce halladas en La Bastida de les Alcusses.

La falcata, la manilla de escudo, el acicate y el bocado de caballo reproducen piezas originales, todas de hierro, halladas también en La Bastida de les Alcusses. La espada sigue el tipo de un ejemplar con empuñadura en forma de cabeza de caballo hallado en la Puerta Oeste en 2010. De los escudos normalmente se conserva la manilla de hierro. La que se ha reproducido es un ejemplar muy bien conservado hallado en 1928. Tanto el bocado de caballo como el acicate se hallaron en la campaña de 1931 en la misma habitación. El primero es del tipo de filete articulado estriado y camas semicirculares. El acicate o espuela es una placa rectangular doblada con dos perforaciones para atar las correas de cuero. Si bien en la figura original no son visibles los acicates, se han incluido porque son relativamente abundantes en el yacimiento y sin duda formarían parte del equipamiento de los jinetes. En este caso se ha ilustrado atado al tobillo, y no en el talón, porque es la posición más firme ajustada con una tira.

La posició dels esperons d'alguns genets pintats en ceràmiques del Tossal de Sant Miquel (Llíria), com en el Vas dels Guerrers, avala aquesta proposta.

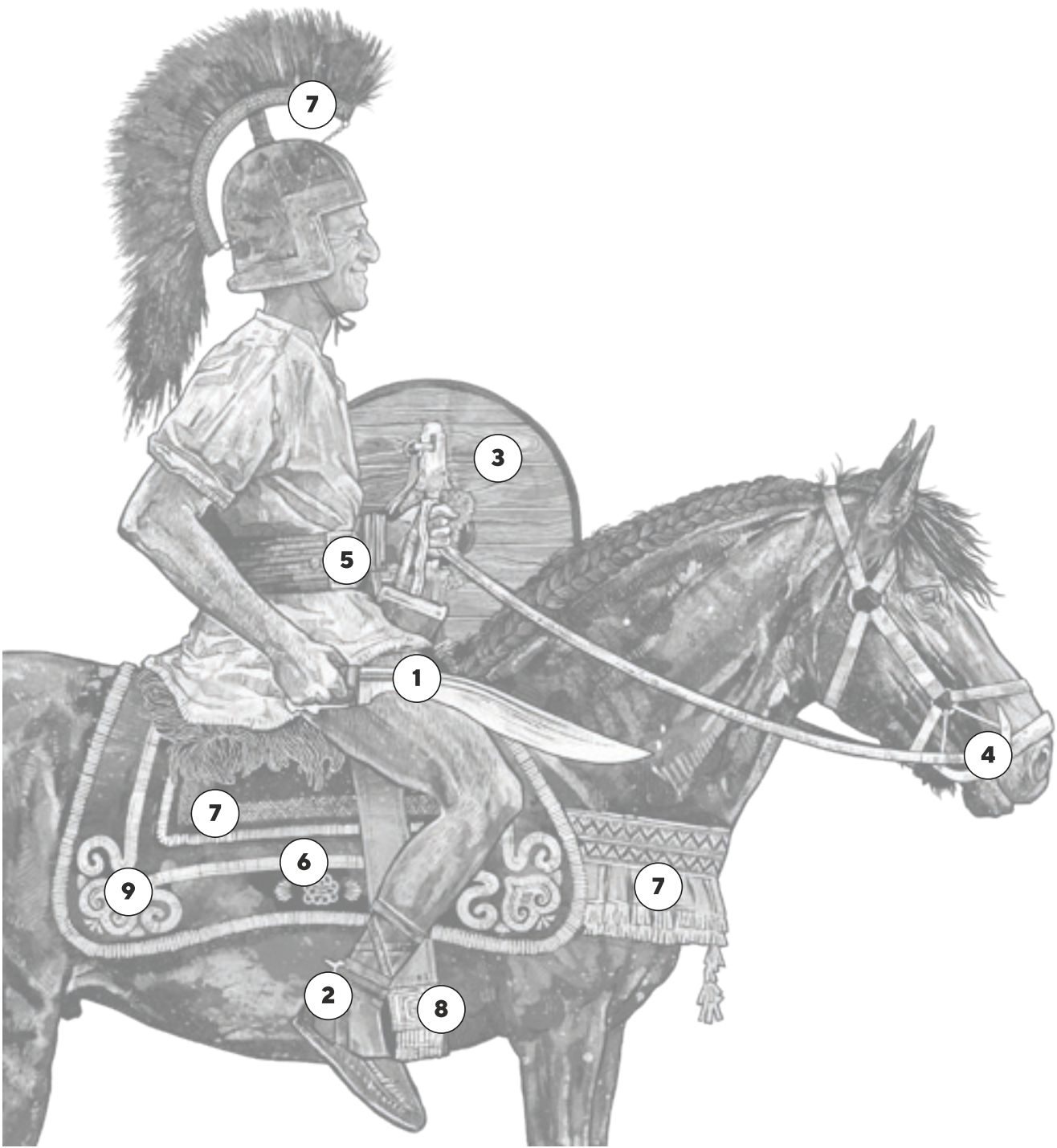
El característic casc amb plomall del guerrer segueix formalment el de la peça de bronze mateixa, que consisteix en un cabasset de cuir que cobreix el cap, les orelles i el clatell, amb un vorell lateral i clatellera ressaltats. Mitjançant una tija senzilla se sosté un gran plomall de crinera. Aquest tipus de casc també està representat en escultures del Cerrillo Blanco de Porcuna (Jaén) i en exvots de bronze del Collado de los Jardines (Santa Elena, Jaén), encara que amb xicotetes variants en la decoració.

S'ha reproduït un cavall mascle adult amb una alçada a la creu d'uns 130 cm. Aquesta alçada està confirmada per les mesures de restes òssies d'èquids del context ibèric regional. El mos està unit a una capçada senzilla de corretges de cuir i anelles de ferro. Per a muntar s'usava una manta subjecta per una cingla. No hi ha evidències de l'ús de la sella de muntar en aquest període. La representada està inspirada en les mantes d'escultures de cavalls de Los Villares o de Casas de Juan Núñez (Albacete) o en xicotets exvots de pedra del santuari del Cigarralejo (Mula, Múrcia). S'ha personalitzat la manta i una faixa de tela que cenyeix el pit del cavall amb detalls brodats extrets de motius geomètrics i florals d'objectes de bronze trobats a La Bastida de les Alcusses, com ara pines, plaques de cinturó i un segell. Finalment, en la cingla de la manta, visible en la part inferior, s'ha inclòs una esvàstica, que és un motiu trobat en el jaciment en peces decoratives, entre elles un segell de terracota.

La posición de los acicates de algunos jinetes pintados en cerámicas del Tossal de Sant Miquel (Llíria), como en el Vaso de los Guerreros, avala esta propuesta.

El característico casco con penacho del guerrero sigue formalmente el de la propia pieza de bronce que consiste en un capacete de cuero que cubre la cabeza, las orejas y la nuca, con un reborde lateral y cubrenucas resaltados. Mediante un vástago sencillo se sostiene un gran penacho de crin. Este tipo de casco también está representado en esculturas del Cerrillo Blanco de Porcuna (Jaén) y en exvotos de bronce del Collado de los Jardines (Santa Elena, Jaén), aunque con pequeñas variantes en la decoración.

Se ha reproducido un caballo macho adulto con una altura a la cruz de unos 130 cm. Esta alzada está confirmada por las medidas de restos óseos de équidos del contexto ibérico regional. El bocado está unido a una cabezada sencilla de correas de cuero y anillas de hierro. Para la monta se usaba una manta sujeta por una cincha. No hay evidencias del uso de la silla de montar en este periodo. La representada está inspirada en las mantas de esculturas de caballos de Los Villares o de Casas de Juan Núñez (Albacete) o en pequeños exvotos de piedra del santuario del Cigarralejo (Mula, Murcia). Se ha personalizado la manta y una faja de tela que ciñe el pecho del caballo con detalles bordados extraídos de motivos geométricos y florales de objetos de bronce hallados en La Bastida de les Alcusses, como pinzas, placas de cinturón y un sello. Finalmente, en la cincha de la manta, visible en la parte inferior, se ha incluido una esvástica, que es un motivo hallado en el yacimiento en piezas decorativas, entre ellas un sello de terracota.

Fermalls de bronze utilitzats per il·lustrar el fermall del genet i motius brodats a la manta del cavall.
Número 5 i 9 al gràfic de la pàgina 95.

Broches de bronze utilizados para ilustrar el broche del jinete y los motivos bordados en la manta del caballo.
Número 5 y 9 en el gráfico de la página 95.

Peça de bronze amb motiu vegetal utilitzada per il·lustrar un detall brodat a la manta del cavall.
Número 6 al gràfic de la pàgina 95.

Pieza de bronze con motivo vegetal utilizada para ilustrar un detalle bordado en la manta de montar.
Número 6 en el gráfico de la página 95.

Pinces de bronze amb motius en ziga-zaga utilitzats en la decoració d'elements del cavall i el genet.
Número 7 al gràfic de la pàgina 95.

Pinzas de bronze con motivos en zig-zag utilizados en la decoración de elementos del caballo y el jinete.
Número 7 en el gráfico de la página 95.

Esvàstica d'una peça de bronze utilitzada per una decoració de la cingla de la manta.
Número 8 al gràfic de la pàgina 95.

Esvástica de una pieza de bronze utilizada para una decoración de la cincha de la manta.
Número 8 en el gráfico de la página 95.

Escultura de cavall de La Losa (Casas de Juan Núñez, Albacete).
Fotografia Alberto Pérez, Museo de Albacete.
Número 9 al gràfic de la pàgina 95.

Escultura de caballo de La Losa (Casas de Juan Núñez, Albacete).
Fotografía Alberto Pérez, Museo de Albacete.
Número 9 en el gráfico de la página 95.

Genet amb esperons als turmells
pintat en el Vas dels Guerrers.
Tossal de Sant Miquel, Lliria,
segles III-II a.C. (MPV).

Jinete con espuelas en los
tobillos pintado en el Vaso de los
Guerreros. Tossal de Sant Miquel,
Lliria, siglos III-II a.C. (MPV).

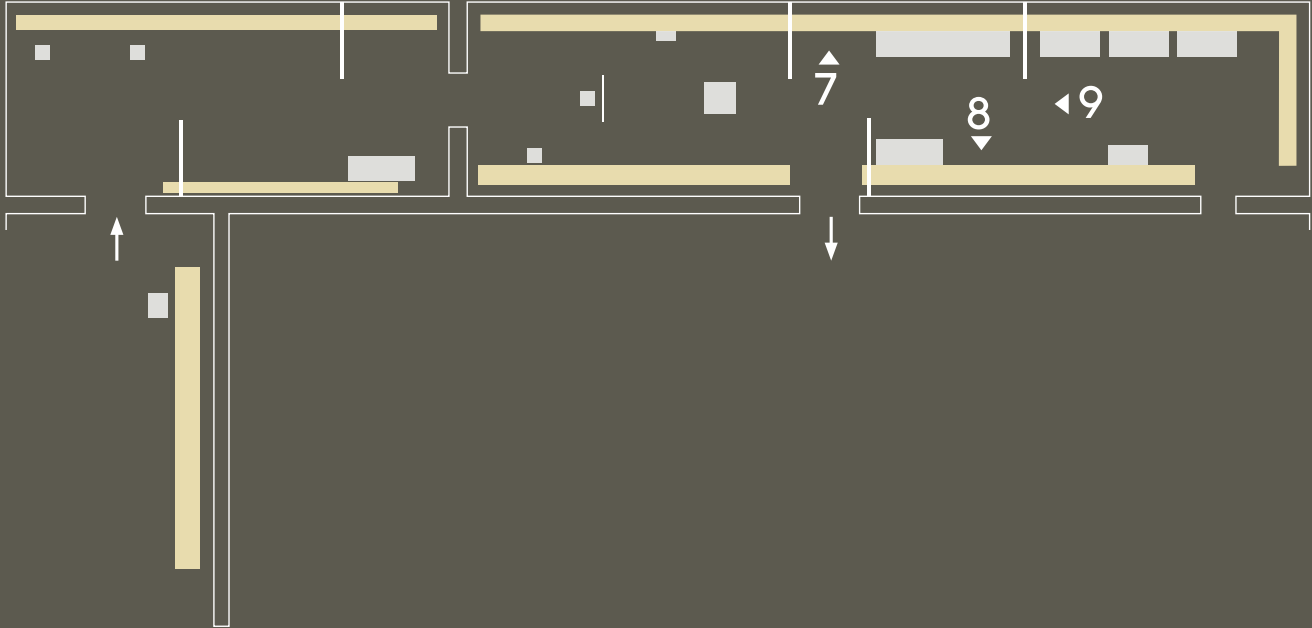
Detall de l'empunyadura d'una
falcata amb forma de cap
de cavall. Va ser trobada a la
Porta Oest de La Bastida de les
Alcusses (MPV).

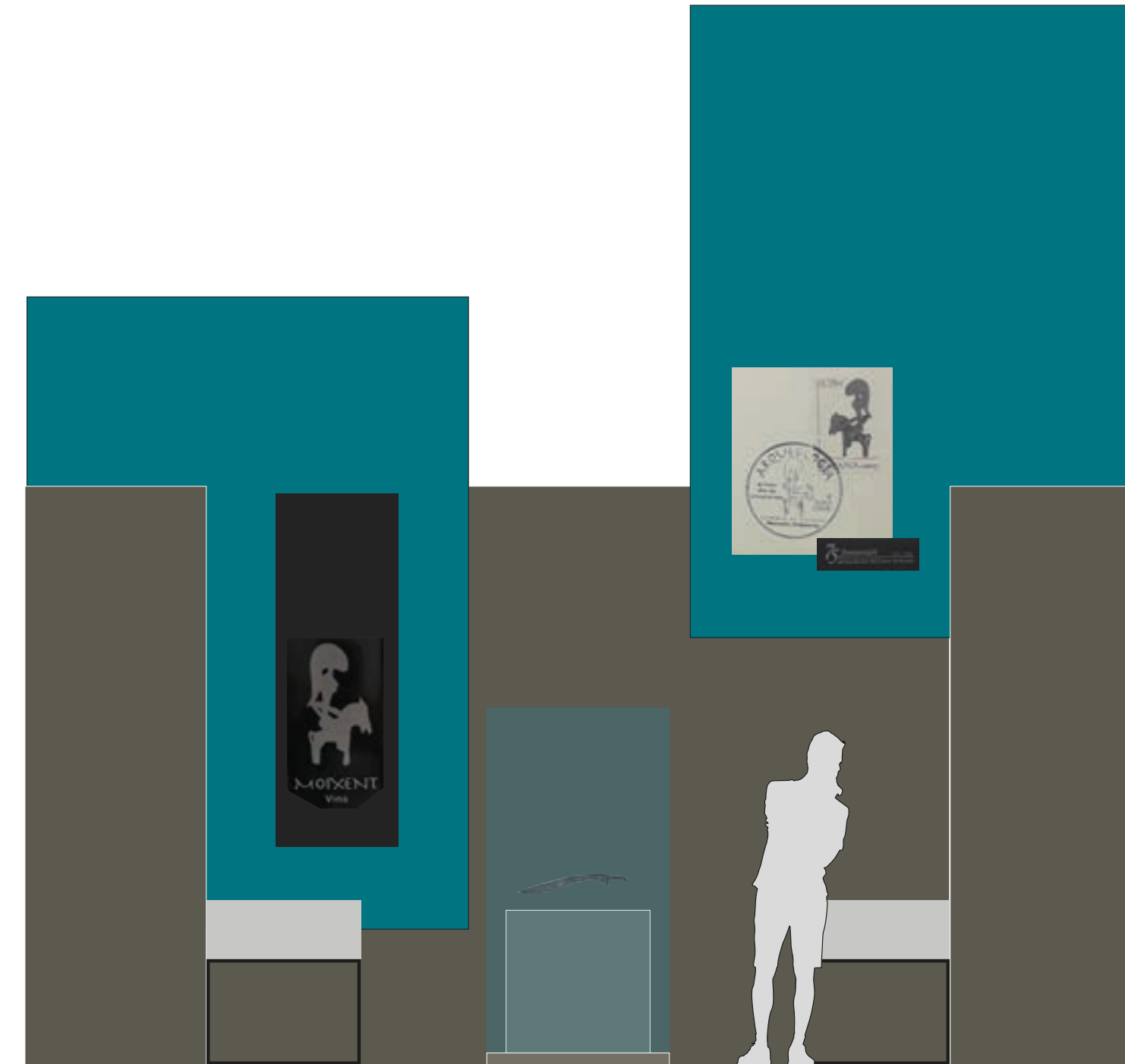
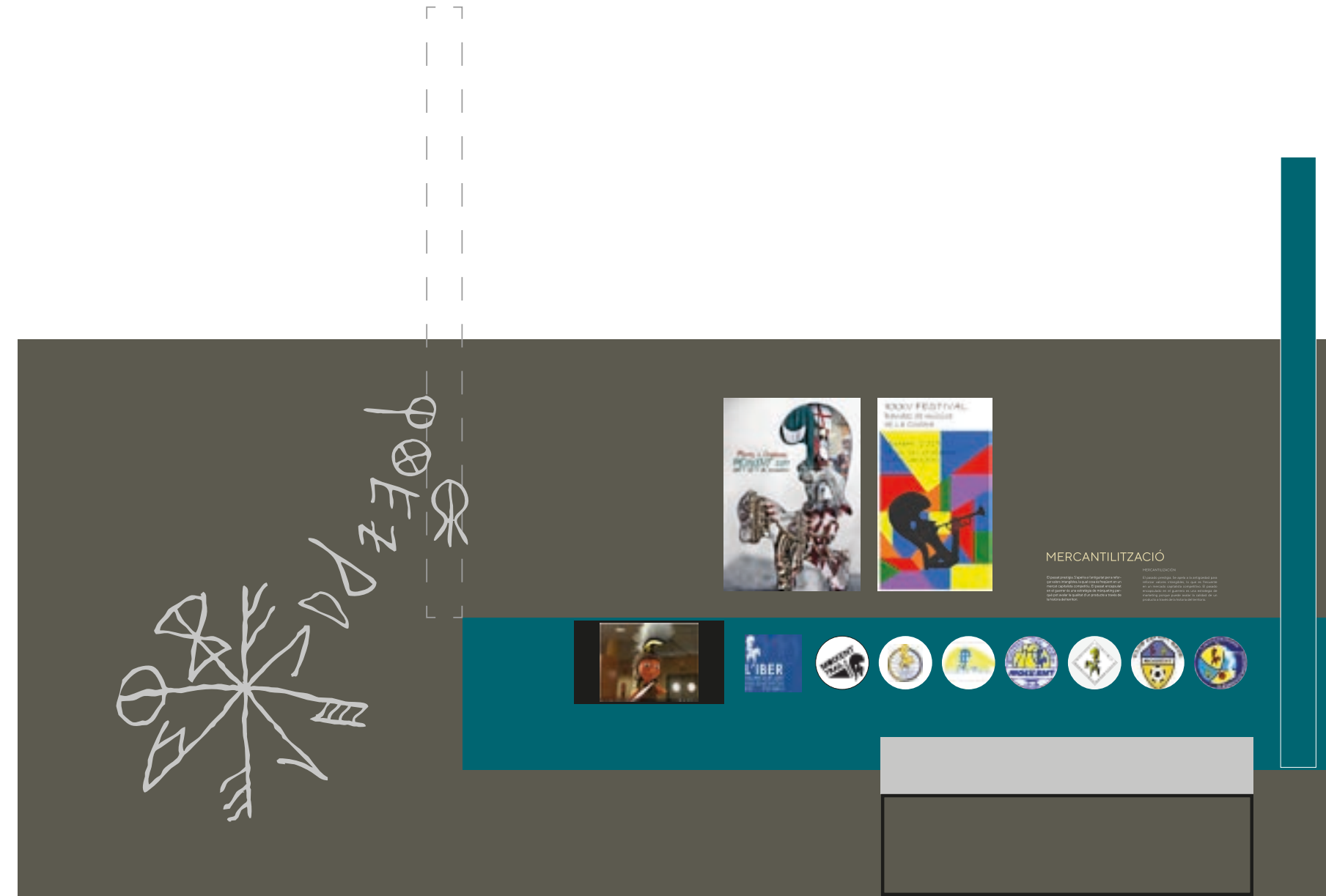
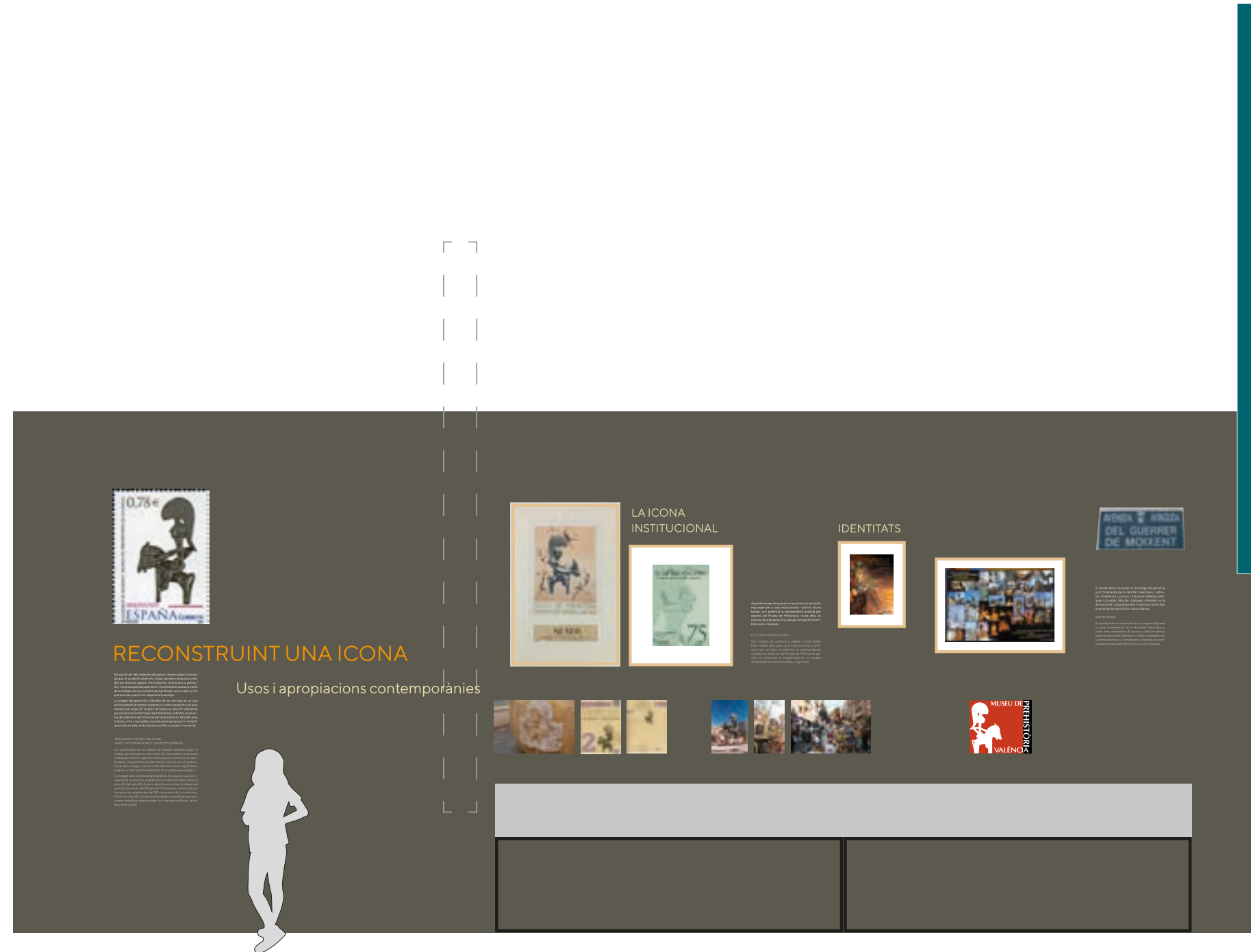
Detalle de la empuñadura de
una falcata con forma de cabeza
de caballo. Fue hallada en la
Puerta Oeste de La Bastida de les
Alcusses (MPV).

Reconstruint una icona

Reconstruyendo un icono

Reconstruint una icona.
Usos i apropiacions contemporànies

Els significats dels objectes del passat canvien segons la mirada que es projecte sobre ells. D’això resulten narracions creades per diversos agents, entre experts, institucions o particulars. Les pràctiques actuals tenen vincles amb el passat a través de la imatge icònica, la doten de significats nous i creen un bé patrimonial a partir d’un objecte arqueològic.

La imatge del genet de La Bastida de les Alcusses es va usar exclusivament en àmbits acadèmics i institucionals fins als anys seixanta del segle xx. A partir de llavors va adquirir rellevància per a la promoció del Museu de Prehistòria i, sobretot, en els actes de celebració del 50 aniversari de la institució. Des dels anys huitanta, i fins a l’actualitat, es produeixen apropiacions simbòliques relacionades amb interessos polítics, socials o mercantils.

Detall de la font de la plaça Major de Moixent amb el guerrer en una fulla de parra. Any 2009. Escultor: Miguel Marín.

Detalle de la fuente de la plaza Major de Moixent con el guerrero en una hoja de parra. Año 2009. Escultor: Miguel Marín.

Reconstruyendo un icono.
Usos y apropiaciones contemporáneas

Los significados de los objetos del pasado cambian según la mirada que se proyecte sobre ellos. De ello resultan narraciones creadas por diversos agentes, entre expertos, instituciones o particulares. Las prácticas actuales tienen vínculos con el pasado a través de la imagen icónica, dotándola de nuevos significados, creando un bien patrimonial a partir de un objeto arqueológico.

La imagen del jinete de La Bastida de les Alcusses se usó exclusivamente en ámbitos académicos e institucionales hasta los años 60 del siglo xx. A partir de entonces adquirió relevancia para la promoción del Museu de Prehistòria y, sobre todo, en los actos de celebración del 50 aniversario de la institución. Desde los años 80, y hasta la actualidad, se producen apropiaciones simbólicas relacionadas con intereses políticos, sociales o mercantiles.

Llibre de llengua i literatura valencianes de 2n de Batxillerat.

Libro de lengua y literatura valencianas de 2º de Bachillerato.

Pàgina següent. Primera publicació de la troballa del genet de La Bastida de les Alcusses en *La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su Museo en el pasado año 1931*, Diputació Provincial de València, 1932.

Página siguiente. Primera publicación del hallazgo del jinete de La Bastida de les Alcusses en *La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su Museo en el pasado 1931*, Diputación Provincial de Valencia, 1932.

La icona institucional

Aquesta imatge de guerrer a cavall circula des de fa mig segle per a usos institucionals i polítics: d'una banda, se'n potencia la representació avalada per experts del Museu de Prehistòria; d'una altra, es promou la singularitat d'un passat compartit en àmbits locals i regionals.

El icono institucional

Esta imagen de guerrero a caballo circula desde hace medio siglo para usos institucionales y políticos: por un lado, se potencia su representación avalada por expertos del Museu de Prehistòria; por otro, se promueve la singularidad de un pasado compartido en ámbitos locales y regionales.

Cartell del Museu de Prehistòria, cap al 1965. Composició del Guerrer de Moixent amb figures d'art rupestre llevantí de l'abric de Les Dogues (Ares del Maestrat, Castelló).

Técnica mixta. Impressió fotogràfica sobre paper amb sobrepintat. Autor desconegut. Fotografia Ester Antón.

Cartel del Museu de Prehistòria, hacia 1965. Composición del Guerrer de Moixent con figuras de arte rupestre levantino del abrigo de Les Dogues (Ares del Maestrat, Castellón).

Técnica mixta. Impresión fotogràfica sobre papel con sobrepintado. Autor desconocido. Fotografia Ester Antón.

Fullet de visita del Museu de Prehistòria. Any 1977.

Folleto de visita del Museu de Prehistòria. Año 1977.

Material promocional del segell amb el Guerrero de Moixent. Any 2006. Celebració del 75 aniversari de la troballa.

Material promocional del sello con el Guerrero de Moixent. Año 2006. Celebración del 75 aniversario del hallazgo.

Logotip del Museu de Prehistòria. Autor: Jordi Ballester.

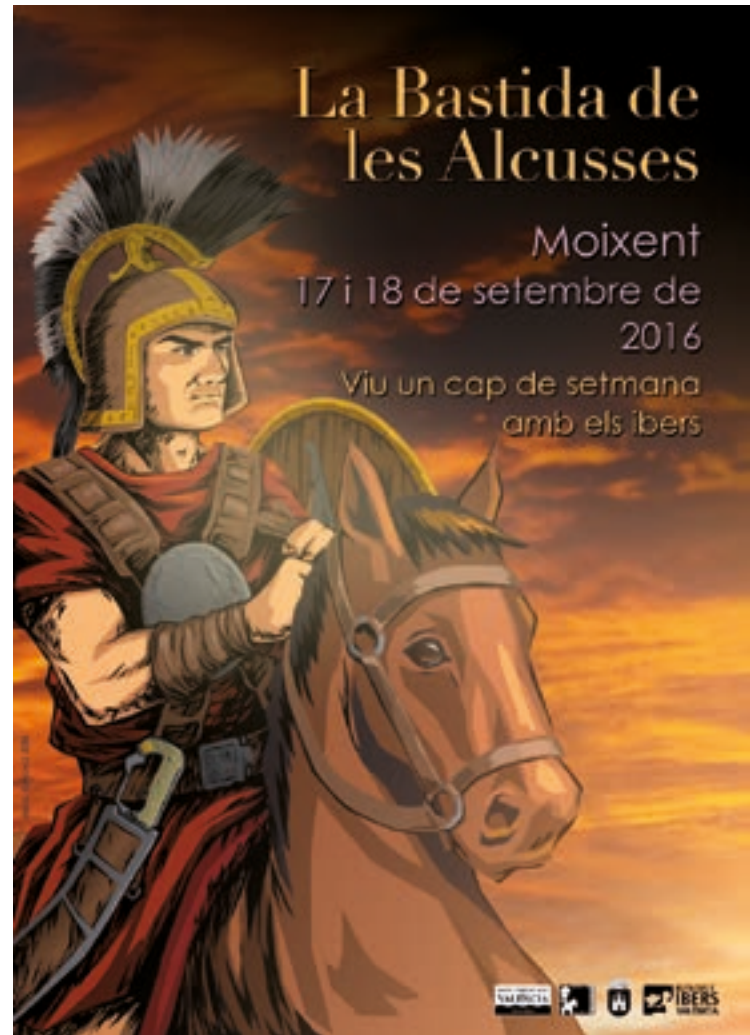
Logotipo del Museu de Prehistòria. Autor: Jordi Ballester.

Cartell de l'exposició amb motiu del 75 aniversari de la troballa de la peça. Any 2006.
Autor: Ángel Sánchez.

Cartel de la exposición con motivo del 75 aniversario del hallazgo de la pieza. Año 2006.
Autor: Ángel Sánchez.

Cartell de les IX Jornades a La Bastida de les Alcusses. Any 2016.
Autor: Ángel Sánchez.

Cartel de las IX Jornadas en La Bastida de les Alcusses. Año 2016.
Autor: Ángel Sánchez.

Postal del Museu de Prehistòria.
Cap als anys 1948-1955.

Postal del Museu de Prehistòria.
Hacia los años 1948-1955.

Material promocional de l’Ajuntament de Moixent.

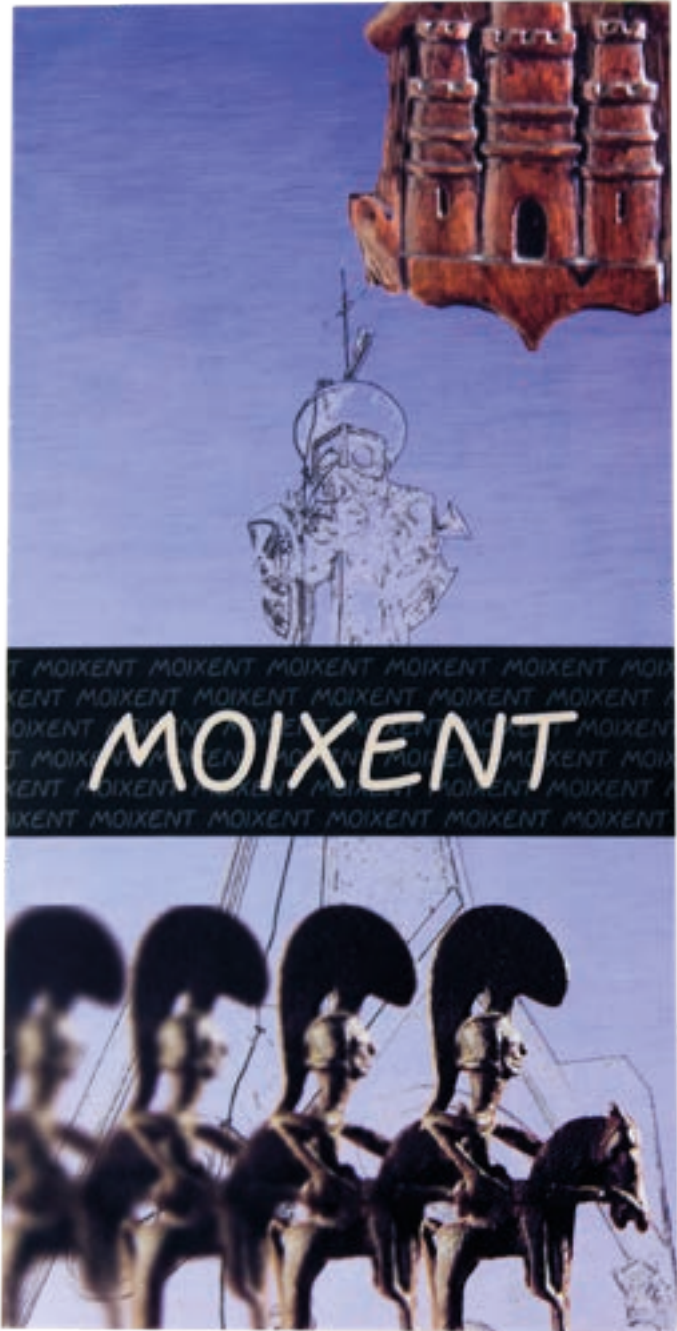
Clauer de les taquilles del Museu de Prehistòria des del 1997 fins al 2015 i clauers promocionals amb el Guerrer de Moixent dels anys 2000-2015. Fotografia Raquel Abulaila.

Cupó de l’ONCE del 2 de març de 2007. Celebració del 75 aniversari de la troballa.

Material promocional del Ayuntamiento de Moixent.

Llavero de las taquillas del Museu de Prehistòria desde 1997 hasta 2015 y llaveros promocionales con el Guerrer de Moixent de los años 2000-2015. Fotografía Raquel Abulaila

Cupón de la ONCE del 2 de marzo de 2007. Celebración del 75 aniversario del hallazgo.

Cartell promocional del XXXV
Festival de Bandes de Música de la
Costera. Any 2019.
Autor: Antonio Jordà.

Cartel promocional del XXXV
Festival de Bandas de música de
La Costera. Año 2019.
Autor: Antonio Jordà.

Identitats

El passat ibèric encarnat en la imatge del genet és part fonamental de la identitat valenciana i, sobretot, moixentina. La icona s'utilitza en esferes públiques i privades, laborals i lúdiques, arrelades en la domesticitat i la quotidianitat, i crea una continuïtat a través del temps amb la cultura ibèrica.

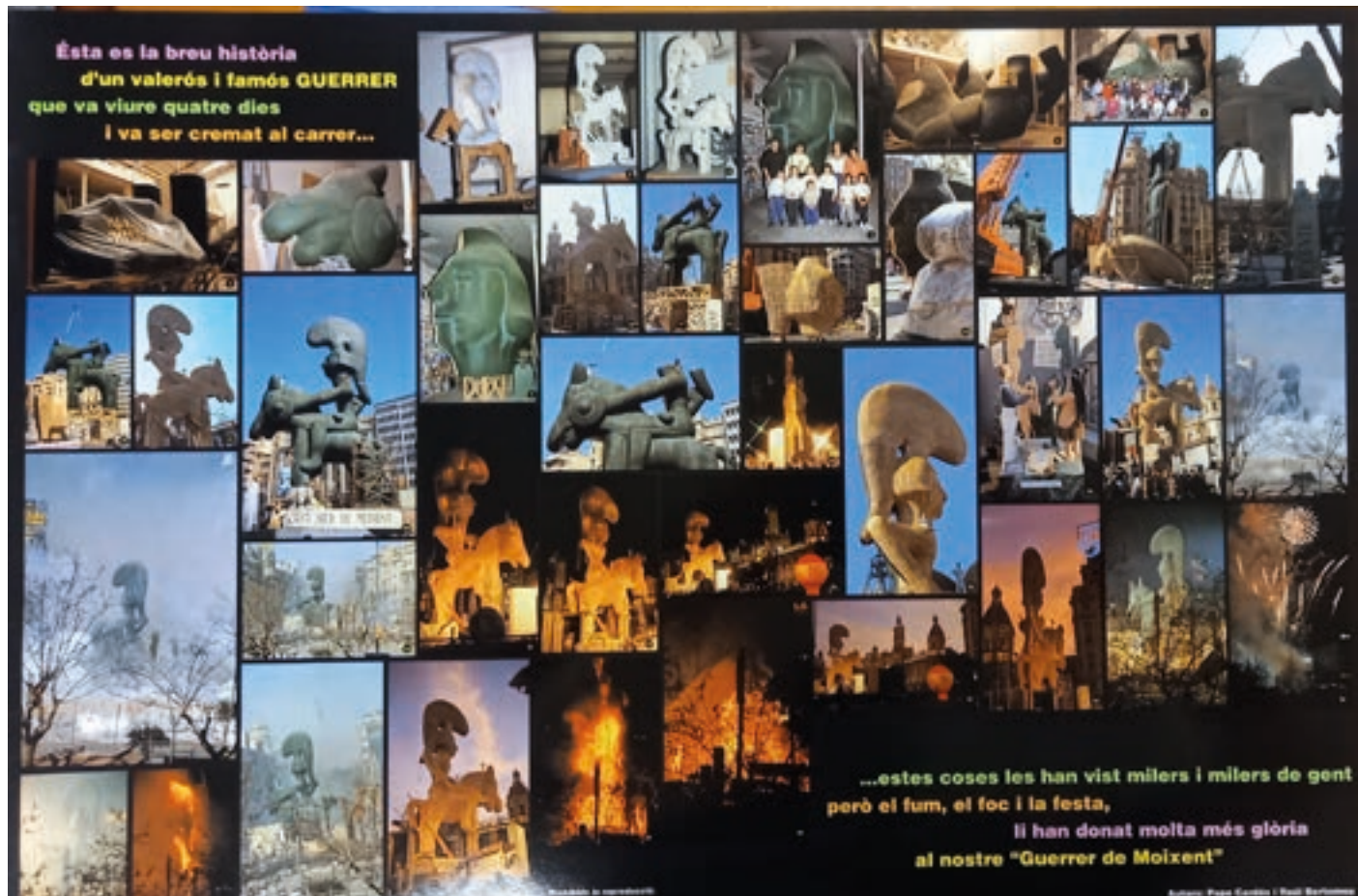
Identidades

El pasado ibérico encarnado en la imagen del jinete es parte fundamental de la identidad valenciana y, sobre todo, moixentina. El icono se utiliza en esferas públicas y privadas, laborales y lúdicas, arraigadas en la domesticidad y la cotidianidad, creando una continuidad a través del tiempo con la cultura ibérica.

Rajola promocional de Moixent
i un dels rètols de l'avinguda del
Guerrer de Moixent.

Azulejo promocional de Moixent y
uno de los rótulos de la avenida del
Guerrer de Moixent.

Composició de fotografies del muntatge de la Falla de la Plaça de l'Ajuntament de l'any 1997. Autors: Pepe Cardós i Raül Bertomeu.

Composición de fotografías del montaje de la Falla de la Plaza del Ayuntamiento del año 1997. Autores: Pepe Cardós y Raúl Bertomeu.

Falles amb el motiu del Guerrer de Moixent. D'esquerra a dreta: falla infantil Gayano Lluch (2012), falla de la plaça de l'Ajuntament (1997) i falla infantil de la plaça de l'Ajuntament (2010).

Fallas con el motivo del Guerrer de Moixent. De izquierda a derecha: falla infantil Gayano Lluch (2012), falla de la Plaza del Ayuntamiento (1997) y falla infantil de la Plaza del Ayuntamiento (2010).

Cartell promocional de les Festes de Moros i Cristians. Any 2017.
 Autora: Rosanna Bas.

Cartel promocional de las fiestas de Moros y Cristianos. Año 2017.
 Autora: Rosanna Bas.

Pàgina següent. Diversos logotips d'associacions que utilitzen el motiu del genet de La Bastida de les Alcusses.

Página siguiente. Diversos logotipos de asociaciones que utilizan el motivo del jinete de La Bastida de les Alcusses.

El pequeño guerrero

Motle per a barres de xocolate repartides en el Museu de Prehistòria durant la Nit dels Museus de 2007, adhesius per a vehicles i pin recordatori de la IX Trobada d'Escoles en Valencià de la Costera de 1999. Fotografies Raquel Abulaila.

Molde para barras de chocolate repartidas en el Museu de Prehistòria durante la Noche de los Museos del año 2007, pegatinas para vehículos y pin recordatorio de la IX Trobada d'Escoles en Valencià de La Costera de 1999. Fotografías Raquel Abulaila.

Premi del 7é Moixent Trail i pin promocional repartit per l'Ajuntament a totes les famílies de Moixent el 2009. Fotografies Raquel Abulaila.

Premio del 7º Moixent Trail y pin promocional repartido por el Ayuntamiento a todas las familias de Moixent en 2009. Fotografías Raquel Abulaila.

Objectes diversos comercialitzats a Moixent i sabó realitzat pel Centre Ocupacional de Moixent. Fotografies Raquel Abulaila.

Diversos objetos comercializados en Moixent y jabón realizado por el Centro Ocupacional de Moixent. Fotografías Raquel Abulaila.

Creacions del Guerrer de Moixent
d'espert de Miguel Calabuig i Pepe
Belda i premi del 8é Moixent Trail.
Fotografies Raquel Abulaila.

Creaciones del Guerrer de
Moixent de esparto de Miguel
Calabuig y Pepe Belda y premio
del 8º Moixent Trail.
Fotografías Raquel Abulaila.

Mercantilització

El passat prestígia. S’apel·la a l’antiguitat per a reforçar valors intangibles, la qual cosa és freqüent en un mercat capitalista competitiu. El passat encapsulat en el guerrer és una estratègia de màrqueting perquè pot avalar la qualitat d’un producte a través de la història del territori.

Mercantilización

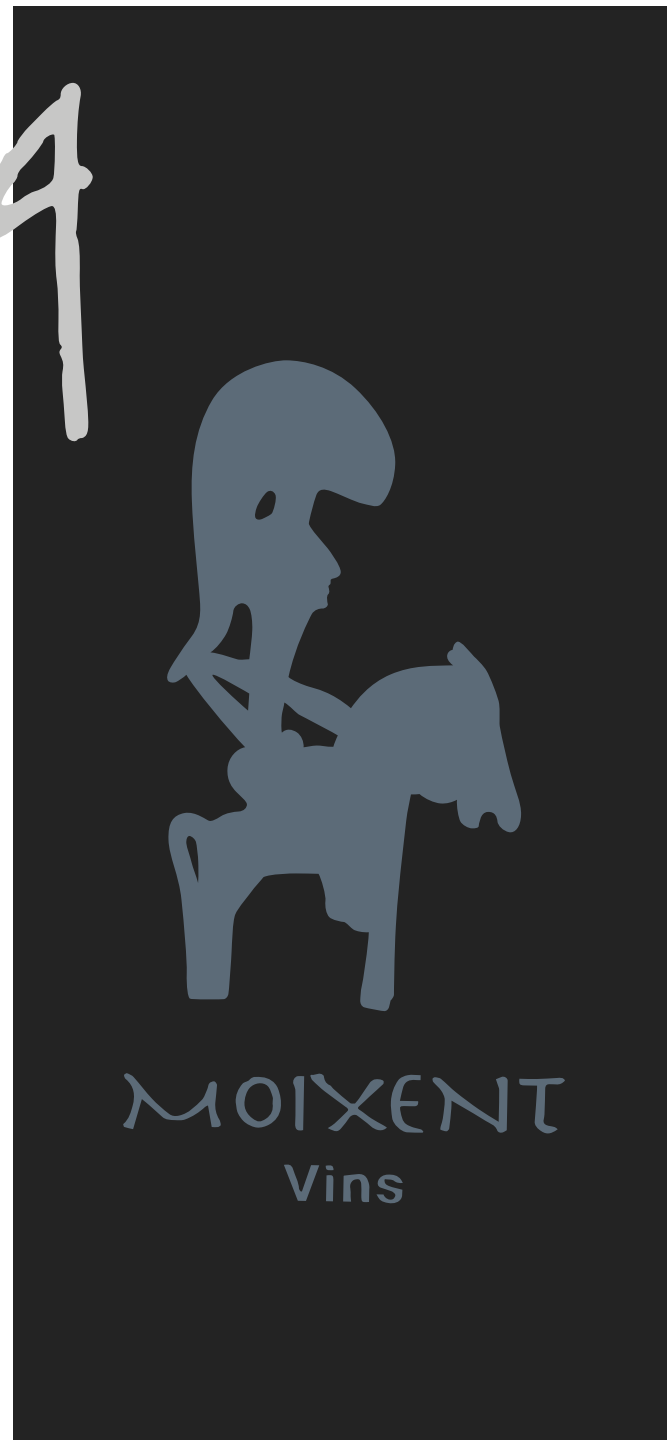
El pasado prestígia. Se apela a la antigüedad para reforzar valores intangibles, lo que es frecuente en un mercado capitalista competitivo. El pasado encapsulado en el guerrero es una estrategia de marketing porque puede avalar la calidad de un producto a través de la historia del territorio.

Vista general de l’exposició. A l’esquerra està la projecció de l’animació *El Pequeño Guerrero*.
Fotografía Raquel Abulaila.

Vista general de la exposición. A la izquierda está la proyección de la animación *El Pequeño Guerrero*.
Fotografía Raquel Abulaila.

1994

Imatge promocional dels vins de la Cooperativa V. Sant Pere de Moixent i envasos d'oli. Anys 2006-2021.
Fotografies Raquel Abulaila.

Imagen promocional de la Cooperativa V. Sant Pere de Moixent y envases de aceite. Años 2006-2021.
Fotografías Raquel Abulaila.

Botelles de vi de la Cooperativa V.
Sant Pere de Moixent. Anys 2006–
2021. Fotografies Raquel Abulaila.

Botellas de vino de la Cooperativa
V. Sant Pere de Moixent. Años
2006–2021.
Fotografías Raquel Abulaila.

Botella de vi de Bodegas Fernando
Francés de Moixent. Any 2000.
Fotografia Raquel Abulaila.

Botella de vino de Bodegas
Fernando Francés de Moixent.
Año 2000.
Fotografía Raquel Abulaila.

Epíleg

La memòria i el guerrer

L'ús de la icona del guerrer promou uns estereotips que reproduïxen valors arrelats en la societat. Et convidem a reflexionar sobre la vigència d'aquests models i com es creen memòries col·lectives que obliden altres aspectes.

És un model de gènere basat en l'home lliure adult, que mostra les armes en la seua representació pública. Hi ha espai per a representar altres masculinitats i altres gèneres?

Es potencia una organització social dominada per un poder unipersonal. On queda el poder col·lectiu o el valor de la comunitat?

És un patrimoni reduït a una part que no representa la totalitat. Quin marge hi ha per a promoure altres valors arqueològics, culturals o paisatgístics?

Epílogo

La memoria y el guerrero

El uso del icono del guerrero promueve unos estereotipos que reproducen valores arraigados en la sociedad. Te invitamos a reflexionar sobre la vigencia de estos modelos y cómo se crean memorias colectivas que olvidan otros aspectos.

Es un modelo de género basado en el hombre libre adulto, que muestra las armas en su representación pública. ¿Hay espacio para representar otras masculinidades y otros géneros?

Se potencia una organización social dominada por un poder unipersonal. ¿Dónde queda el poder colectivo o el valor de la comunidad?

Es un patrimonio reducido a una parte que no representa la totalidad. ¿Qué margen hay para promover otros valores arqueológicos, culturales o paisajísticos?

Per a saber més

El jaciment arqueològic de La Bastida de les Alcusses, on es va trobar el Guerrer de Moixent, té una llarga trajectòria d'investigació i de publicacions que se sintetitzen en el llibre editat per Helena Bonet i Jaime Vives-Ferrándiz, *La Bastida de les Alcusses. 1928-2010* (Museu de Prehistòria de València, 2011), amb accés en línia en <http://mupreva.org/pub/254/es>

En la pàgina web de La Bastida de les Alcusses, www.bastidaalcusses.es, hi ha informació tant dels treballs arqueològics com dels detalls pràctics per a visitar el lloc, com també seccions dedicades a les activitats i les jornades anuals que es desenvolupen en el jaciment.

D'altra banda, el catàleg en línia del Museu de Prehistòria alberga actualment més de sis-centes peces d'època ibèrica accessibles en www.mupreva.org/cat

Para saber más

El yacimiento arqueológico de La Bastida de les Alcusses, donde se halló el Guerrer de Moixent, cuenta con una larga trayectoria de investigación y publicaciones que se sintetizan en el libro editado por Helena Bonet y Jaime Vives-Ferrándiz, *La Bastida de les Alcusses. 1928-2010* (Museu de Prehistòria de Valencia, 2011), con acceso en línea desde <http://mupreva.org/pub/254/es>

En la página web de La Bastida de les Alcusses www.bastidaalcusses.es hay información tanto de los trabajos arqueológicos como de los detalles prácticos para la visita al lugar, así como secciones dedicadas a las actividades y las jornadas anuales que se desarrollan en el yacimiento.

Por otra parte, el catálogo en línea del Museu de Prehistòria alberga actualmente más de 600 piezas de época ibérica accesibles en www.mupreva.org/cat

Una bona introducció per a conèixer els canvis esdevinguts en l'Edat del Ferro i la diversitat cultural dels ibers és el llibre de Carmen Aranegui *Los iberos ayer y hoy. Arqueologías y culturas* (Marcial Pons Historia, Madrid, 2012). Amb un to divulgatiu molt ric en dades, el llibre electrònic, coordinat per Susana González Reyero, *Iberos. Sociedades y territorios del occidente mediterráneo* (CSIC-FECYT, 2012) és una proposta original per a comunicar resultats de la investigació en arqueologia. Accés en línia en <http://hdl.handle.net/10261/56445>

L'armament de l'època ibèrica es tracta de manera divulgativa i amena en un llibre molt complet de Fernando Quesada, il·lustrat per Carlos Fernández del Castillo, *Armas de la Antigua Iberia. De Tartessos a Numancia* (La Esfera de los Libros, Madrid, 2010). En el ric repertori de la ceràmica pintada del Tossal de Sant Miquel (Llíria) es troben representacions de cavallers utilitzades com a recursos gràfics en l'exposició. És el cas del Vas dels Guerrers, que va ser objecte d'una exposició temporal el catàleg de la qual, *L'enigma del Vas. Obra mestra de l'art ibèric*, editat per Helena Bonet i Jaime Vives-Ferrándiz (Museu de Prehistòria, 2017), es troba també en línia en <http://mupreva.org/pub/1006/es>

Una buena introducción para conocer los cambios acaecidos en la Edad del Hierro y la diversidad cultural de los iberos es el libro de Carmen Aranegui, *Los iberos ayer y hoy. Arqueologías y culturas* (Marcial Pons Historia, Madrid, 2012). Con un tono divulgativo muy rico en datos, el libro electrónico coordinado por Susana González Reyero, *Iberos. Sociedades y territorios del occidente mediterráneo* (CSIC-FECYT, 2012) es una propuesta original para comunicar resultados de la investigación en arqueología. El acceso en línea es <http://hdl.handle.net/10261/56445>

El armamento de la época ibérica se trata de manera divulgativa y amena en el completo libro de Fernando Quesada, ilustrado por Carlos Fernández del Castillo, *Armas de la Antigua Iberia. De Tartessos a Numancia* (La Esfera de los Libros, Madrid, 2010). En el rico repertorio de la cerámica pintada del Tossal de Sant Miquel (Llíria) se encuentran representaciones de caballeros utilizadas como recursos gráficos en la exposición. Es el caso del Vaso de los Guerreros, que fue objeto de una exposición temporal cuyo catálogo *L'enigma del Vas. Obra mestra de l'art ibèric*, editado por Helena Bonet y Jaime Vives-Ferrándiz (Museo de Prehistoria, 2017) se encuentra también en línea en <http://mupreva.org/pub/1006/es>

Les relacions entre el passat i el present a través d'ícones arqueològiques mercantilitzades van ser tractades primer per G. Ruiz Zapatero en l'article «Arqueología e identidad: la construcción de referentes de prestigio en la sociedad contemporánea», publicat en línia en la revista *Arqueoweb* en <https://webs.ucm.es/info/arqueoweb/pdf/4-1/ruizzapatero.pdf>

El llibre de Tono Vizcaíno Estevan, *A la recerca dels orígens. El passat iber en l'imaginari col·lectiu valencià* (Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, València, 2018), examina amb detall la relació de la societat valenciana amb els ibers. L'autor mateix analitza el procés d'apropiació simbòlica de la Dama d'Elx en relació amb la construcció de la identitat regional valenciana en l'article d'*Arqueoweb* «Una dama para la región. La Dama de Elche como símbolo del regionalismo valenciano», l'enllaç del qual és: <https://webs.ucm.es/info/arqueoweb/pdf/17/10Vizcaino.pdf>

Las relaciones entre el pasado y el presente a través de iconos arqueológicos mercantilizados fue tratada primero por G. Ruiz Zapatero en el artículo “Arqueología e identidad: la construcción de referentes de prestigio en la sociedad contemporánea”, publicado en línea en la revista *Arqueoweb* <https://webs.ucm.es/info/arqueoweb/pdf/4-1/ruizzapatero.pdf>

El libro de Tono Vizcaíno Estevan *A la recerca dels orígens. El passat iber en l'imaginari col·lectiu valencià* (Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, Valencia, 2018) examina con detalle la relación de la sociedad valenciana con los iberos. El mismo autor analiza el proceso de apropiación simbólica de la Dama de Elche en relación con la construcción de la identidad regional valenciana en el artículo de *Arqueoweb* “Una dama para la región. La Dama de Elche como símbolo del regionalismo valenciano”, cuyo enlace es <https://webs.ucm.es/info/arqueoweb/pdf/17/10Vizcaino.pdf>

THE ARCHAEOLOGY OF AN ICON

THE *WARRIOR OF MOIXENT* OVER THE AGES

(p. 12) Presentation

María Jesús de Pedro Michó
Director, Museum of Prehistory of Valencia

On July 21, 1931, during archaeological excavations in the Iberian settlement of La Bastida de les Alcusses de Moixent, a workman unearthed a unique bronze figurine representing a warrior on horseback. This year marks the 90th anniversary of the discovery of an item which, over time, has established itself as an emblematic icon of Valencian heritage, popularly known as “El Guerrer de Moixent”, or in English “the Warrior of Moixent”.

The first reports of the settlement of La Bastida de les Alcusses date back to 1909, but its excavation was only possible after the creation of the Prehistoric Research Service, in 1927. In July 1928, the first excavation campaigns began under the guidance of the service’s director. Very soon, the press began to refer to the site as “the New Pompeii” and, in 1931, before the fourth campaign was over, La Bastida de les Alcusses was declared a Historic-Artistic Monument by the Spanish Ministry of Public Instruction and Fine Arts.

The *oppidum*, or fortification, had a brief but very intense period of occupation during the fourth century BC, as shown by the finds made during the digging and the documentary evidence of the campaigns. The documentary archive comprises a good many photographs, both of the digs themselves and of the scenes of daily life at the site under the Plan de les Alcusses between 1928 and 1931. A steady flow of prestige items were found over the period, starting with the appearance of the first plates of lead bearing writing in 1928, and culminating in the discovery in 1931 of the warrior figurine, which has become the emblem of the Museum of Prehistory and a mark of identity of the town of Moixent.

Ninety years later, La Bastida de les Alcusses is, without a doubt, the Museum of Prehistory’s most important project. The museum has funded work at the site

since 1990, organizing digs, recovering heritage, and promoting cultural, tourist and social resources. Thanks to the work done to publicize the significance of the archaeological remains, and the application of sustainable criteria, the settlement has become an emblem in its own right; the project has achieved a balance between the needs of the archaeologists and researchers and the desire to create a heritage space for the general public to visit and enjoy.

The activities that take place at the site – workshops for schoolchildren and guided tours for visitors of all kinds and ages, the reconstruction of the Iberian house, and the presence of a maintenance service thanks to an agreement between the Valencian Provincial Council and Moixent Town Council – have helped to boost tourism and the local economy. The Open Doors events, organized since 2008, the projects to revitalize the forest areas, and the recent construction of a reception centre are all part of an integrated plan for the management of archaeological heritage that combines the interests and objectives of research with the promotion of sustainable cultural and leisure tourism to the benefit of local society.

Indeed, ninety years have passed since the morning of July 21, 1931, when the warrior was found, and we continue to celebrate the event. In 2006, the 75th anniversary of the discovery, Moixent Town Council invited us to take part in the Caroig Massif Fair. And now, in 2021, the idea for the exhibition dedicated to the iconic figure of the warrior has come from the President of the Valencia Provincial Council, Antoni Gaspar.

The Provincial Council’s plan to commemorate this anniversary provides us with a magnificent opportunity to design a special display for the figurine. In a way, it also signifies the return of the warrior to the place that was

his “home” for more than three decades. We have fond memories of the old headquarters of the Museum of Prehistory, the Palau de la Batlia, between 1950 and 1982, and the rooms and showcases where the outstanding collections of Valencian prehistory were presented. There, in Room VII, dedicated to the early Iron Age and Iberian Culture, the warrior was housed in showcase 58, shelf 2 until August 1982, when he was moved the old *Casa de la Caritat*. And now, at *La Beneficència* Museum Centre, the modern-day home of the Museum of Prehistory, the Warrior of Moixent continues to preside over the permanent exhibition dedicated to Iberian culture – an ambassador for the region’s heritage and the museum’s educational projects.

Everyone at the Museum of Prehistory was delighted to accept the invitation and the challenge of developing an original, innovative project that presents the Warrior of Moixent in an entirely new light. Jaime Vives-Ferrándiz, curator of the museum and of the exhibition, quickly set to work with Laura Fortea and Eva Ripollés, experts in educational museum projects, and also with the staff of OFITEC (the Provincial Council’s Office for Restoration of Research and Dissemination of Artistic Heritage), led by Francesc Ferrando, and with Salvador Calabuig as coordinator of the exhibition. Together they selected the contents and materials to be exhibited and worked on the design of the installations. They managed to complete the project before the summer, thus making it possible to open the exhibition on October 7, 2021.

With its careful selection of archaeological and non-archaeological items, the exhibition “Archaeology of an icon. The *Warrior of Moixent* over the ages” brings us close to this unique, emblematic piece and also explores the process of the construction of an icon over the last 90 years. This catalogue displays the range of materials

p. 13.
Page from the notebook of the excavations at La Bastida de les Alcusses, 21st July 1931 (MPV Archive).

p. 16
Introduction to the exhibition. Photograph Raquel Abulaila.

generated by this exhibition project. And it goes without saying that this project is part of a larger endeavour: the unique project of sustainable heritage dissemination underway at the site of La Bastida de les Alcusses.

Finally, we would like to thank all those people who have made this exhibition possible: the staff of the Museum of Prehistory, especially Helena Bonet, and of course Jaime Vives-Ferrándiz; the *Unitat de Normalització Lingüística*; the OFITEC staff; and in particular the President of the Provincial Council of Valencia, Antoni Gaspar.

(p. 18) Introduction

This exhibition is the first to focus exclusively on the figure popularly known as the Warrior of Moixent. Approaching the subject from different points of view, it explores the ways in which iconic objects can mediate the relationships between the past and the present. It offers a reflection on the processes through which archaeological objects can become emblematic images, and the biographies and the narratives that are created around them.

The archaeological research at La Bastida de les Alcusses, underway now for almost a hundred years, is described from the perspective of the discovery of the figurine. The site, the heritage and its valuable documentary legacy are all presented. Details of some of the excavations (exemplary in their time) are reflected in the collection of photographs, the meticulous documentary archive, and the excavation diaries. Together, these sources offer a unique window on the daily lives of those first archaeologists and the context of the incipient studies of Iberian cultures in the first half of the twentieth century.

The next part of the exhibition focuses on technical, social and symbolic aspects of the figurine during the Iberian era, describing the lost wax technique, with replicas of the entire manufacturing process, and also the horseman’s equipment, which include the iron weapons so characteristic of the Iberian period. The various uses of the icon of the figure in modern times are

discussed, from its use by institutions like the Provincial Council, Moixent Town Council and the Museum of Prehistory itself, to its appropriation for recreational use by private individuals or associations, and its commercialization. These different perspectives allow us to explore the relationships between archaeology and society, drawing attention to the objectives and interests of different agents and groups and the ways in which they approach the legacy of the past.

The design of the exhibition has a clear educational component. The interactive modules reinforce the key aspects of the exhibition in thought-provoking ways that can generate meaningful learning. The exhibition closes with an invitation to visitors to describe what the iconic figure means to them today. We think this is the ideal way to complete this project and to connect archaeology with society.

p. 19
Magnifying glass used by Isidro Ballester, first director of the museum and the excavation at La Bastida de les Alcusses. Photograph Raquel Abulaila.

(p. 24) Icons between the past and the present

Why do some images become emblematic icons?

Who turns them into icons, and why?

Are they images of the past, or of the present?

Museums house and display a variety of objects and images that maintain a two-way relationship with their visitors, the people who give meaning to these exhibits. The past can explain the present, but we also interpret the past from the perspective of the present day; so, in each new era, certain pieces become redefined with new meanings. Museum pieces can become reference points of a community, bonds of identity that embody regions, groups, individuals or values.

The Iberian sculptures of the Lady of Elche and the Warrior of Moixent are two prime examples of these processes. The Lady of Elche has channelled this type of affective identification ever since its discovery in L’Alcúdia in 1897. It has been used in many non-archaeological ones narratives, either to evoke collective identities at different levels (national in Spain, regional in Valencia, local in Elche), or to promote values such as the ideal of Valencian feminine beauty or practices that could be made compatible with the Catholic faith.

p. 25
Cover of number 55 of *La Semana Gráfica* (1927). A woman wearing the headdress of the Lady of Elche, accompanied by items representing the regional identity of Valencia.

p. 26
Hundred-pesetas banknote featuring the Lady of Elche. Year 1938.
–
The Lady of Elche. Reproduction by Ignacio Pinazo Martínez (1908) in painted plaster (MPV). In the background, the sculptor making the plaster copy of the Lady of Elche in the Louvre Museum (Paris, France) (Casa-Museo Pinazo Archive). Photograph Raquel Abulaila.

p. 27
One-peseta banknote featuring the Lady of Elche on the reverse side. Year 1948.

(p. 32) Mediterranean cultures

Between the sixth and the first centuries BC, the Iberian peoples inhabited the territory that stretches from the upper Guadalquivir in Andalusia to Languedoc in France. Graeco-Roman writers gave them the name of Iberians, although these peoples never constituted a political or social unit. They developed their own cultural traits in the context of the ancient Mediterranean and presented a notable regional diversity in terms of technology, rites, beliefs, writing and artistic expression.

The invention of the potter’s wheel, the cultivation of fruit trees and the extraction of iron and its alloys were important technological innovations of this time. In fact, this period is also known as the Iron Age.

Not all the population in Iberian society lived in the same way. The elite families controlled farm production and commerce. They lived in towns, villages and houses in the countryside, while others cultivated the land or worked as artisans. People’s living conditions depended on their social group, gender, and age.

p. 34
Close-up and general view of the section about the archaeology of Iberian cultures in Valencia and a jar from Tossal de Sant Miquel (Llíria), a settlement excavated from 1933 onwards by the SIP. Photograph Raquel Abulaila.

(p. 35) In search of Iberian cultures

Added to the efforts of Valencian scholars, antiquarians, and collectors, since the end of the nineteenth century museums and official institutions have promoted the search for national and regional roots and identities. The first decades of the twentieth century saw the creation of institutions that would focus attention on the Iberian past, such as the Valencian Culture Centre (1915) and the Prehistoric Research Service and its Museum of Prehistory (1927). This service began its archaeological activities in 1928 in La Bastida de les Alcusses, initiating a tradition of research on Iberian culture that continues to this day.

p. 37
Jar with lid. Painted pottery. Tossal de Sant Miquel (Llíria), III–II centuries BC. H. 23,7 cm (MPV).
There is a painted sign with five words separated by dots on the lid with oriental script. The Iberian language cannot be translated but the equivalence of signs with current syllables and letters is known.

p. 38
General view of the excavations at La Bastida de les Alcusses in 1928. Isidro Ballester, wearing a white jacket, dark glasses and leaning on a cane, supervises the work. On the right, leaning on a cane, is Mariano Jornet (MPV Archive).

(p. 40) La Bastida de les Alcusses: The “New Pompeii”

La Bastida de les Alcusses was a fortified settlement built in the fourth century BC. located in the extreme southwest of the Serra Grossa, in the present-day municipality of Moixent. The excavations carried out between 1928 and 1931 uncovered roughly a third of the settlement. Thanks to the richness and importance of the finds, the site is now known internationally.

La Bastida de les Alcusses was declared a Historic-Artistic Monument in 1931 and is currently recognized as a Site of Cultural Interest under the legislation governing heritage management in Valencia. The excavations continue today, under a comprehensive management plan that combines archaeological research and public access to heritage.

p. 40
Hypothetical reconstruction of the settlement in its final phase (MPV and Arquitectura Virtual).

p. 41
La Bastida de les Alcusses. The imagined city. Fly over the town and walk down the main street.

p. 42
Hypothetical reconstructions of the settlement and the West Gate in the final phase (MPV and Arquitectura Virtual).

p. 43
Aerial view of the middle sector from the south. Year 2020 (Ajuntament de Moixent).

p. 44
Hypothetical reconstructions of the settlement, the West Gate, the main street and a group of houses in the middle sector (MPV and Arquitectura Virtual).

p. 45
Aerial view of the front of the wall from the west. Year 2020 (Ajuntament de Moixent).

p. 47
A 1930 map of La Bastida de les Alcusses superimposed on a modern-day digital planimetric map. Ángel Sánchez (MPV Archive).

p. 48–49
0. Not excavated
1. Unfinished wall
2. Wall
3. North Gate
4. Towers
5. West Gate
6. South Gate
7. Public buildings
8. Barn and storage areas
9. East Gate
10. Tower
The orange circle marks room 218, where the bronze warrior was found.

p. 50
Billhook. Iron. La Bastida de les Alcusses (Moixent), IV century BC. H. 20,5 cm (MPV)

(p. 51) The society of La Bastida de les Alcusses

The inequalities of Iberian society are reflected in the differences in residential patterns: walled and urbanized settlements that controlled communications and resources, and other more modest places that depended on them.

La Bastida de les Alcusses was one of these centres of power. The wall with fortified towers and gates was the most important public construction. Internally, the town was laid out with longitudinal roads, a perimeter and alleyways, with blocks of houses and public buildings including a large warehouse and a building for assemblies.

The houses reflect different the degrees of wealth, derived from working the land, metal and textile production and trade. Only a minority possessed weapons. Certain women were highly regarded in society, as holders of power and transmitters of ruling lineages.

p. 54
Containers and boxes used to store the finds from La Bastida de les Alcusses at the Museum of Prehistory. Photograph Raquel Abulaila.

(p. 56) Photographs and excavation diaries

The photographs and excavation diaries give us invaluable information on the first campaigns. The notebooks that have survived describe the details of the work, the weather, the people who carried out the digs, administrative issues, mishaps, and visits. The archaeological data are extremely detailed; the findings were recorded by rooms and layers, and drawings were made of the rooms and the floor plans of the spaces uncovered.

p. 59
Article published in *La Semana Gráfica* on August 18, 1928 describing the first digging campaign at La Bastida de les Alcusses.

p. 60
A group of workers pose in front of a quern during excavations. Mariano Jornet is in the background. Year 1928 (MPV Archive).

p. 61
General view of the excavation in the central sector. Year 1931 (MPV Archive).

p. 62
General view of the camp set up at the site. Year 1928 (MPV Archive).

p. 63
General view of the excavated houses in the central sector. In the foreground there are remains of a hearth. Year 1931 (MPV Archive).

p. 64-65
Houses in the southern quarter of the settlement in 1931 and today. Ángel Sánchez (MPV Archive).

(p. 66) Excavation notebook in La Bastida de les Alcusses. 1931 campaign

July 21, 1931

24 workmen

They all dig in the rooms on the crest of the hill, n°s 213 to 223; there is a lot of loose stone, and the first two layers are made up of stone and earth in equal parts. The earth and stones are thrown away outside the wall on the southern slope.

Five minutes before leaving for lunch, the workman Vicente Espi unearthed a beautiful bronze sculpture representing a warrior on horseback. The warrior’s head is perfectly modelled and his profile resembles the image of CAROLUS IV (the Spanish king Charles IV) found on coins; he is wearing a large helmet that gives him an air of fearlessness. The horse’s face has a coarse expression and its gesture reflects the pain produced by the pulling of the reins, a detail that explains the contraction of the rider’s right arm and the inclination of the horse’s head towards that side with its mouth open.

The sculpture was discovered at a depth of 48 cm in room 218 (x) and next to the wall that separates it from room 219. Height 7,5 cm. Length of horse 4 cm; warrior 1 cm.

p. 67
Pages from the fieldwork notebook at La Bastida de les Alcusses where Mariano Jornet describes the finding of the figurine. Year 1931 (MPV Archive).

p. 68
Letter from Mariano Jornet to Isidro Ballester, July 21, 1931 (MPV Archive).

Casa Palmí July 21, 1931

Don Isidro Ballester

Dear Friend,

This find merits a detailed description.

At noon today, in a room on the crest of the hill, a small bronze sculpture was found, a rough drawing of which is added in the margin. The sculpture represents a mounted warrior; the head is perfectly modelled and his profile resembles the image of CAROLUS IV found on coins; he is wearing a large helmet that gives him an air of fearlessness. The horse’s face is very expressive and the gesture reflects the pain produced by the pulling of the reins, a detail that explains the contraction of the rider’s right arm and the inclination of the horse’s head towards that side with its mouth open.

I have seen some Iberian bronze figurines, of goats, and none of them is comparable to this one other than in size. This is a work of art.

As for other matters, it has been such a short time since you left that there has hardly been time for anything outstanding to emerge; nevertheless, the pieces abound and I’ve been rushed off my feet.

Don’t forget to bring money; and if you can bring 1000, all the better and ... in small notes.

Best regards and greetings from all

*Yours
Mariano Jornet*

p. 70-71
Ink drawings of the bronze horseman. Artist unknown (MPV Archive).

p. 77
General view of the exhibition of the figurine. Photograph Raquel Abulaila.

(p. 78) The discovery

The find was made on Tuesday, July 21, 1931, during the excavation of a neighbourhood of houses in the southern sector. In a drawing in the newspaper, the exact place was marked with a cross, next to the western wall of room 218. The figure is described in detail. That same afternoon, Mariano Jornet, in charge of the excavations at that time, wrote a letter to the director of the Prehistoric Research Service, Isidro Ballester, describing this exceptional discovery.

p. 78
Sketch of part of the structures excavated in 1931 drawn in the fieldwork notebook. A cross next to the western wall of room 218 marks the place where the bronze warrior was found (MPV Archive).

p. 79
Workgroup posing in front of a shed at the site. The first on the right standing is Isidro Ballester, and the third from the left is Mariano Jornet (MPV Archive).

p. 80
Figure of a warrior on horseback. Bronze. La Bastida de les Alcusses (Moixent), iv century BC. H. 7,3 cm (MPV).

(p. 82) What is it?

The fact that the figurine was found in a house suggests that it may be the crowning touch to a personal or family symbol. It transmitted the idea of the use of weapons and the horse in the domestic domain.

(p. 82) Who does it represent?

An armed warrior on horseback. It is unclear whether the sculpture represents to a specific person from the town’s elites, or whether it is an idealized image or even the personification of specific values.

(p. 82) How was it made?

The warrior was made using the lost wax technique, which consists of modelling a figurine in wax (1) that is covered with clay (2), leaving some conduits or channels. With the hardened clay, the wax is heated and melted, and a closed mold is obtained with the negative of the figurine inside. The molten metal is poured through the conduits (3), and occupies the spaces of the negative. When it cools, the mold is broken and the finishing touches are applied using a chisel or burin (4).

The metal alloy in the figure has been identified using X-ray fluorescence: it comprises copper (58 %), tin (17 %), lead (18 %) and iron (7 %).

p. 82
Objects and materials reproducing the casting process with the lost wax technique: wax, modelled figure in wax, clay covering and finished object.

p. 83
Production steps of the casting process with the lost wax technique.
Drawing Ángel Sánchez.

p. 84
First photograph of the figurine. Year 1931 (MPV Archive).

(p. 85) Creating an icon. The warrior on horseback. The attributes of the warrior

The sword. In his right hand he carries a falcata, a single-edged sword with a curved blade with a sharp end. These swords were made of iron and the hilt was usually made in the shape of a bird or a horse.

The shield. In his left hand he carries a circular shield reinforced in the central umbo. It was made of wood covered with leather, and it may have been painted. It was held with an iron handle on the inside, which is the piece that is normally preserved.

The helmet. It is round and has a raised edge to protect the nape of the neck. It may have been made of leather. It is topped by a large plume or crest, probably made of horsehair, which falls from behind the head onto the shoulders.

The horse. The horse was a sign of high social rank. It is estimated that the horses of the time would have measured about 130 cm. We are well acquainted with the tack used to ride them, such as bits or spurs, although they are not clearly represented in the figure.

p. 86
General view of the exhibition room about the warrior’s weapons.
Photograph Raquel Abulaila.

p. 88
Falcata. Iron. La Bastida de les Alcusses (Moixent), iv century BC.
L. 58 cm (MPV).

p. 89
Spur. Iron. La Bastida de les Alcusses (Moixent), iv century BC.
L. 5,6 cm (MPV).

p. 90
Shield handle. Iron. La Bastida de les Alcusses (Moixent), iv century BC.
L. 30,5 cm (MPV).

p. 91
Horse bit. Iron. La Bastida de les Alcusses (Moixent), iv century BC.
L. 20,5 cm (MPV).

(p. 93) Archeological data used for the illustration of the warrior

To be able to place the weapons of the fourth century BC warrior in context, the organizers of the exhibition commissioned an illustration of the figurine. This realistic, life-size image of the warrior was created by Diego Rodríguez Robredo, who had already made several illustrations inspired by Iberian horsemen.

The illustration shows the bronze figure in profile, seen from the right. This angle draws attention to the sword he is holding in his right hand and, in the background, the shield in his left hand, slightly higher up than in the original. The rider is dressed in a short tunic tucked into a wide belt with a decorated buckle and is wearing leather footwear, even though this attire is not represented on the bronze figurine. The belt plates are inspired by bronze pieces found in La Bastida de les Alcusses.

The *falcata*, the handle of the shield, the spur and the bit reproduce original iron pieces also found in La Bastida de les Alcusses. The sword is based on the specimen with a hilt in the shape of a horse’s head found at the Western Gate in 2010. The shield reproduced here is a very well-preserved specimen found in 1928; in most cases, only the iron handles of the shields have survived. Both the horse’s bit and the spur were found in the 1931 campaign in the same room. The bit is a grooved mullen mouth type with semicircular guards; the spurs are bent rectangular plates with two perforations allowing the leather straps to be tied. Although no spurs are visible in the original figure, they have been included because a large number have been found at the site and they would undoubtedly have formed part of the rider’s equipment. In this case the spur appears tied to the ankle, not to the heel, because it can be more firmly adjusted with a strap. This position is seen in the spurs of some of the riders painted on ceramics from the Tossal de Sant Miquel (Llíria) and on the Vase of the Warriors.

The warrior’s characteristic plumed helmet reproduces the form of the bronze piece itself, and consists of a leather headpiece covering the head, ears, and nape of the neck with a raised side and neck covering. A large tuft of horsehair is supported by a simple stem. This type of helmet is also represented in sculptures from Cerrillo Blanco de Porcuna in Jaén and in bronze votive offerings from Collado de los Jardines in Santa Elena, Jaén, although with small variations in the decoration.

The horse in the illustration is an adult male measuring some 1m 30 cm. This height is confirmed by measurements of the skeletal remains of equidae from the Iberian region. The bit is attached to a simple bridle made of leather straps and iron rings. There is no evidence of the use of the saddle in this period; a blanket would have been used to seat the rider, held in place by a strap. The one represented here is based on the sculptures of horses from Los Villares and Casas de Juan Núñez in Albacete, and in the small stone votive offerings from the Cigarralejo sanctuary in Mula, Murcia. The blanket and a sash around the horse’s chest bear embroidered details of geometric and floral motifs from bronze objects found in La Bastida de les Alcusses, such as clasps, belt plates, and a seal. Finally, in the girth of the blanket, visible in the lower part, a swastika has been added; this motif is found in several decorative pieces at the site, including a terracotta seal.

p. 96
Bronze belts used to illustrate the horseman’s belt and the motives on the blanket.

p. 97
Bronze object showing a vegetal motif used to illustrate an embroidery decoration on the horse blanket.

-
Swastika from a bronze object used to decorate the strap of the blanket.
-
Bronze tweezers with zigzag pattern used in the decorative elements of the horse and horseman.

p. 98
Horse sculpture from La Losa (Casas de Juan Núñez, Albacete).
Photograph Alberto Pérez, Museum of Albacete.

p. 100
Handle of a falcata sword from the West Gate at La Bastida de les Alcusses (MPV).

p. 101
Horseman painted on the Warrior Vessel with spurs. Tossal de Sant Miquel, Lliria, III–II centuries BC (MPV).

(p. 106) Rebuilding an icon. Contemporary uses and appropriations

The meanings of objects from the past can change according to how we look at them. New narratives can be created by experts, institutions and non-specialists who link current practices to the past through iconic images. In the process they endow these archaeological items with new meanings and turn them into heritage items.

The image of the warrior of La Bastida de les Alcusses was used exclusively in academic and institutional settings until the 1960s. At this point it began to be used for the promotion of the Museum of Prehistory and, above all, in the events celebrating the institution’s fiftieth anniversary. Since the 1980s, many symbolic appropriations of the statue have been made, related to political, social or commercial interests.

p. 106
Close up of the fountain in the Plaça Major in Moixent, showing the warrior on a fig leaf. 2009. Sculptor: Miguel Marín.
–
Valencian language and literature textbook, second year of pre-university studies.

(p. 108) The institutional icon

This image of the warrior on horseback has circulated for half a century, and has been put to a variety of uses. It has been represented in many different ways by the experts at the Museum of Prehistory, and has become a symbol of the institution; and at local and regional level it has been used to celebrate the uniqueness of a shared past.

p. 108
First publication of the discovery of the horseman of La Bastida de les Alcusses in *La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su Museo en el pasado 1931*, Provincial Council of Valencia, 1932.

p. 109
Poster of the Museum of Prehistory, around 1965. The composition includes the Guerrer de Moixent and figures of Levantine rock art from the cave of Les Dogues (Ares del Maestrat, Castellón).
Mixed technique. Photographic print on paper, then painted over.
Author unknown.

p. 110
Leaflet of the Museum of Prehistory. Year 1977.
–
Promotional material: a postage stamp depicting the Guerrer de Moixent. Year 2006. Celebration of the 75th anniversary of the discovery.
–
Logo of the Museum of Prehistory. Author: Jordi Ballester.

p. 112
Poster of the exhibition marking the 75th anniversary of the discovery of the figure. Year 2006. Author: Ángel Sánchez.

p. 113
Poster of the ninth event at La Bastida de les Alcusses. 2016. Author: Ángel Sánchez.
–
Postcard from the Museum of Prehistory. 1948–1955.

p. 114
Promotional brochure published by Moixent Town Hall.
–
Keychains from the lockers of the Museum of Prehistory, from 1997 to 2015, and promotional keychains with the Warrior of Moixent from 2000 to 2015. Photograph Raquel Abulaila.
–
Coupon of the ONCE of March 2, 2007. Celebration of the 75th anniversary of the discovery.

p. 116
Promotional poster for the 35th La Costera Music Bands Festival. Year 2019. Author: Antonio Jordà.

(p. 117) Identities

The Iberian past embodied in the image of the rider is a fundamental part of the identity of Valencia and, above all, of Moixent. The icon is used in public and private spheres, in contexts of work, leisure, domesticity and everyday life; it creates a continuity over time with Iberian culture.

p. 117
Promotional tile from Moixent and sign of the Avinguda del Guerrer de Moixent.

p. 118–119
Composition of photographs recording the mounting of the *falla* of the City Council from 1997. Authors: Pepe Cardós and Raúl Bertomeu.
–
Fallas bearing the motif of the Guerrer de Moixent. From left to right: Gayano Lluch children’s *falla* (2012), falla of the City Council (1997) and children’s *falla* of the City Council (2010).

p. 120
Promotional poster of the Moors and Christians festivities. 2017. Author: Rosanna Bas.

p. 121
Different logos of associations bearing the motif of the Guerrer de Moixent.

p. 122
Mold for chocolate bars distributed in the Museum of Prehistory during the Night of the Museums in 2007, stickers for vehicles and souvenir pin of the Ninth Schools Meeting in Valencià de La Costera in 1999. Photographs Raquel Abulaila.

p. 123
Prize of the Seventh Moixent Trail and promotional pin distributed by the town hall to all Moixent families in 2009. Photographs Raquel Abulaila.

p. 124–125
Various objects made and sold in Moixent and soap made by the Moixent Occupational Centre. Photographs Raquel Abulaila.

p. 127
Creations of the Guerrer de Moixent in esparto grass, by Miguel Calabuig and Pepe Belda, and prize of the Eighth Moixent Trail. Photographs Raquel Abulaila.

(p. 128) Merchandising

The past confers prestige. Competitive markets commonly exploit Antiquity to reinforce intangible values. The encapsulation of the past in the warrior is a marketing strategy; it endorses a product by capitalizing on the history of the territory.

p. 129
General view of the exhibition room. The animation El Pequeño Guerrero is shown to the left. Photograph Raquel Abulaila.

p. 130–131
Promotional image of the V. Sant Pere Cooperative in Moixent and containers of oil. Years 2006–2021. Photographs Raquel Abulaila.

p. 132
Bottles of wine from the V. Sant Pere Cooperative in Moixent. Years 2006–2021. Photographs Raquel Abulaila.

p. 133
Bottle of wine from the Fernando Francés vineyard in Moixent. Year 2000. Photograph Raquel Abulaila.

(p. 134) Epilogue.
Memory and the warrior

The use of the warrior icon promotes an archetype that reproduces deeply-rooted values. We invite you to reflect on the relevance of these models today, and on the creation of collective memories that select certain aspects and ignore others.

– It is a gender-based model of a free adult male showing off his weapons in a public representation. Is there room for other masculinities and other genders?

– It endorses a form of social organization dominated by power invested in a single person. Where is the collective power, or the value of the community?

– It represents only a part of the heritage; it does not represent all of it. What scope is there for promoting other archaeological, cultural or landscape values?

(p. 136) To find out more

The long history of the archaeological research at La Bastida de les Alcusses, where the Warrior of Moixent was found, is traced in the book by Helena Bonet and Jaime Vives-Ferrándiz, *La Bastida de les Alcusses. 1928-2010* (Museum of Prehistory of Valencia, 2011), accessible online at <http://mupreva.org/pub/254/es>

The La Bastida de les Alcusses website (www.bastidaalcusses.es) contains information on the archaeological work and practical details for visiting the site, as well as sections describing the activities and events held there each year.

For its part, the online catalogue of the Museum of Prehistory currently houses more than 600 pieces from the Iberian period: www.mupreva.org/cat

A good introduction to the changes that occurred in the Iron Age and the cultural diversity of the Iberians is Carmen Aranegui's *Los iberos ayer y hoy. Arqueologías y culturas* (Marcial Pons Historia, Madrid, 2012). The e-book coordinated by Susana González Reyero, *Iberos. Sociedades y territorios del occidente mediterráneo* (CSIC-FECYT, 2012) presents a wealth of data on the archaeology of the Iberians for a wider public. Online access is <http://hdl.handle.net/10261/56445>

The arms of the Iberian era are treated in an informative and entertaining way in *Armas de la Antigua Iberia. De Tartessos a Numancia*, written by Fernando Quesada and illustrated by Carlos Fernández del Castillo, *Armas de la Antigua Iberia*. From Tartessos to Numancia (La Esfera de los Libros, Madrid, 2010). The rich repertoire of painted ceramics from the Tossal de Sant Miquel in Lliria includes representations of the horsemen used as references for the exhibition: for example, the Vase of the Warriors, the subject of a temporary exhibition whose catalogue *L'enigma del Vas. Obra mestra de l'art ibèric*, edited by Helena Bonet and Jaime Vives-Ferrándiz (Museum of Prehistory, 2017), is also available online at <http://mupreva.org/pub/1006/es>

The relationship between the past and the present through the commercialization of archaeological icons was first discussed by G. Ruiz Zapatero in "Arqueología e identidad: la construcción de referentes de prestigio en la sociedad contemporánea", published online in Arqueoweb at <https://webs.ucm.es/info/arqueoweb/pdf/4-1/ruizzapatero.pdf>

Tono Vizcaino Estevan's *A la recerca dels orígens. El passat iber en l'imaginari col·lectiu valencià* (Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, Valencia, 2018) examines in detail the relationship of Valencian society with the Iberians. The same author also analyses the symbolic appropriation of the Lady of Elche in relation to the construction of the Valencian regional identity in an article published in Arqueoweb "Una dama para la región. La Dama de Elche como símbolo del regionalismo valenciano", available at <https://webs.ucm.es/info/arqueoweb/pdf/17/10Vizcaino.pdf>

Quadern didàctic
Cuaderno didáctico

∅ 9 1 2 8 9 9 Δ 4 7 9 ∅ 7 8 9 λ 1 + 9 4 ↑ ∅ 7

L'acció didàctica en l'exposició

Els museus, i les exposicions que generen, són grans contenidors d'històries que ens brinden l'oportunitat de conèixer vells mons i descobrir-ne de nous. Són espais d'educació no formal que permeten al visitant aprendre a través dels objectes que s'exposen. Però perquè eixe aprenentatge es produísca i siga significatiu, és necessari articular una actuació didàctica prèvia, que facilite la interacció i cree un espai d'entesa entre les peces i el públic.

En l'exposició s'han plantejat quatre mòduls interactius de caràcter autònom que afavoreixen l'observació, la reflexió, l'anàlisi, la solució de problemes i el pensament crític, estratègies cognitives bàsiques per a generar aprenentatges significatius. Estan vinculats temàticament al discurs expositiu, bé reforçant alguns aspectes o desenvolupant-ne d'altres.

Es dirigeixen a col·lectius educatius i públic familiar i persegueixen tres objectius:

- Atendre diferents perfils de públic a través de recursos museogràfics diversos.
- Propiciar una comunicació significativa amb el públic i la seua implicació en l'exposició.
- Donar a conèixer el món ibèric a través d'una figura emblemàtica com és el Guerrer de Moixent.

Tots els mòduls mantenen la mateixa estructura perquè la dinàmica de funcionament siga clara i fàcil d'entendre: un plafó superior incorpora un text general acompanyat d'imatges, que situa el públic en la temàtica que es tracta, i una bancada en la part inferior presenta la proposta manipulativa, que inclou les instruccions o consigna, la informació concreta per a desenvolupar l'activitat i el material necessari.

La acción didáctica en la exposición

Los museos, y las exposiciones que generan, son grandes contenedores de historias que nos brindan la oportunidad de conocer viejos mundos y descubrir otros nuevos. Son espacios de educación no formal que permiten al visitante aprender a través de los objetos que se exponen. Pero para que ese aprendizaje se produzca y sea significativo, es necesario articular una actuación didáctica previa, que facilite la interacción y cree un espacio de entendimiento entre las piezas y el público.

En la exposición se han planteado cuatro módulos interactivos de carácter autónomo que favorecen la observación, la reflexión, el análisis, la solución de problemas y el pensamiento crítico, estrategias cognitivas básicas para generar aprendizajes significativos. Están vinculados temáticamente con el discurso expositivo, bien reforzando algunos aspectos o desarrollando otros.

Se dirigen a colectivos educativos y público familiar y persiguen tres objetivos:

- Atender a diferentes perfiles de público a través de recursos museográficos diferentes.
- Propiciar una comunicación significativa con el público y su implicación en la exposición.
- Dar a conocer el mundo ibérico a través de una figura emblemática como es el Guerrer de Moixent.

Todos los módulos mantienen la misma estructura para que la dinámica de funcionamiento sea clara y fácil de entender: un plafón superior incorpora un texto general acompañado de imágenes, que sitúa al público en la temática que se trata, y una bancada en la parte inferior presenta la propuesta manipulativa, que incluye las instrucciones o consigna, la información concreta para desarrollar la actividad y el material necesario.

The educational mission of the exhibition

Museums, and the exhibitions they stage, present us with stories that introduce us to old worlds and help us discover new ones. These informal educational settings allow visitors to learn through the objects on display. For this learning to take place and to be meaningful, museums must encourage interaction and create spaces of understanding between the pieces and the audience.

This exhibition comprises four autonomous interactive modules that stimulate observation, reflection, analysis, problem-solving and critical thinking – all key cognitive strategies in the generation of meaningful learning. The modules are linked thematically to the exhibition, reinforcing certain aspects and developing others further.

Aimed at school groups and families, they pursue three objectives:

- To cater for different visitor profiles by using different museum resources.
- To promote meaningful communication with the public and to encourage their participation in the exhibition.
- To bring the Iberian world to a wider audience, via an emblematic figure.

As all the modules have the same structure, the dynamic is clear and easy to understand. The upper panel presents a general text accompanied by images, to provide a context for the subject being discussed. Below, on the lower panel the activity the visitors are to take part in is outlined, with instructions, information, and a description of the necessary material.

Mòdul 1

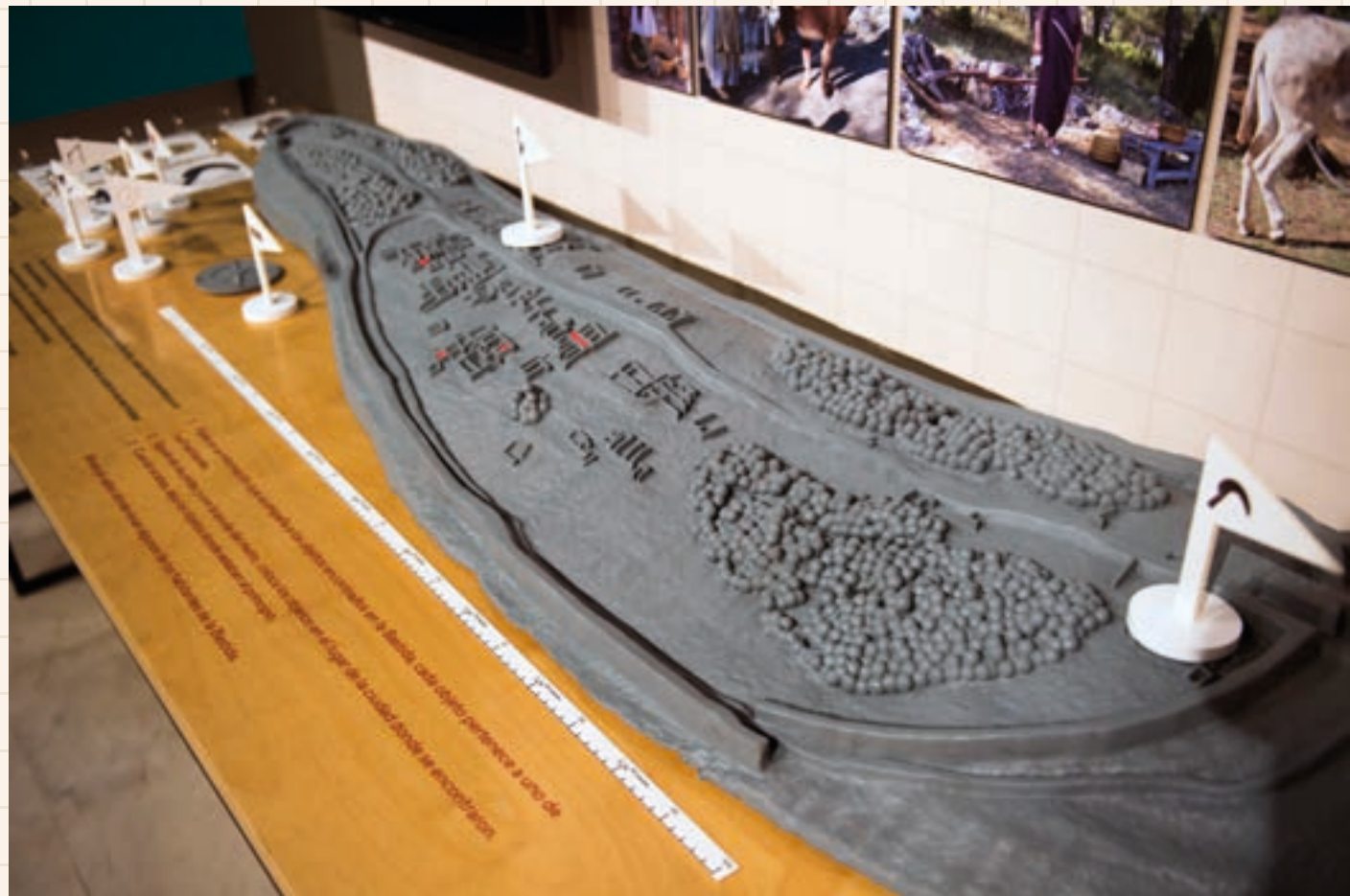
A partir d'una maqueta de La Bastida de les Alcusses es proposa un joc de pistes per a localitzar les habitacions on es van trobar alguns objectes i descobrir l'organització urbana. A més, els objectes transmeten informació sobre els seus habitants i la idea d'una societat diversa.

El curt d'animació *Viu un cap de setmana amb els ibers* ajuda a consolidar aquests conceptes.

Módulo 1

A partir de una maqueta de La Bastida de les Alcusses, se propone un juego de pistas para localizar las habitaciones donde se encontraron algunos objetos y descubrir la organización urbana. Además, los objetos transmiten información sobre sus habitantes y la idea de una sociedad diversa.

El corto de animación *Viu un cap de setmana amb els ibers* ayuda a consolidar estos conceptos.

Module 1

Using a model of the site, visitors are given clues to locate the rooms where objects were found, and to get an idea of the layout of the settlement. The objects convey information about the occupations of the inhabitants and reinforce the idea of the diversity of the society.

The short animation film 'Spend a weekend with the Iberians' contributes to the consolidation of these concepts.

Viu un cap de setmana amb els ibers

Habitants de La Bastida de les Alcusses recreats a les jornades anuals
Viu un cap de setmana amb els ibers (Arxiu MPV).

Habitantes de La Bastida de les Alcusses recreados en las jornadas
Vive un fin de semana con los iberos (Archivo MPV).

Inhabitants at La Bastida de les Alcusses during the annual event
Spend a weekend with the Iberians (MPV Archive).

Activitat del mòdul 1 / Actividad del módulo 1 / Activity of module 1

La nova Pompeia: una societat diversa

La informació obtinguda durant més de noranta anys de treballs arqueològics a La Bastida de les Alcusses ens permet imaginar com era la vida en aquella ciutat del segle IV aC.

Entre els seus pobladors hi havia dames, comerciants, guerrers, llauradors, artesans, xiquets i xiquetes, animals i també éssers fantàstics.

Com jugar

1. Fixa't en la informació que acompanya els objectes trobats a La Bastida. Cada objecte pertany a un dels seus habitants.
2. Seguint les pistes, i amb l'ajuda del metre, retalla i col·loca els objectes al lloc de la ciutat on es van trobar.

Ara ja saps on vivien alguns dels habitants de La Bastida.

La nueva Pompeya: una sociedad diversa

La información obtenida durante más de noventa años de trabajos arqueológicos en La Bastida de les Alcusses nos permite imaginar cómo era la vida en aquella ciudad del siglo IV a. C.

Entre sus pobladores había damas, comerciantes, guerreros, campesinos, artesanos, niños y niñas, animales y también seres fantásticos.

Cómo jugar

1. Fijate en la información que acompaña los objetos encontrados en La Bastida. Cada objeto pertenece a uno de sus habitantes.
2. Siguiendo las pistas, y con la ayuda del metro, recorta y coloca los objetos en el lugar de la ciudad donde se encontraron.

Ahora ya sabes dónde vivían algunos de los habitantes de La Bastida.

La Bastida de les Alcusses: the new Pompeii

The information obtained during over 90 years of archaeological works at La Bastida de les Alcusses contributes to reconstruct daily life in the IV century BC.

Among its inhabitants there were ladies, merchants, warriors, peasants, artisans, children, animals and even fantastic beings.

How to play

1. Look at the information that accompanies the objects found at La Bastida. Each object belongs to one inhabitant.
2. Following the clues, and with the help of the measuring tape, put the cut-out objects in the places where they were found in the city.

Now you know where some of the residents of La Bastida lived!

Miniatura de ceràmica utilitzada en els jocs infantils

Pista: des de la Porta Est camina 10 passes cap a l'oest. Després gira cap al sud, compta 6 passes per arribar al camí central i trobaràs la casa on va aparèixer aquesta miniatura.

Miniatura de cerámica utilizada en los juegos infantiles

Pista: desde la Puerta Este camina 10 pasos hacia el oeste. Después gira hacia el sur, cuenta 6 pasos para llegar al camino central y encontrarás la casa donde apareció esta miniatura.

Miniature pottery used in children's games

Clue: from the East Gate, walk 10 steps west. Then turn south, count 6 steps towards the main path, and you'll find the house where this piece was discovered.

Genet de bronze, símbol de les elits guerreres

Pista: des de la Porta Sud recorre 68 passes cap a l'est seguint la muralla. Des d'eixe punt gira cap al nord i arribaràs al conjunt de cases on es va trobar el guerrer.

Jinete de bronce, símbolo de las élites guerreras

Pista: desde la Puerta Sur mide 68 pasos hacia el este siguiendo la muralla. Desde ese punto gira hacia el norte y llegarás al conjunto de casas donde se encontró el guerrero.

Bronze horseman: symbol of the warrior elites

Clue: from the South Gate, walk 68 steps east, following the wall. From there turn north and you'll reach the set of houses where the warrior was discovered.

Compàs de bronze utilitzat en treballs d'artesanía

Pista: des de la Porta Nord camina 57 passes cap a l'est seguint la muralla. Des d'eixe punt gira cap al sud i arribaràs al conjunt de cases o va aparèixer aquest compàs.

Compás de bronce utilizado en trabajos de artesanía

Pista: desde la Puerta Norte camina 57 pasos hacia el este siguiendo la muralla. Desde ese punto gira hacia el sur y llegarás al conjunto de casas donde apareció este compás.

Bronze compass used in craft work

Clue: from the North Gate, walk 57 steps east following the wall. From that point turn south and you'll reach the group of houses where this compass was discovered.

Pes de teler de ceràmica utilitzat per les dones

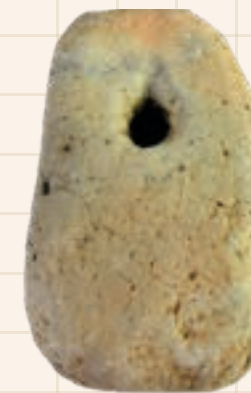
Pista: des de la Porta Nord camina 48 passes cap a l'est seguint la muralla. Des d'eixe punt gira cap al sud i arribaràs al conjunt de cases on es va trobar aquest pes de teler.

Pesa de telar de cerámica utilizada por las mujeres

Pista: desde la Puerta Norte camina 48 pasos hacia el este siguiendo la muralla. Desde ese punto gira hacia el sur y llegarás al conjunto de casas donde se encontró esta pesa de telar.

Ceramic loom weight used by women

Clue: from the North Gate walk 48 steps east following the wall. From that point turn south and you'll reach the group of houses where this loom weight was found.

Bou amb aladre de bronze, símbol del poder dels propietaris de la terra

Pista: des de la Porta Sud compta 84 passes cap a l'est seguint la muralla. Des d'eixe punt gira cap al nord i trobaràs el conjunt de cases on va aparéixer el bouet.

Toro con arado de bronce, símbolo del poder de los propietarios de la tierra

Pista: desde la Puerta Sur cuenta 84 pasos hacia el este siguiendo la muralla. Desde ese punto gira hacia el norte y encontrarás el conjunto de casas donde apareció el torito.

Bronze ox with plough: symbol of the power of the landowners

Clue: from the South Gate, count 84 steps east following the wall. From that point turn north and you'll reach find the set of houses where the bull was discovered.

Cadeneta d'or d'una dama de l'elit

Pista: des de la Porta Oest avança unes 88 passes cap a l'est seguint el camí central. Des d'eixe punt gira cap al nord i arribaràs al conjunt de cases on va aparéixer la cadeneta.

Cadenita de oro de una dama de la élite

Pista: desde la Puerta Oeste avanza unos 88 pasos hacia el este siguiendo el camino central. Desde ese punto gira hacia el norte y llegarás al conjunto de casas donde apareció la cadenita.

Small gold chain belonging to a lady of the elite

Clue: from the West Gate, walk about 88 steps east following the main path. From that point, turn north and you'll reach the group of houses where the chain was discovered.

Làmina de plom amb escriptura, possiblement comptes comercials

Pista: des de la Porta Oest compta 57 passes cap a l'est seguint el camí central. Des d'eixe punt gira cap al nord i trobaràs el conjunt de cases on va aparéixer el plom escrit.

Lámina de plomo con escritura, posiblemente cuentas comerciales

Pista: desde la Puerta Oeste cuenta 57 pasos hacia el este siguiendo el camino central. Desde ese punto gira hacia el norte y encontrarás el conjunto de casas donde apareció este plomo escrito.

Lead slate with writing, possibly business accounts

Clue: from the West Gate, walk 57 steps to the east following the main path. From there turn north and you'll reach the group of houses where the written lead slate was discovered.

Falçó de ferro utilitzat pels llauradors

Pista: des de la Porta Oest, camina 8 passes cap a l'est seguint el camí central. Des d'eixe punt gira cap al nord i trobaràs el lloc on va aparéixer aquest falçó.

Podón de hierro utilizado por los campesinos

Pista: desde la Puerta Oeste, camina 8 pasos hacia el este siguiendo el camino central. Desde ese punto gira hacia el norte y encontrarás el lugar donde apareció este podón.

Iron billhook used by peasants

Clue: from the West Gate, walk eight steps east following the main path. From that point turn north and you'll reach the place where this billhook was found.

Mòdul 2

Es tracten les estratègies de representació del Guerrer de Moixent. La proposta consisteix en un puzle de les tres parts que conformen la figura (cavall, guerrer i casc) que s’han escalat a proporcions reals. En comparar el puzle muntat amb la figureta original es fa evident la voluntat de ressaltar certes parts per convertir la imatge en la icona d’un cavaller iber.

Módulo 2

Se tratan las estrategias de representación del Guerrer de Moixent. La propuesta consiste en un puzle de las tres partes que conforman la figura (caballo, guerrero y casco) que se han escalado a proporciones reales. Al comparar el puzle montado con la figurita original se evidencia la voluntad de resaltar ciertas partes para convertir la imagen en el icono de un caballero ibero.

Module 2

This model focuses on the way the figure of the bronze horseman is presented. It consists of a real-life scale jigsaw puzzle of the three parts of the figure (the horse, the warrior and the helmet). Comparing the real-life proportions and those of the figurine, it becomes clear which features its creator decided to highlight in order to make it an icon of an Iberian horseman.

Activitat del mòdul 2 / Actividad del módulo 2 / Activity of module 2

Construint una icona

La persona que va fer el guerrer no va representar la realitat exacta, la va interpretar d’una forma singular. Així va crear una icona o símbol del poder de les elits eqüestres ibèriques. D’aquesta manera va aconseguir donar-li a la figura del guerrer una força que encara avui, en contemplar-la, ens genera fascinació i fa que ens plantegem moltes preguntes. Qui era el guerrer?, representa un personatge real?, on radica la força de la imatge?, quina era la seua funció?...

Construyendo un icono

La persona que hizo el guerrero no representó la realidad exacta, la interpretó de una forma singular. Así creó un icono o símbolo del poder de las élites ecuestres ibéricas. De este modo consiguió darle a la figura del guerrero una fuerza que todavía hoy, al contemplarla, nos genera fascinación y hace que nos planteemos muchas preguntas. ¿Quién era el guerrero?, ¿representa un personaje real?, ¿dónde radica la fuerza de la imagen?, ¿cuál era su función?...

Building an icon

The person who made this figurine did not represent reality but interpreted it in a particular way. Doing so, an icon or symbol of the power of the Iberian equestrian elites was created. The artisan created a figurine with such an appeal that even today it fascinates us and makes us ask many questions: Who was this warrior? Does it represent a real person? Where does the appeal of the image come from? What was its function?...

Com jugar

- 1. Fixa’t en la imatge original del guerrer.
- 2. Retalla les peces del puzle, que hem modificat perquè les seues dimensions s’aproximen a la realitat.
- 3. Munta el puzle en l’espai reservat i compara’l amb la imatge original.

Ara ja saps on radica la força del guerrer!

Cómo jugar

- 1. Fíjate en la imagen original del guerrero.
- 2. Recorta las piezas del puzle, que hemos modificado para que sus dimensiones se aproximen a la realidad.
- 3. Monta el puzle en el espacio reservado y compáralo con la imagen original.

¡Ahora ya sabes dónde radica la fuerza del guerrero!

How to play

- 1. Look at the original image of the warrior.
- 2. Cut out the pieces of the jigsaw puzzle. They have been modified in proportion to reality
- 3. Put together the puzzle and compare the original image and the one in the jigsaw.

Now you know where the warrior gets his strength from!

Mòdul 3

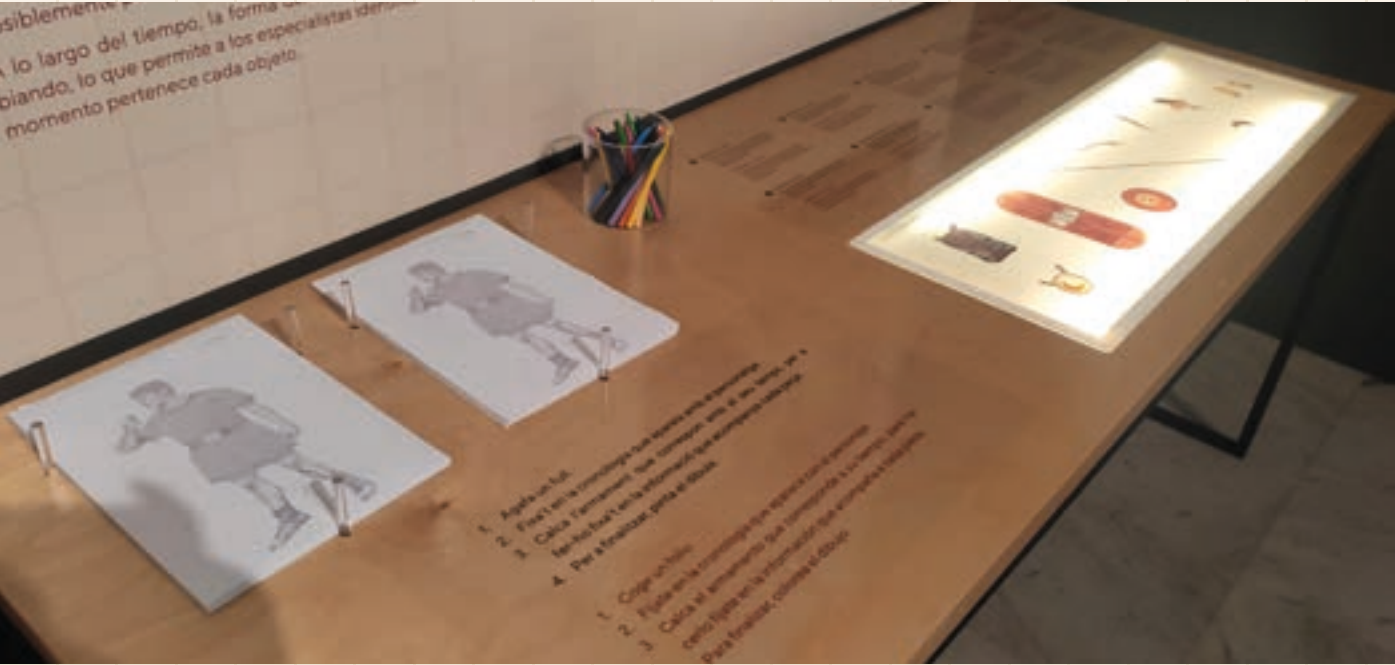
Aquesta proposta se centra en conèixer la diversitat de les armes ofensives i defensives ibèriques i els seus canvis en el temps. Es planteja un joc on s’haurà de col·locar l’equipament que correspon a dos figures de guerrers, un del s. v-vi aC i altre del s. iii-ii aC. Per a fer-ho caldrà fixar-se en les pistes que acompanyen a cada peça d’armament il·lustrada per Carlos Fernández del Castillo.

Módulo 3

Esta propuesta se centra en conocer la diversidad de las armas ofensivas y defensivas ibéricas y sus cambios en el tiempo. Se plantea un juego en el que se tendrá que colocar el equipamiento que corresponde a dos figuras de guerreros, uno del s. v-vi a.C. y otro del s. iii-ii a.C. Para hacerlo habrá que fijarse en las pistas que acompañan a cada pieza de armamento ilustrada por Carlos Fernández del Castillo.

Module 3

This module focuses on the diversity of Iberian weapons and their development over time. Participants trace pictures of weapons from two periods, the fourth and fifth centuries and the third and second centuries BC. Tracing the pieces on the warrior helps visitors to observe the shape and details of the different components of the Iberian weapons illustrated by Carlos Fernández del Castillo.

Activitat del mòdul 3 / Actividad del módulo 3 / Activity of module 3

Els atributs dels guerrers: armes ofensives i defensives

Els guerrers eren un grup rellevant en la societat ibèrica, però no formaven exèrcits organitzats. El combat, que normalment era cos a cos, tenia com a finalitat aconseguir honor i fama, com també obtindre botins de guerra. Els textos antics parlen d’ibers enrolats com a mercenaris en els exèrcits grecs, cartaginesos i romans, possiblement per la seua habilitat en la lluita. Al llarg del temps, la forma de l’armament va anar canviant, el que permet els especialistes identificar a quin moment pertany cada objecte.

Com jugar

- 1. Llig la informació que acompanya a cada peça d’armament.
- 2. Fixa’t en la cronologia dels personatges.
- 3. Retalla les peces i pega l’armament que va amb cada guerrer.
- 4. Per a finalitzar, pinta el dibuix.

Los atributos de los guerreros: armas ofensivas y defensivas

Los guerreros eran un grupo relevante en la sociedad ibérica, pero no formaban ejércitos organizados. El combate, que normalmente era cuerpo a cuerpo, tenía como finalidad conseguir honor y fama, así como también obtener botines de guerra. Los textos antiguos hablan de íberos enrolados como mercenarios en los ejércitos griegos, cartagineses y romanos, posiblemente por su habilidad en la lucha. A lo largo del tiempo, la forma del armamento fue cambiando, lo que permite a los especialistas identificar a qué momento pertenece cada objeto.

Cómo jugar

- 1. Lee la información que acompaña a cada pieza de armamento.
- 2. Fíjate en la cronología de los personajes.
- 3. Recorta las piezas y pega el armamento que va con cada guerrero.
- 4. Para finalizar, pinta el dibujo.

Warrior attributes: offensive and defensive weapons

Warriors were a relevant group in Iberian society but they did not formed professional armies. Close combats were the norm and they aimed at achieving honour and fame, as well as spoils of war. Ancient texts mention Iberians enrolled as mercenaries in Greek, Carthaginian and Roman armies, probably due to their fighting skills. Over the centuries, the form of the weapons changed, which allows archaeologists to identify the period to which they belong.

How to play

- 1. Read the information that accompanies each weapon.
- 2. Look at the chronology of the characters.
- 3. Cut out the pieces and glue them to each warrior.
- 4. Then, colour in the drawing.

A. PECTORAL s. III aC.

Cuirassa d’escates que cobreix el pit. Serien de cuir o d’un altre material orgànic resistent, ja que no s’han trobat peces metàl·liques amb aquesta forma.

A. PECTORAL s. III a.C.

Coraza de escamas que cubre el pecho. Serían de cuero u otro material orgánico resistente porque no se han encontrado piezas metálicas con esa forma.

A. BREASTPLATE (III century BC)

Scale breastplate made of leather or another resistant organic material because no metal pieces of this shape have been found.

B. SCUTUM s. III-II aC

Gran escut rectangular que protegia bona part del cos, emprat per la infanteria ibera. Seria de fusta amb un reforç metàl·lic central o umbó i podria estar folrat de cuir i decorat.

B. SCUTUM s. III-II aC

Gran escudo rectangular que protegía buena parte del cuerpo, empleado por la infantería ibera. Sería de madera con un refuerzo metálico central o umbo y podría estar forrado de cuero y decorado.

B. SCUTUM (III-II century BC)

Large rectangular shield that protected a large part of the body, used by the Iberian infantry. It would be made of wood with a central metallic reinforcement, or umbo, and could be decorated and lined with leather.

C. PECTORAL s. V-IV aC.

Peces metàl·liques redones decorades que protegeixen l’esquena i el pit. Se subjectarien amb tires fetes de fibres vegetals o cuir.

C. PECTORAL s. V-IV a.C.

Piezas metálicas redondas decoradas que protegen la espalda y el pecho. Se sujetarían con tiras de fibras vegetales o cuero.

C. BREASTPLATE (V-IV century BC)

Decorated round metal pieces that protect the back and chest. They would have been fastened with strips of vegetable fibres or leather.

D. CAETRA s. V-III aC.

Escut circular apte per a infanteria i cavalleria. Serien de fusta amb un reforç metàl·lic en la part central o umbó, i una manilla interior de metall o fusta per a poder agafar-lo. Podria estar folrat de cuir i decorat.

D. CAETRA s. V-III aC.

Escudo circular apto para infantería y caballería. Serían de madera con un refuerzo metálico en la parte central o umbo, y una manilla interior de metal o madera para su agarre. Podría estar forrado de cuero y decorado.

D. CAETRA (V-III century BC)

Circular shield used by infantry and cavalry. They would have been made of wood with a metal reinforcement, or umbo, in the central part, and a handle on the inside made of metal or wood. It could be lined with leather and decorated.

E. ESPASA D’ANTENES s. V-IV aC.

Espasa de fulla recta que talla pels dos fils. Es distingeix per la seua empunyadura en forma d’antenes.

E. ESPADA DE ANTENAS s. V-IV a.C.

Espada de hoja recta que corta por ambos filos. Se distingue por su empuñadura en forma de antenas.

E. ANTENNAE SWORD (V-IV century BC)

Sword with a straight blade that cuts on both edges. It receives its name from its antenna-shaped handle.

G. FALCATA s. V-I aC.

Espasa de fulla corba que sols talla pel fil intern. Algunes empunyadures tenen forma de cap de cavall o ocell.

G. FALCATA s. V-I aC.

Espada de hoja curva que solo corta por el filo interno. Algunas empuñaduras tienen forma de cabeza de caballo o ave.

G. FALCATA (V-I century BC)

Sword with a curved blade that only cuts on the inner edge. Some handles are shaped like the head of a horse or bird.

F. LLANÇA s. VI-II aC.

Composta de punta de ferro, asta de fusta i regató o virolla de ferro, també apuntada, que permetia clavar la llança en terra.

F. LANZA s. VI-II a.C.

Compuesta de punta de hierro, asta de madera y regatón o contera de hierro, también apuntada, que permitía clavar la lanza en el suelo.

F. SPEAR (VI-II century BC)

Composed of an iron tip, a wooden shaft and an iron ferrule, also pointed, which allowed the spear to be driven into the ground.

H. CASC s. v aC.

Element de protecció del cap i del clatell. Els de les elits guerreres eren de cuir reforçats amb peces de metall i es remataven amb una cresta o plomall de crinera de cavall.

H. CASCO s. v a.C.

Elemento de protección de la cabeza y la nuca. Los de las élites guerreras eran de cuero reforzados con piezas de metal y se remataban con una cresta o penacho de crin de caballo.

H. HELMET (v century BC)

Used to protect the head and neck. The helmets of the warrior elites were made of leather reinforced with metal pieces and were crowned with a crest or plume of horsehair.

I. CASC s. III aC.

Element de protecció que cobreix el cap. Es feien superposant escates de cuir o d'un altre material orgànic resistent, ja que no s'han trobat peces metàl·liques amb aquesta forma.

I. CASCO s. III a.C.

Elemento de protección que cubre la cabeza. Se hacían superponiendo escamas de cuero u otro material orgánico resistente, porque no se han encontrado piezas metálicas con esa forma.

I. HELMET (III century BC)

Used to protect the head. These helmets were made by superimposing scales of leather or other resistant organic material; no metal pieces with this shape have been found.

J. GAMBERES s. VI-V aC.

Elements protectors de la part inferior de les cames. Es fabricarien amb material orgànic, encara que s'han recuperat algunes de bronze decorades que imiten el cap d'un cavall.

J. GREBAS s. VI-V a.C.

Elementos protectores de la parte inferior de las piernas. Se fabricarían con material orgánico, aunque se han recuperado algunas de bronce decoradas que imitan la cabeza de un caballo.

J. GREAVES (VI-V century BC)

Used to protect the lower part of the leg. Most were made of organic material although some decorated bronze specimens have also been found.

Mòdul 4

En aquest últim mòdul es propicia la reflexió sobre l'exposició, interpel·lant el visitant perquè expresse les seues opinions mitjançant la pregunta “Què és per a tu el Guerrer de Moixent?”

Módulo 4

En este último módulo se propicia la reflexión sobre la exposición, interpelando al visitante para que exprese sus opiniones mediante la pregunta “¿Qué es para ti el Guerrer de Moixent?”

Module 4

In this last module, visitors are invited to reflect on the exhibition by answering the question “What does the Warrior of Moixent mean to you?”

Activitat del mòdul 4 / Actividad del módulo 4 / Activity of module 4

Què és per a tu el Guerrer de Moixent?

Com jugar

- 1. Escriu què significa per a tu el guerrer.
- 2. Si vols, envia'ns les teues reflexions a: guerrerdemoixent@dival.es

Així tu també formaràs part del cercle de poder de la icona.

¿Qué es para ti el Guerrer de Moixent?

Cómo jugar

- 1. Escribe qué significa para ti el guerrero.
- 2. Si quieres, envíanos tus reflexiones a: guerrerdemoixent@dival.es

Así tú también formarás parte del círculo de poder del icono.

What does the Warrior of Moixent mean to you?

How to play

- 1. Write down what the warrior means to you.
- 2. If you like, tell us your thoughts by sending us a message at: guerrerdemoixent@dival.es

Thus, you will also be part of the circle of power of the icon.

Activitat del mòdul 1

Actividad del módulo 1

Activity of module 1

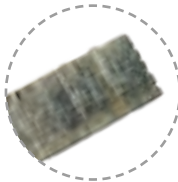
Xiquets/es
Niños/as
Children

Guerrers
Guerreros
Warriors

Comerciants
Comerciantes
Merchants

Llauradors
Campesinos
Peasants

Artesans
Artesanos
Artisans

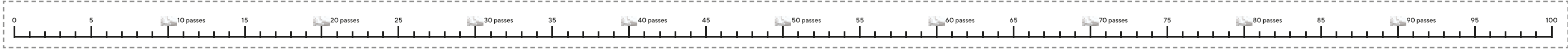
Dones
Mujeres
Women

Propietaris
Propietarios
Landowners

Dames
Damas
Ladies

Activitat del mòdul 2

Actividad del módulo 2

Activity of module 2

Activitat del mòdul 2

Actividad del módulo 2

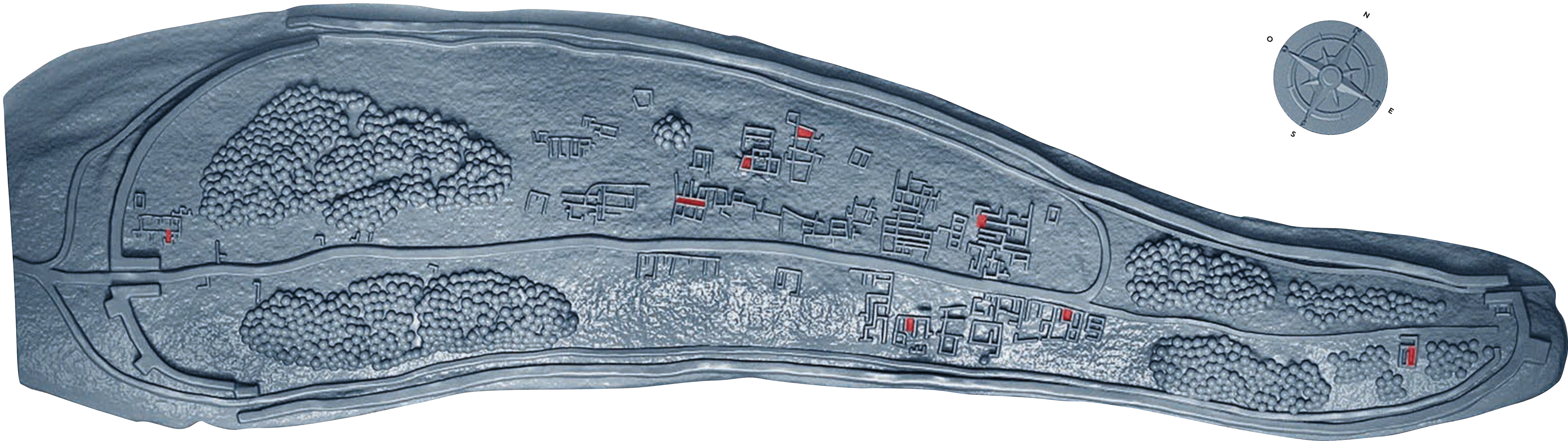
Activity of module 2

Activitat del mòdul 1

Actividad del módulo 1

Activity of module 1

Maqueta del jaciment de la Bastida de les Alcusses (Moixent).

Es representen els espais excavats amb els sòcols de pedra o part inferior dels murs, úniques restes conservades de les construccions, i la zona no excavada marcada amb vegetació.

Maqueta del yacimiento de la Bastida de les Alcusses (Moixent).

Se representan los espacios excavados con los zócalos de piedra o parte inferior de los muros, únicos restos conservados de las construcciones, y la zona no excavada marcada con vegetación.

Tactile model of the site La Bastida de les Alcusses (Moixent).

The stone foundations of the excavated structures are represented, as these are the only remains of the constructions. Vegetation marks the area not excavated so far.

A

C

G

B

I

E

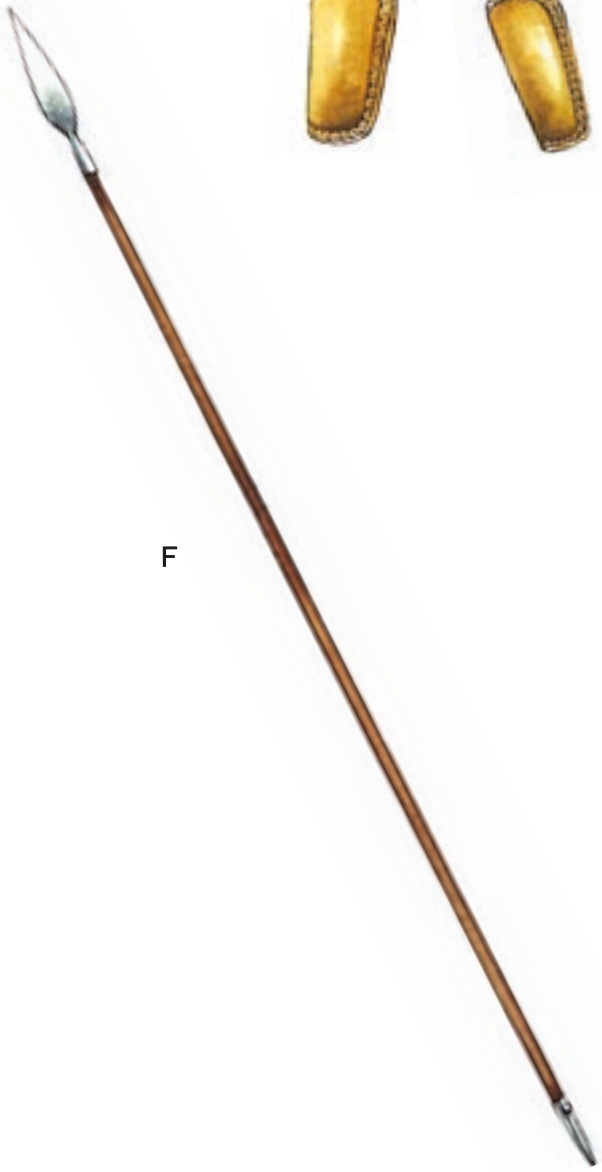

D

H

F

J

s. V-IV aC

s. III-II aC

Handwriting practice lines for Module 4.

**DEL 7 D'OCTUBRE DE 2021
AL 9 DE GENYER DE 2022
PALAU DELS BOÏL DE LA SCALA • VALÈNCIA**

